

OXUCU RƏYİ

*Dünyada sevmədim mən ki, hər şeyi,
Dedim yalnız şeir – kainatımdır.
Razılıqla dolu oxucu rəyi
Mənim ən qiymətli mükafatımdır.*

1973.

BAKI - 2015

ƏLİ TUDƏ

Azərbaycanın görkəmli şairi Əli Tudənin “Tarixin bir səhifəsi” adlı bu kitabı sənətkarın latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulmuş 20 cildliyinin 3-cü cildidir. Topluda həyat eşqi, yaratmaq həvəsi tükənməyən azadlıq aşiqi Əli Tudə öz dəsti-xəttinə sadıq qalaraq insanlara xoş güzəran, işıqlı gələcək arzulayır. Onları bu yolda mübarizəyə çağırır.

Əli Tudə

T03(15) Tarixin bir səhifəsi. III cild. – Bakı, “Azərbaycan” nəşriyyatı, 2015. – 352 s.

T 480400000–003(15) Sifarişlə
M 670(07)–2015

Əslən Ərdəbilin Çanaxbulaq kəndindən olan atası Qulu və anası Şahbəyim Şimali Azərbaycana köçmüş və Əli 1924-cü il yanvarın 31-də Bakıda anadan olmuşdur. Atası Qulu neft mədəninə fəhləlik etmiş, sonra isə buruq ustası vəzifəsində yüksəlmişdir. Əli 1 yaşında olarkən atası, 5 yaşında isə anası dünyasını dəyişmişdir. O, nənəsi Qəribin himayəsində böyümüşdür. 150 saylı orta məktəbdə oxumuşdur. Bu dövrdə Bakı Pionerlər Sarayının nəzdində Osman Sarıvəllinin rəhbərlik etdiyi ədəbiyyat dərnişinin fəal üzvü olmuşdur. Artıq 13 yaşında ikən Əlinin ilk şeirləri Heydər Rzazadə imzası ilə "Kommunist", "Yeni yol" qəzetlərində çap olunub, radioda səslənib. 1938-ci ildə həmin ədəbiyyat dərnişinin nəşr etdiyi almanaxda da şeirləri dərc edilib. 1938-ci il repressiya dövründə 7-ci sinifdə oxuyarkən o, Cənubi Azərbaycan mənşəli olduğundan nənəsi ilə birlikdə İrana sürgün edilir. Təhsili yarımçıq qalır. İranda təsərrüfat işləri və fəhləliklə məşğul olaraq ağır həyat tərzi keçirir. Lakin şəxsi mütaliəsi, ədəbiyyata güclü meyli onda yazıb-yaratmaq həvəsini söndürmür. 50 ildən artıq bir müddət ərzində bircə gün belə olsun qələmini yerə qoymayan Əli Tudə enişli-yoxuşlu bir həyat və yaradıcılıq yolu keçmişdir. 1940-cı illərdə Cənubi Azərbaycanda

başlanan azadlıq hərəkatına qoşulub, silahı və qələmi ilə mübarizə aparır. Milli ruhlu şeirləri ilə xalqı istiqlala çağırır. 1944-cü ildə "Vətən yolunda" qəzetində Əli Tudə imzası ilə şeirləri çap olunur. 1944–1946-cı illərdə Ərdəbildə çıxan "Ziddi-faşist", "Cövdət" qəzetlərində, ədəbi almanaxlarda, Təbrizdə çıxan "Vətən yolunda", "Azərbaycan" qəzetlərində, "Şəfəq", "Azərbaycan" məcmuələrində, "Şairlər məclisi" almanaxlarında şeirləri müntəzəm çap olunmuşdur. O, "Hizbitudeyi-İran" partiyasının üzvü olur (1944). Bir ildən sonra, 1945-ci il sentyabrın 3-də Təbrizdə yaranan Azərbaycan Demokrat Fırqəsi sıralarına qoşulur. İran Xalq Partiyası Ərdəbil vilayət komitəsində təbliğatçı (1944–1945), Milli hökumət yarandıqdan sonra Təbrizdə Maarif Nazirliyində tədris şöbəsinin müdiri (1945–1946) işləyir. "Ana dili" kitabının tərtibi və çap olunmasında xüsusi rol oynayır. Sonra isə İran tarixində ilk dəfə olaraq Təbrizdə Milli filarmoniya yaradır, onun ilk və son müdiri olur. Mahal-mahal, kəndbəkənd gəzərək istedadları bu böyük mədəniyyət ocağına cəlb edir. Əli Tudə Cənubi Azərbaycan demokratik ədəbiyyatının yaradıcılarından biridir. İctimai-siyasi fəaliyyəti ilə bərabər şair öz qələminin qüdrətindən inqilabın nailiyyətlərinin qorunub saxlanması üçün ustalıqla istifadə edir. Yaradıcılığını, yüksək əqidəsini, mütərəqqi fikirlərini mübarizə yollarında məşələ çevirən Əliyə Təbrizin "Şairlər məclisi"ndə müdriklər tərəfindən Tudə, yəni Xalq təxəllüsü verilir. Milli hökumət onu ali mükafat "21 Azər" medalıyla təltif edir. O vaxt şairin cəmi 22 yaşı var idi və ilk şeirlər kitabı da çap ərəfəsində idi.

Lakin tale burda da öz qəddar hökmünü verdi. Bu xoş günlər, azadlıq və səadət uzun çəkmədi. Min bir əzabla, qanlar bahasına qurulmuş Milli hökuməti İran dövləti beşikdəcə boğdu. Şairin üsyankar ruhlu şeirlər kitabı mətbəədəcə yandırıldı. Tutulduğu anda məhkəməsiz-filansız qətlə yetirilməsi barədə şahın fərmanı verildi. Şair mübarizəni davam etdirmək və qayıtmaq məqsədilə öz məsləkdaşları ilə bir daha Vətəndən Vətənə mühacirət etmək məcburiyyətində qaldı. 1946-cı il dekabrın 12-də sərhəddə yazdığı "Mən nə gətirdim" şeiri Cənubi Azərbaycan mühacir ədəbiyyatının ilk nümunəsi oldu. O taydan gələn qardaş-bacılarımızın manifestinə, həyat məramına dönən bu şeir tez bir zamanda dillər əzbərinə çevrildi.

Milli demokratik hökumət irtica qüvvələri tərəfindən boğulduqdan sonra Bakıya mühacirət zamanı "Ədəbiyyat qəzeti" redaksiyasında ədəbi işçi vəzifəsində işləyir. Ona ali təhsil almaq imkanı yaranır. BDU-nun filologiya fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirir (1947–1952). 1958-ci ildən Azərbaycan və SSRİ Yazıçılar İttifaqının üzvü, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatında redaktor, Ali Partiya Məktəbində müdavim, "Azərbaycan" qəzetində (Azərbaycan demokratik fırqəsinin orqanı) ədəbi-şöbə müdiri olur (1952–1962). Sonra bütün həyatını bədii yaradıcılığa həsr edir. Ümumittifaq tədbirlərində, Moskvada Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənəti ongünlüyündə, Tbilisidə SSRİ Yazıçılar İttifaqının plenumunda və s. iştirak etmişdir. "21 Azər" (1946), "Əməkdə fərqlənməyə görə" (1959) medalları ilə mükafatlandırılmışdır. Azərbaycan Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fəxri

Fərmanı ilə təltif olunmuşdur (1984). Azərbaycan Yazıçı-
lar Birliyinin İdarə Heyətinin üzvü seçilmişdir (1960-cı
ildən). “Əmək veteranı” (1986), “Əməkdar incəsənət xadimi”
(1987) adlarına layiq görülmüşdür. 50 poemanın, 40-a yaxın
kitabın müəllifidir. Əsərləri özbək, qırğız, hind, ukrayna, rus,
ingilis və s. dillərə tərcümə olunub. Əli Tudə ömrü boyu
siyasi mühacir olaraq qaldı. Sovet pasportu daşımadı. Bir çox
yüksək titullar və mükafatlardan məhrum oldu.

1996-cı il fevralın 26-da Bakıda vəfat etmişdir. Fəxri
Xiyabanda dəfn olunmuşdur.

REDAKTORDAN

1946-cı il dekabrın 12-də Cənubi Azərbaycan Milli
hökuməti süquta uğradı. Daha doğrusu, devrildi. İran şahı
Məhəmmədrza Pəhləvi xarici imperialist dövlətlərin
köməyi ilə, Amerikadan aldığı ən müasir təyyarələrlə,
tanklarla, toplarla silahlanmış qoşununu Cənubi
Azərbaycan ərazisinə yeritdi. Kəndlər, şəhərlər
bombalandı, dağıldı, viran oldu. Xalqın yüzilliklər boyu
can atdığı və cəmi bir il – 1945-1946-cı ildə nail olduğu
azadlığa son qoyuldu. Təbrizdə, Ərdəbildə, Urmıyyədə,
Mərənddə, Salmasda, Sərabda, Əhərdə, demək olar ki,
Cənubi Azərbaycanın hər yerində kütləvi qırğınlar,
edamlar, həbslər baş alıb gedirdi. Yüzlərlə adam qətlə
yetirildi, dar ağacından asıldı. Minlərlə insan həbsxanaya
salındı. On minlərlə cənublu bacı və qardaşımız Arazi
adlayıb sərhədin bu tayına üz tutmağa məcbur oldu, Şimali
Azərbaycana pənah gətirdi. Bu böyük faciə idi.
Xalqımızın tarix boyu başına gətirilən ən dəhşətli
faciələrdən biri, bəlkə də ən böyüyü idi.

Gənc şair Əli Tudə də öz xalqının içində idi. Xalq iş
pərən-pərən düşmüş, faciə yaşamış, çaşqın bir vəziyyətdə.
Hamı bu dəhşətin ağrısını yaşayırdı və uzun müddət də
yaşadı. Əli Tudə də həmçinin. Düzdür, o mübariz idi.
İnqilabçı idi, mətin idi. Şeirləri ilə xalqı döyüşə, təslim

olmamağa, mübarizəni davam etdirməyə, azadlıq uğrunda yeni savaşlara səsləyirdi. Lakin özü bu dövrü daha ağırlı, daha iztirablı keçirirdi. Axı o, şair idi. Daha həssas, daha hissiyyatlı idi. Nə baş verdiyini daha yaxşı, daha dərindən anlayırdı. Xalqın düşdüyü bu müsibət, bu hal, Milli hökumətin devrilməsi, azadlığın əldən çıxması onu göynədir, cavabsız suallar, yorucu fikirlər rahat buraxmırdı.

Bütün bunlar tezliklə şairin səhhətinə öz təsirini göstərir. Ürəyində ağrılar başlayır və get-gedə şiddətlənir. Şimali Azərbaycana gələndən bir müddət sonra o əvvəl Bakıda, sonra isə Moskvada müalicə olunur. Lakin bir gün də olsun qələmindən ayrılmır, yaradıcılığını davam etdirir.

Kitabda şairin xəstəlik dövründə qələmə aldığı insan, həyat, həkim sənətinin ucalığı, şəfa axtaran xəstələrə dair əsərlər, Moskva xatirələri, Cənubi Azərbaycan mövzusunda yazılar, Şimali Azərbaycanda yaşayan adi, zəhmətkeş insanların, ən sadə peşə sahiblərinin həyatı, sənət, sənətkar, saf məhəbbət haqda fikirlər, beynəlxalq mövzuda, müharibələrə qarşı, dünya xalqlarının azadlıq mücadiləsindən bəhs edən şeir və poemalar toplanıb.

SƏNƏT

Yanımda əzizdir sənətin xətri,
Sözləri sözlərdən aralayıram.
Bəzən gəlsin deyə bir şeirin ətri
Mən neçə varağı qaralayıram.

Bəli! Bir dəstəni bağlamaq üçün
Nə qədər təzə gül dərəsən gərək.
Dəstəni hər fəsil saxlamaq üçün
Ömürdən fəsil də verəsən gərək!

Sənət güllərinə qarışsın yalnız
Ömrün güllərindən qopub düşəni.
Belə əvəz edir dünyada xofsuz
Ömrün gülşənini sənət gülşəni.

Kim istər, kim istər, dünyada sənət
Şöhrətlə ölçülə, pulla ölçülə?
Yox, yox, qoymayın ki, sənətə hörmət
Bir an kölgələ, bir an kiçilə.

Kim deyər ki, sənət öz hikmətiylə
İnsan arzusunun mənası deyil.
Kim deyər ki, sənət öz vüsətiylə
Dünyada həyatın aynası deyil.

1972.

ŞEİR

Şeir – insanların dərin zəkası,
Odlu ürəklərin məhəbbətidir!
Şeir – dənizlərin təmiz dalğası,
Qarlı zirvələrin əzəmətidir!

– 12 –

Şeir – musiqidir, musiqi – şeir,
Mahmıdır, ahəngdir, rübabdır şeir!
Həyat bir gözəldir... aşiqi şeir,
Həycandır, duyğudur, xitabdır şeir.

Şeir – bir memarın tikdiyi bina,
Mavi Xəzərdəki neft buruğudur.
Şeir – asfalt yolda parlayan ayna,
Nəhəng tarlaların ağ pambığıdır!

Şeir – dağ vüqarlı bir qəhrəmanın
Hünəri, şöhrəti, əqidəsidir...
Şeir – imtahandan gələn cavanın
Beşlə dolu olan vəsiqəsidir!

Şeir – budaqlardan sallanan meyvə,
Çay tarlasındakı min yaşıl koldur.
Şeir – bir rəssamın çəkdiyi lövhə,
Yerdən ulduzlara uzanan yoldur.

Şeir – anaların nəcib ülfəti,
Məsum körpələrin təbəssümüdür.
Şeir – ataların halal zəhməti,
Dünyada dincliyin tərənnümüdür.

Şeir – qızıl güllü bahar çağında
Yaşıl yarpaqların xışıltısıdır.
Şeir – ağ köpüklü çay qırağında
İki sevgilinin pıçılısıdır...

– 13 –

Şeir – boz köynəkli qaya başından
Nərəylə tökülən ağ şələlədir.
Şeir – təpələrin gömgöy qaşından
Qapqara gözüylə baxan lələdir.

Şeir – gözəllikdir! Gözəllik şeir,
Təskindir, arzudur, silahdır şeir!
Şeir – çiçəklikdir, çiçəklik şeir,
Dünəndir, bu gündür, sabahdır şeir!

Yerin də, göyün də bəzəyi olan
Milyardla adamın sözüdür şeir...
Bəşərin ən ülvi diləyi olan
Azad gələcəyin özüdür şeir!

1962.

NƏ QƏDƏR Kİ...

Günəş gündüz isidər
Yeri, göyü...
Gecələr
Üfüqlərə əl edib,
Haradasa dincələr.
Ulduzlar gecə yanar
Qızıl məşəllər kimi.
Fəqət səhərə yaxın
Solar xəzəllər kimi.
Quşlar gündüz oxuyar,
Gecələr rahat olar.
Elə bil ki, nə dünya,
Nə də ki, həyat olar.
Dənizlər bəzən coşar,
Bəzənsə lal olar, lal.
Yatar! Mavi başına
Bağlayar qara bir şal...

Şair nə gündüz yatır,
Şair nə gecə yatır.
Kiminləsə danışır,
Nəyə isə can atır...
Xeyr! O söz axtarır
İndi zamana layiq.
Yer üzünün ziynəti
Əsl insana layiq!
Qarşısında dayanır
İki cəbhəli dünya,
İki nəğməli dünya,
İki sahəli dünya...
Birində insan ömrü
Möcüzələr yaradır.
Birində insan ömrü
Hələlik qapqaradır.
Birində üzü gülür
Qızın da, oğulun da.
Birində döyüş gedir
Səadətin yolunda!
Bəli! İnsan sürətlə
Ağ günlərə can atır.
Odur şair nə gündüz,
Nə də ki, gecə yatır.
Deyir çiçək ətirsiz,
Qartal qanadsız olmaz,
Deyir həyat şeirsiz,
Şeir həyatsız olmaz.
Nə qədər ki, həyatda
Ehtiyac var şeirə,
Dinlik yoxdur şairə,
Dinlik yoxdur şairə...

1966.

İLHAM HARDADIR?

Şair dostum!

Gözlərini dikib göyə,
Sən gözləmə bəlkə ilham gəldi deyə.
Axı, ilham hər peşədə, hər işdə var.
Həvəsdə var,
Qayğıda var,
Vərdisdə var.

İlham nədir?

İstedadın zəhmət ilə,
Duyğu ilə, həycan ilə, vüsət ilə
Birləşməsi, qaynaması, qarışması,
Bir ürəkdə çıraç-çıraç alışması...
İlham nədir?

Səyyar xəyal,
Alıcı göz,
Dərin zəka, bol təcrübə, tutarlı söz!
Sanma ilham göydə olur,
Yerdə də var.
Güldə də var, neftdə də var, tərddə də var.
O qartalsa, qanadları bu həyatdır,
Min döyüşdür, min arzudur, min büsatdır!

1964.

GƏRƏK

Şair! Dalğa-dalğa təbin daşsa da
İlhamı vətəndən alasan gərək!
Dünyada öz dərdin başdan aşsa da
Vətənin dərdinə qalasan gərək!

– 16 –

Vətəndir günəşli baharım deyə,
Taleyim, həyatım, ruzgarım deyə,
Vətəni dar gündən qurtarım deyə,
Dərin xəyallara dalasan gərək!

Qalasan Vətənin baharı kimi,
Vidamı, ülfəti, ilqarı kimi...
Xalqın arzusunu mirvari kimi
Şeirinin boynuna salasan gərək!

Kim döyüşə getsə, sən də gedəsən,
Ən ağır, ən çətin gündə gedəsən.
Hücumda hamıdan öndə gedəsən,
Silahlı bir əsgər olasan gərək!

Kim deyir yazdığın əməlin deyil,
Varaqlar üstündə heykəlin deyil?
Dünyada hər hansı gözəlin deyil,
Vətənin yolunda solasan gərək!

Dilə gətirəsən telli sazını,
Çəmənli, bulaqlı, güllü sazını,
Obalı sazını, elli sazını
Səadət eşqilə çalasan gərək!

1972.

YOX!

Bir sənətkar deyib ki,
Şeir incə yaranar.
Sətirləri şairin
Nəfəsiylə daranar.

– 17 –

Gözəllərin əlində
Dolaşar çiçək kimi,
Yanaqları oxşayar
Ətirli külək kimi...
Yox!
Mənim şeirlərim
Tozludur, torpaqlıdır!
Adları döyüşçüdür,
Özləri yaraqlıdır!
Hələ sinələrində
Yaraları da vardır.
Üzləri ağları da,
Qaraları da vardır!
Bir şeir ki, alovlu
Səngərlərdə yarana,
Hər sətri mehlə deyil,
Güllələrlə darana,
O necə incə olar?
Necə ətirli olar?
Yox!
O dəmir geyimli,
Alov çətirli olar!
Nə qədər ki, bitməyib
Azadlıq savaşları,
Nə qədər ki, dustaqdır
Şairin sirdaşları,
Nə qədər ki, vətənə
Qurtarmayıbdır borcum,
Məndən incə şeirlər
Gözləməsin oxucum!

1973.

YUXUSUZ GECƏLƏR

Siz ey yanar gözləri
Yuxusuz gecələrim!
Qorxulu gecələrim,
Qorxusuz gecələrim!
Siz nə qədər uzunsuz,
Siz nə qədər dərinsiz,
Siz nə qədər acısız,
Siz nə qədər şirinsiz...
Uzunsuz –
görünməyir
Əvvəliniz, sonunuz.
Dərinsiz –
bilinməyir
Nə rəngdədir donunuz.
Acısız –
həyatımı
Əllərimdən alırsız.
Şirinsiz –
yaratdığım
Şeirlərdə qalırsız...
Bir zaman ana vətən
Çilçıraqlı saraydı.
Ah, sizin saçınızdan
Mənim saçım qaraydı...
Bir il doğma diyarın
Səadətindən dedim.
Sonra
Hər döyüşdəki
Rəşadətindən dedim.
Mən yazdım...
Yazdım...

Sizin
Ağ ulduzlar söndülər.
Mənim yazdığım sözlər
Ulduzlara döndülər...
Mən sinəmi dayadım
Masamın arxasına.
Fəqət qətrədən qara
Saçımın dalğasına
Səhərlər
dan yerinin
Şəfəqləri qondular.
Saçımda,
saqqalımda
Qətrə-qətrə dondular...
Gecələrim!
Saçımda
Nə qədər artsa da dən,
Heç təəssüf etmirəm –
Sizə minnətdaram mən!
Axı, yalnız sizinlə
Sirdaşam!
Heç nəylə yox!
Vətənimin borcunu
Ödəyirəm mən az-çox...
Axı, yalnız sizinlə
Dinir mənim rübabım,
Axı yalnız sizinlə
Yazdığım hər kitabım,
Həm günəşli,
həm aylı
Kainatımdır mənim!
Vətənin qarşısında
Hesabatımdır mənim!

Yox!
Bu azdır!
Vətənim
Mənə həyat veribdir.
Zirvələrə uçmağa
Mənə qanad veribdir!
Düşünürəm...
Nə olar,
Dinliyə həsrətəm mən.
Gərək bütün ömrümü
Vətənə həsr edəm mən!

1966.

YAŞAMAQ HİKMƏTİ

Həyatın dolanbac yolunda bəzən
Nə qədər hadisə gəlir başına.
Tale dedikləri macərə gəzən
Nə hüsnünə baxır, nə də yaşına.

Bir qolum kəsilsə dərdə düşməyəm,
O biri qoluma bəslərəm inam.
Nisgilli xəyala bir də düşməyəm,
Azmıdır dünyada təkqollu adam?

Bir qıçım qırılsa, yaşaya billəm
Həyatda tək qıçı olanlar kimi.
Toya da gedərəm, yasa da gəlləm,
Nəşəyə, kədərə dalanlar kimi.

Bir gözüm tutulsa, yenə görərəm
Nurunu saxlayan tək gözümlə mən.
İlhamımda nə var, şeirə verərəm,
Dostu sevindirirəm öz sözümlə mən.

Bəs ürək olmasa? Qaralar ömür...
O mənim sinəmdə təkcə deyilmi?
Kim öz ürəyinə bir günəş demir?
Günəssiz gündüz də gecə deyilmi?!

Mənim məsləkim də ürəyim təki
Aləmdə təkcədir! Ancaq təmizdir!
Narahat dünyada köməyim təki
Mənə müqəddəsdir, mənə əzizdir!

1975.

ÜRƏK

Tələtümlü ürək! Mehriban ürək!
Bilirəm, arabir sən inciyərək,
Deyirsən ki, az yor, az incit məni,
Mənəm bu dünyada yaşadan səni!
Yadında varmıdır uşaqkən hələ,
Vətən qayğısından uzaqkən hələ,
Sən saçında duman, qaşında qrov,
Dodağında nəğmə, sinəndə alov,
Bəzən dağ yerində, bəzən aranda
Sürü haylayanda, mal otaranda,
Kırpıqları şəhli soyuq səhərdə,
Tarixlər şahidi qədim şəhərdə
Sən də qarışanda izdihamlara,
Ölümə dik baxan mərd adamlara...
Miting başlananda günorta çağı
Damlarda müsəlsəl düzəndə yağ,ı,
Sənsə daş meydanda şeir deyəndə,
Nə qorxu duyanda, nə qəm yeyəndə,

Könlündə mehriban, doğma, sevimli
Qardaş məhəbbəti, bacı nisgili,
Gah səhər, gah axşam, gah gecə yarı
Həsrətlə baxanda Araza sarı...
Mənzildə, mitinqdə, səngərdə, ya da
Bir soyuq havalı mehmanxanada
Kitab oxuyanda, şeir yazanda...
Ağ gün sorağıyla sinən qızanda,
İnqilab addımlı Azər nehzəti
Dəhşətə salanda neçə “həzrəti”,
Günəşi tutulan bomboz səhərdə,
Fədai dostunun qarlı səngərdə
Yarası sancanda, qanı axanda...
Dizlərin üstündən sənə baxanda,
Sənə tapşıranda öz niyyətini,
Öz partbiletini, öz külfətini,
Ana torpağının bəxtiyar çağı
Doğma sərhəddini tapdayıb yağ,ı,
Sənin öz evinə ayaq basanda,
Neçə mərd igidi dardan asanda...
Bir tiryək düşkünü vali cənabı
Tonqala atanda min-min kitabı,
Bir də ki, şaxtalı payız gecəsi
Yeri donduranda göyün nəfəsi,
Arxanda güllələr dinən zamanda,
Gecənin köksünü od qanadanda,
Sən lal dayananda Arazın üstə,
Gözlərin bu tayda, qulağın səsdə...
Bir həqiqət dostu, bir həyat oğlu
Qarşında açanda qurtuluş yolu,
Sevincdən gözlərin yaşla dolanda,
Damlalar körpüdə düşüb qalanda,

Mən də öz içimdə həycanlanmışam,
Səni düşünmüşəm, səni anmışam...
Bəzən həzin-həzin ağlamışam da,
Hər sirri özümdə saxlamışam da.
İndi nə döyübdə, nə səngərdəsən,
Nə də təhlükəli bir səfərdəsən.
Nə olar bir qədər az düşün, az yaz!
Bəlkə... Bəlkə mən də dincəlim bir az.
Axı, mən nə daşam, nə də ki, dəmir,
Dünyada hər şeydən şirindir ömür!
Yox! Mehriban ürək, dinlədim səni,
İndi söz mənimdir, başıyla məni.
O tayda azadlıq, ar, namus, vicdan
Təpiklər altında tapdanan zaman
Dostlarım gecə də göz yummayanda,
Alovlar içində döyüşən anda
Mən necə dincəlim? Mən necə yatım?
Bir insan olsam da şairdir adım!
Qadir bir millətin fəlakətindən,
Gözəl arzusunun əzəmətindən
İndi mən yazmasam, kim yazacaq, kim?
Onun hər dərini gərək mən çəkim!
Yox! Sən nə yorğun ol, nə də ki, xəstə,
Məndən də nə həkim, nə dərman istə!
Bil ki, inqilabdır ən böyük loğman,
Bir də azadlıqdır ən güclü dərman!
İnqilab bayraqlı o ana torpaq
İndi azadlığa möhtacdır ancaq!
Sən də məni dinlə! Nə qədər varsan,
Min-min qıgılıcımdan saçları qarsan
Mahir dəmirçinin küresi təki
Yan, tüstülən, qızar, alovlan, bərki!

Nə titrə, nə ağrı, nə sus, nə üşü,
Nə çırpın, nə sıxıl, nə də ki, töyüşü!
Hələ qarşımızda qəti çağlar var,
Yolumuz üstündə qarlı dağlar var.
Sən yarı mənzildə töyüşsən bir az,
Günəşli zirvəyə dırmaşmaq olmaz!
Nə qədər uçmayıb daşlı zindanlar,
Nə qədər gülməyib məhkum insanlar,
Nə qədər göz dikib gəlinlər yola,
Nə qədər dönməyib itənlər dala,
Nə qədər yetimlər imdadsız qalıb,
Nə qədər analar övladsız qalıb,
Nə qədər o yurdda yoxdur azadlıq,
Məndən nə dinclik um, nə də rahatlıq!

Bakı, 1958.

ƏSA

Sənə düşünən başı,
Sənə sağlam ürəyi,
Sənə iti baxışı,
Sənə sonsuz diləyi
Təbiət bəxş edir ki,
Yazasan, yaradasan.
Mürgüləyən anını
Nəğməylə oyadasan!
Ancaq hanı dünyada
Elə məğrur sənətkar,
Qocalığı ananda
Susmaya biixtiyar.

Qocaldımı, köksünü
Dalbadal ötürməyə?
Ağacdən, ya metaldən
Bir əsa götürməyə?
Yaşımın ötməyini
Mən də anıram hərdən.
Vaxtımın itməyinə
Odsuz yanırım hərdən.
Deyirəm nə olacaq
Bəs mənim son çəliyim?
Şeir misralarıdır
Hər damarım, iliyim!
Kədərlənmək nahaqdır,
Yox, ümid vardır hələ.
Mənim əziz dostlarım,
İstərdim indən belə
Çarə nə bir ağaca,
Nə metala qalaydı,
Axır günədək əsam
Öz qələmim olaydı,
Öz qələmim olaydı!

1964.

ADSIZ ŞEİRLƏR

İnsan ömrü bir karvan
Yoluna bənzəyir çox.
Əvvəli görünsə də
Sonu görünməyir, yox!
Bu yolda daş yoxuşlar,
Rahət enişlər də var.
Acı göz yaşları da,
Şirin gülüşlər də var.

Dünən bir şeir oxudum
Yaxın bir tanışıma,
Susdum... O baxışını
Zillədi baxışına...
Dedi: – Gözəl şeirdir,
Alov var hər sözündə.
Elə bil şeirinlə
Bir yanırdın özün də.
Sənin ki, əsəblərin
Döyüşlərdə görülmüş.
Bəs bu od, bəs bu alov
Sənə hardan verilmiş?
Bir az sakit yazsana,
Yorularsan nəhayət.
Bir gözəllik versə də
Bu həycan, bu hərarət
Sənin şeiriyyətinə,
Zərərdir səhhətinə...
Dedim, doğrudur, ancaq
Məni də, şeirimi də,
Ulduzlar tək parlayan
Bu alın tərimi də,
Yaradan məmləkətin
Özü Odlar yurdudur!
Şeirimdəki bu od da
O yurdun öz odudur!
Razıyam mən alışım,
Şeirim də alışsın!
Alovumuz o yurdun
Alovuna qarışsın!

Təki o doğma xalqın
Yollarını nurladaq!
Qaranlıq taleyini
Əbədilik parladaq!

* **

Nə o, nə sən, nə də mən
Bilmirik ki, zindanın
Havası nə təhərdir.
Biz azadıq... Azadlıq
İstəyimiz qədərdir!
Ancaq Vaşinqtonda,
Tokioda, Londonda,
Ankarada, Parisdə,
Afinada, Təbrizdə
Barmaqlıq arxasından
Ənginlərə can atan,
Üfüqə baxa-baxa
Ayaq üstündə yatan
Min məhbus, min tamarzı
Könlündə çəkər arzu
Belə gözəl həyata,
Belə aydın havaya,
Bir anlıq azadlığı
Dəyişməz bir dünyaya!..

* **

Əlimə Savalanda
Qələm alandan bəri,
Azadlığı sevdim mən,
Bir də ki, gözəl şeiri!

– 28 –

Şeir oldu sovqatım
Aranda da, dağda da.
Şeir oldu sirdaşım
Gecələr yataqda da.
Bir sözlə, gecə-gündüz
Mən şeirlə yaşadım,
Sarban tək yedəyimdə
Elə şeir daşıldım.
Ancaq sarban özü də
Bilir öz ürəyində,
O da köçəcək axır
Zamanın yedəyində...
Bilir...

Bilsəm də nə qəm,
Heç təəssüf etmirəm!
Demirəm ki, dünyaya
Mən təzədən gələydim.
Deyirəm ki, azadlıq
Döyüşündə öləydim!
Belə olsa, a dostlar,
Sən ayrılıq anında,
Dövrəyə aldığınız
Məzarımın yanında,
Nə qəm eləyin, nə nitq,
Nə də ki, bayraq əyin.
Azadlıqdan hərəniz
Beş-on xətt şeir deyin.

Mart, 1960.

ŞAİRİN ARZUSU

Dünya böyük, zaman sonsuz, insanlarsa çox,
Hər millətin öz torpağı, öz ulusu var!
İnsan oğlu, de, arzusuz yaşayarmı, yox!
Hər ürəkdə dünya boyda neçə arzu var.

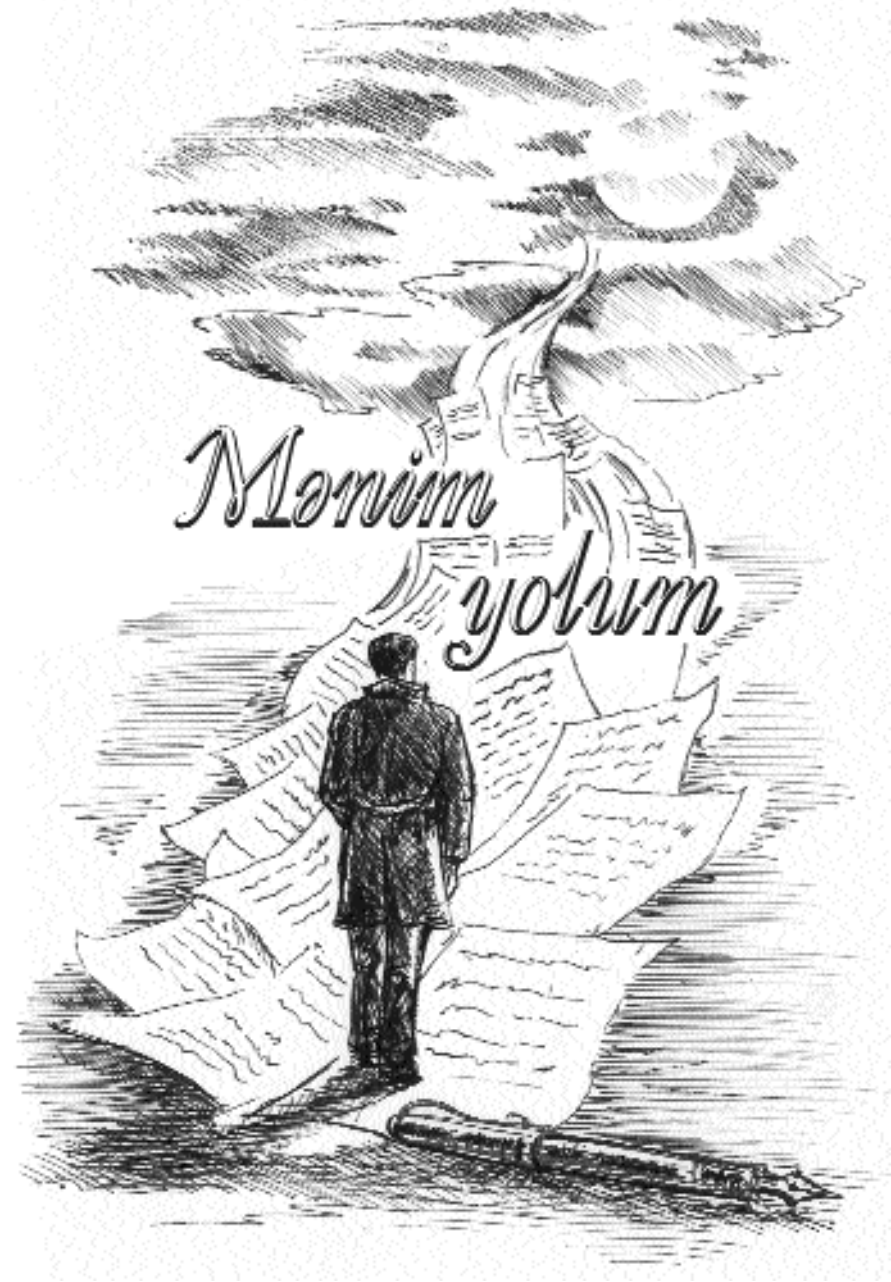
– 29 –

Danış dostum, danış dostum, axdıqca zaman
Sənin könlün nələr duyar, nələr arzular?
Bir şairi şən yaşadan, gümrah yaşadan
Danış, hansı duyğulardır, hansı arzular?!

Diləyim öz vətənimə, öz partiyama
Sədaqətlə yaşamaqdır axıra qədər!
Bir də neçə dastan deyib öz ideyama,
Yalnız yazıb-yaratmaqdır hər axşam-səhər!

Mən ölsəm də dinləyərdim iki aləmi:
Yerlərə də, göylərə də qulaq asardım.
Sonra qalxıb sağ əlimə alıb qələmi,
Daş-torpaqlı məzarda da şeir yazardım!

1957.

MƏNİM YOLUM

Yollar da müxtəlifdir;
Yol var ki, çaya gedir,
Yol var ki, dağa gedir,
Yol var ki, aya gedir...
Yolçu var, asan gedir,
Yolçu var, çətin gedir.
Yolçu var, titrək gedir,
Yolçu var, mətin gedir.
Baxın! Mənim yolumda
Od da var, alov da var!
Qan da var, ölüm də var,
Qar da var, qrov da var.
Mən gedirəm, addımım
Yerə, göyə səs salır.
Qabağında nə ölüm,
Nə qan, nə alov qalır.
Mən gedirəm, gedirəm,
Bu minvalla, bu halla.
Məsləkimin naminə
Mən gedirəm bu yolla.
Məslək! Ulduzla dolu
Asimandan dərinidir.
Məslək! Doğma anamın
Südündən də şirindir!
Mən gedirəm! Bilirəm,
Bu yolda həqiqət var.
Əvvəlində keşməkeş,
Sonunda səadət var!

1969.

O NƏ BİLSİN...

Hansı yaxın tanışım la görüşəndə mən
O nədənsə tez ağarmış saçıma baxır.
Düşünürəm, zərər deyil qara saçə dən,
Bəlkə vaxtsız qocalığı başıma qaxır.

O nə bilsin, uzun yoldur azadlıq yolu,
Qarşısında təpə də var, yarğan da vardır.
O nə bilsin, uzun yoldur azadlıq yolu,
Qarşısında qanlar axan meydan da vardır!

O nə bilsin, mən döyüşdə dözüb hər şeyə
Tufanların özünü də yedəkləmişəm.
Səngərlərdən-səngərlərə azadlıq! – deyə
Dırmanmışam, atılmışam, iməkləmişəm.

Bir əlimdə silah tutub, birində qələm
Mən getmişəm, mən qaçmışam, osa uzanıb.
Ancaq nə öz arzusundan soyuyub sinəm,
Nə də təşnə könlümdəki səbr usanıb.

Nə isti çay görmüşəm mən, nə rahat mənzil,
Qayalı dağ, dərin dərə çıxıb qarşıma...
İndi qara saçımdakı ağlar dən deyil,
O yolların tozlarıdır qonub başıma...

Qonsun, nə qəm, gedəcəyəm son mənzilədək!
O yolların tozlarına batsa da qaşım.
Bəli! Ağ gün həsrətli Təbrizin gərək
Ağ günləri uğrunda ağarsın başım!

1962.

YAZIRSAN...

I

Yazırsan vətənimiz
Nə yas, nə qul istəyir.
İndi, qəti zamanda
Elə oğul istəyir
Vətənə ana! – deyə
Vətənə gərək ola!
Uçulmuş daxmalara
Tunc çiyini dirək ola!
O, ürəkdən ağlaya
Xalqının pis günündə,
Neçə nəfərlə dura
Bir ordunun önündə.
Azadlıqdır yazırsan
Qanunların qanunu.
Artıqdır ağaların
Qanun verən salonu.

II

Qardaşım! Od yanmasa
Tüstü çıxmaz deyirlər.
Göz ki var, ağlamasa
Yaşı axmaz deyirlər.
Sən baxdın şərqə, qərbə,
Gördün qara Afrika –
Qırmızı alov saçır
Dünyaya dalğa-dalğa...
Əlcəzair gəncləri
Səngərlərdə yaşayır.
Ulduzları sübhədək
Gözlərində daşıyır.

Sən də yandın o yerin
Yanan torpağı kimi,
Qızdı söz dolu sinən
Tüfəng qundağı kimi.
Gördün Sakit okean
Çalxanır zaman-zaman...
Adı sakit olsa da
Sakit deyildir özü.
Tanrıya da bozarır
Mavi suların üzü...
Başı buluda dəyən
Okeanın qərbində,
Silah – deyə, pul – deyə!
Bağırən cənabların
Qulağının dibində
Kuba şən növraqlıdır,
Qələbə bayraqlıdır.
Hazır durur... Döyüşə
Hazır duran tüfəng tək,
Latın Amerikasının
Başındakı çələng tək.
Gördün...

Sən için-için
Ağladın Vətəninçin.
Yadına düşdü o dəm
Bir il azad yaşayan,
Çiyində Səttarxanın
Bayrağını daşıyan,
Təbriz, sevimli Təbriz,
Təbriz, dözümlü Təbriz.

Ah, onun da əlləri
Başqa büsatda idi.
Biri tətikdə idi,
Biri həyatda idi.
İndi qısa zamanda
Nələr dünyada olub...
Fəqət azadlıq atlı,
Təbriz piyada olub.
Uzun yol getməyə də,
Bol nəfəs almağa da,
Sərin su içməyə də,
Yerdə iz salmağa da
Azadlıq gərək əvvəl
İnsan oğlu insana!
Qardaşım! Sən də bunu
Yazırsan yana-yana...

III

Vətənin qurtuluşu
Qərarımız olsa da,
Əzəmətli keçmiş
Vüqarımız olsa da,
Nə Babək, nə Xətai,
Nə də Səttarxan özü
Vətən – deyə məzardan
Qalxmayacaqlar, düzü.
Dəyişmişdir döyüşlər,
Nə qalxan, nə qılinc var.
İndi muzeylərdədir
Zənciri paslı toplar.
Beş nəfər dəyişdirir
Bəzən bir hərəkəti.

Bir gecədə dəyişir
Bir ölkənin dövləti.
Bəli! Ana torpağa
Həyan gərəkdir, həyan!
Müasir qiyafəli,
Müasir düşüncəli
İnsan gərəkdir, insan!
Belə igid insanlar
Nə qədər olsa, azdır.
Qardaş! Gərəyə gəlsəm
Məni birinci yazdır!
Mən Vətənin hayına
Gələrəm qaça-qaça,
Gələrəm dizin-dizin,
Gələrəm ura – deyə!
Gələrəm həzin-həzin.
Əgər çörək tapmasam,
Mən yemlik də yeyərəm.
Ayaqqabım olmasa
Mən çarıq da geyərəm.
Yay olsa, su olmasa
Göz yaşımı içərəm.
Qış olsa, od olmasa
Könlümün atəşində
İsinərəm, keçərəm...
Qəfil gülləylə o dəm
Torpağa düşsəm, nə qəm!
Təki Vətənim qalxıb
Başını yüksək tuta,
Uzalı qalan əli
Azadlığa tez çata!

Gələrəm bədənimlə
Torpaqdakı yaranın
Üstünü örtə-örtə.
Həsətli gözlərimi
Daşlara sürtə-sürtə.
Qardaş! Məni Vətənim
İsidər torpağıyla,
İsidər çəmənliyə.
Üzük qaşla tanınar,
İnsansa vətəniyə..

1964.

ƏRDƏBİL

Demə ki, bu yurdun hər şəhərinə
Bir şeir yazıbsan ilhamla, şair.
Mən də əl çalmışam hər əsərinə,
Bəs hanı bir nəğmə, de, mənə dair?

Demə ki, mən səni unutmuşam, yox,
Mənim hər şeirimdə sənin payın var.
Doğma bir atadan, bir anadan çox,
Boynumda hər zaman haqqı-sayın var!

Zavallı nənəmin qərib məzarı
Sənin torpağının sinəsindədir.
Rəiyyət babamın itkin vüqarı
Qarlı Savalanın zirvəsindədir!

Elə bil Savalan bir pəhləvandır,
Sən onun köksündə yanar ürəksən.
Elə bil torpağın bir asimandır,
Sən onun döşündə çaxan şimşəksən!

Əgər Xal-xal çölü gülüstan olsa,
Onun rayihəli çiçəyi sənsən.
Əgər Ərşə düzü dəstərxan olsa,
Onun tükənməyən çörəyi sənsən.

Sərdaba, Səreyin, Şabil, Qırxbulaq
Sənin daim coşan duyğularındır.
Sinəsi çeşməli nə qədər yaylaq
Sənin insanlara qayğılarındır!

Vətən barmağında sən bir üzüksən,
Bərəkətli kəndlər daş-qaşlarındır!
Yox, sən bir anasan, elə böyüksən
Sıxlaşan buludlar ağ saçlarındır...

Babəki döyüşdə gümrah saxlayan
Bəlkə də, bəlkə də sənin havanmış.
Yanar dodaqlarda gülən, ağlayan
Sənin təranənmiş, sənin nəvanmış.

Mən kiməm? Parlayan taclara qənim!
Təbriz bir qolumdur, sənə bir qolum...
Sənin dar küçəndən başlanmış mənim
Üfüqlərdən geniş bu döyüş yolum.

Mənim alovlarda keçən gəncliyim
Sənin tarixinin bir parçasıdır.
Odlu ildırım döndən dincliyim
Hələ zülmətlərə od saçasıdır...

Bilir Marağa da, Xoy da, Təbriz də
Sən təzə diləkli qədim şəhərsən...
Bu dünya şöhrətli tariximizdə
Təbriz bir aydırsa, sən bir ölkərsən!

Əlini uzadıb Sayının üstədən
İlk dəfə səs verdin Səttarxana sən.
Neçə mahnı qoşdun neçə min səsdən
Hər günəş ürəkli qəhrəmana sən.

Sən min yaylağı da, min aranı da
Mehriban qoynunda yerləşdiribsən.
İnqilab zamanı Astaranı* da
Döyüşən Təbrizlə birləşdiribsən.

Şeyx Səfi talandı... sərvətlərilə
Paris, Vaşinqton, London bəzəndi.
Sənin torpağının nemətlərilə
Neçə çilçiraqlı salon bəzəndi.

Tamahkar ağalar hər əlyazmanı
Neçə sarı gözlü qızıla satdı.
Həqiqətlə dolu neçə dastanı
Vədəyə, yalana, nağıla satdı...

Yaxşı yadımdadır neçə il qabaq
Sinən qabarardı həycanla dolu.
Gələn insanları tutmazdı ancaq
Nir, Meşkin, Dövləsər, Kəhralan** yolu.

Bir yük maşınını kürsü edib mən,
Nümayiş zamanı şeir deyərdim.
Qalx mənim şəhərim, qalx ayağa sən,
Bu ağır həyatın nədir deyərdim?

Qəfil güllələrə deyil, o zaman
Sənə tapşırırdım mən həyatımı.
Güllələr içində arardım, inan,
Özümün gələcək şən həyatımı...

Ağır zəhmətimiz getmədi hədəf
Müqəddəs vətənin torpaqlarında.
Bir il qazandığın nə qədər zəfər
Yazıldı tarixin varaqlarında.

İndi nəğmələri susan ud kimi
Qəzəbin yaşayır sükut içində.
Üstünü kül örtmüş yanar od kimi
Günəşin gizlənir bulud içində...

Dağılan görəndə neçə daxmanı
Könül xanimanı dağılır mənim.
Yığılan görəndə neçə ağanı
Kinim biləyimə yığılır mənim.

Sanma ürək adlı camlar içində
Təkcə dağdan ağır dərdlər böyüyür.
Xeyr! O palçıqlı damlar içində
Sabahın övladı mərdlər böyüyür!

* İran Astarası
** yer adlarıdır

SIRAMIZ MONOLİTDİR

Azərbaycan demokrat firqəsinə

I

Elə illər olur ki,
İnsanın həyatında,
Gəlir...
Gedir...
Nədənsə
Qala bilmir yadında.
İnsanın həyatında
Fəqət elə an olur,
Xatirələr içində
Ömürlük mehman olur!
Belə bir an firqəmin
Yarandığı an idi.
Elə an ki, bir xalqa
Dünyada həyan idi!
Axı sərdarın yolu
Boş qala bilməzdi ki,
Onsuz Xiyabaninin
Səsi də gəlməzdi ki...
Dünya böyük, firqə çox,
Firqə var, adı altda...
Yalnız bircə dəstəni
Alır qanadı altda.
Mənim firqəm çağırdı
Milyonlarla insanı,
Bayrağı altda yığdı
Doğma Azərbaycanı...

Fəhlələrin əməyi,
Kəndlilərin diləyi,
Çobanların tütəyi
Qaytarıldı özünə.
Sevənlərin görüşü,
Körpələrin gülüşü,
Çiçəklərin öpüşü,
Qaytarıldı özünə.
Daxmaların neməti,
Gəlinlərin isməti,
Dahilərin şöhrəti
Qaytarıldı özünə.

II

Firqəm yarandı...
Xalqın
Əsl rəhbəri oldu!
Bir illik azadlıq da
Ölməz əsəri oldu!
Ancaq o azadlığı
Təzədən aldı düşmən.
Böyük bir məmləkəti
Məhbəsə saldı düşmən.
Elə sanmayın ki, siz
Məhv oldu firqəm mənim.
Yox! Yox! O düşmənlərə
Qənim yaranmış, qənim!
Yaşayır görünməyən
Gözəl diləkləriylə,
Danışır milyonların
Dustaq ürəkləriylə.

Ürəklərdən kədəri
Qəlpə-qəlpə qoparır.
Sonra da döyüslərdən
Döyüslərə aparır...
Qoruyur fəhlənin də,
Kəndlinin də haqqını!
Başsız qoymaq olarmı
Pişəvərinin xalqını?
Deyirlər ki, ağ saçlı
Tarixdə az firqə var,
İçində tapılmasın
Qorxaq, xain, saxtakar...
O firqələr kapital
Dünyasını qoruyur.
Sterlinqin, dolların
Torbasını qoruyur.
Mənim firqəmin isə
Sırası monolitdir!
Fəxr edirəm! Hər üzvü
Partbiletli igiddir.
Sübutmu istəyirsiniz?
Ağaların qırmancı!
Sübutmu istəyirsiniz?
Daş zindan, dar ağacı!
Sübutmu istəyirsiniz?
Gözlərdəki məhəbbət!
Sübutmu istəyirsiniz?
Ürəklərdəki hörmət!
Mən həməən vicdanlara
Təmiz ümman deyirəm,
Qüdsiyyəti önündə
Öz başımı əyirəm!

Bəli! Mənim firqəmin
Monolitdir sırası!
Döyüslərdə zəfərlə
Sarınmışdır yarası...
Fəxr edirəm! Bileti
Qəlbimin başındadır,
İyirmi yaşındadır,
İyirmi yaşındadır!

III

Fəxr edirəm! Dünyanın
Azadlıq axınıyla,
Dünyadakı azadlıq
Gününün yaxınıyla.
Bu axında öndədir
Demokratlar firqəsi!
Səadət günəşidir
Gözlərinin şöləsi!
Dünyada azadlığın
Təntənəli çağında
Mənim öz firqəmin də
Payı var bu axında...
Mehriban gözlərinin
Günəş boyda odu var!
Firqələr arasında
Öz yeri, öz adı var!

1966.

YARANMAMIŞ HEYKƏLLƏR

Neçə geniş meydanlı
Şəhərlərdə gəzmişəm,
Qranitdən yolulmuş
Heykəlləri süzmüşəm.

Heykəllər adlı-sanlı
İnsanların qoyulmuş.
Qışın qarı,
 Baharın
Yağışıyla yuyulmuş.
Ayaqları altına
Tökülmüş qucaq-qucaq –
Yarpağından şəh daman
Qızılgül, lalə, zanbaq...
Bəxtiyar ölkələrdə
Heykəl hörmət deməkdir,
Heykəl qiymət deməkdir,
Heykəl şöhrət deməkdir...
Dayanıb heykəllərə
Baxmışam heyran-heyran.
Gözlərimin önündən
Gəlib,
 keçmiş bu zaman –
Səttarxan,
 Xiyabani,
Heydər xan,
 Pişəvəri...
Yurdumun neçə-neçə
Mərd inqilab əsgəri...
Biz onlara vətəndə
Heykəl qoya bilmədik.
Çiçəklərdən süzülən
Şəhlə yuya bilmədik.
Necə heykəl qoyaydıq
Döyüş gedən vətəndə?
Hər cür sitəmə qarşı
Üsyan edən vətəndə?

Onların heykəlini
Biz könlümüzdə qurduq.
Xətər gəlməsin deyə
Keşiklərində durduq.
Durduq ki, üstlərinə
Nə od düşsün, nə alov.
Dalğalı saçlarına
Nə qar qonsun, nə qrov.
Fəqət səslər eşitdik
Könlümüzdən hər anda.
Heykəllər dedilər ki
Keşməkeşli İranda –
Nə qədər döyüş var, biz
Geri qala bilmərik.
Cansız, dilsiz, arzusuz
Heykəl ola bilmərik!
Gedin!
 Döyüşə gedin!
Bizi də aparın siz!
Döyüşün ümmanında
Fırtına qoparın siz!
Biz də getdik!
 Yolumuz
Daim irəli oldu.
Könlümüzdə onların
Məğrur heykəli oldu.
Nə vaxt zəfər qazandıq
Qımışdılar heykəllər.
Dara düşdük...
 Bizimlə
Çalışdılar heykəllər.

Onlardan neçə-neçə
Təzə məsləhət aldıq.
Bəli!
Nə onlar bizsiz,
Nə biz onlarsız qaldıq...

1966.

ÇINAR, FƏDAİ, GƏLƏCƏK HAQQINDA BALLADA

I

Göy üzündən genişdir
Yer üzünün süfrəsi.
Ulduzlardan artıqdır
Məna dolu bəhrəsi...
Kimi qayanı sevir,
Kimi dənizi sevir,
Kimi lələni sevir,
Kimi nərgizi sevir.
O sa doğma kəndində
Çinarı da xoşladı,
Çinardakı hüsnü də,
Vüqarı da xoşladı.
Çinarı xoşlayanın
Ülfəti çinar olur,
Vüqarı çinar olur,
Qüdrəti çinar olur!
O, məhəbbət aradı
Çinarın qılığında.
“Azadlıq” sözü yazdı
Bozumtul qabığında...

II

Gecəydi, iyirmibir
Azər*in gecəsiydi.
Dostlar düşmənin üstə
Hücuma keçəsiydi.
Ay gümüş darağıyla
Nə isə arayırdı.
Məğrur duran çinarın
Saçını darayırdı...
Kimsə uzaq daxmada
Həzin tütək çalırdı.
Nəğməsi dalğa-dalğa
Ürəyə od salırdı...
Elə bil axırıncı
Kədər idi o nəğmə.
Elə bil səadətdən
Xəbər idi o nəğmə.
O, çinarın altında
Ayrıldı çinarından.
Ayrıldı anasından,
Ayrıldı dildarından...
Bəli! Gərək dəmiri
İsti-isti döyəsən.
Düşmənin can verdimi
– Qoy məhv olsun! Deyəsən.
Yoxsa bir nəfəri də
Qalarsa əngəl olar.
Zərərli bir toxum da
Böyüyüb cəngəl olar.

* Ay adıdır. Milli hərəkat ayının adı.

O getdi.
O qayıtdı,
Zəfərlərlə qayıtdı.
Qəlbə fərəh gətirən
Xəbərlərlə qayıtdı.
O yanaşdı çınara
Günlərin bir günündə.
“Yaşasın” sözü yazdı
“Azadlıq”ın önündə.
O çınarın altdaca
Samavar da qaynadı,
Dəstərxan da salındı,
Cavanlar da oynadı.
O sa ana dilində
Dərs dedi uşaqlara.
Hörmətlə qulaq asdı
Qönçəli dodaqlara.
Nə zaman ki, yoruldu,
Qaşlarını çatdı da,
Çınarın kölgəsində
Dincəldi də, yatdı da...

III

Bir gün...
O, yaşayarkən
Dinc, arxayın, kədərsiz,
Düşmənlə qarşılaşdı
Çınar altda xəbərsiz.
Bu həməən zamandı ki,
Haray! – deyirdi vətən.
Müqəddəs qucağını
Tapdalayırdı düşmən...

Düşmən dedi: – Təslim ol,
Əl çək öz məsləkindən.
İnan ki, hazır olar
Nə keçsə ürəyindən...
O, Çınarın yanında
Dayandı çınar kimi.
Ürəyi qəzəbindən
Alışdı fanar kimi.
Dedi: – Siz yanılırsız,
Mən çınaram! Bir çınar!
Göy uçsa, yer partlasa
Çınar əyilməz! Sınar!
Yarpaqlar da bu zaman
Xışıldadı o ki, var.
Elə bil fədaini
Alqışlayırdı çınar...
Fəqət dindi güllələr,
Tərpəndi qara çaxmaq.
Elə bil bir andaca
Dağ üstünə uçdu dağ.
Alov gözlü güllələr
Açıldı bir qatar da.
Birdən qol-qanadıyla
Silkələndi çınar da.
Elə bil öz yerindən
Bir anda qopacaqdı.
Cəlladların əlindən
Oğlanı qapacaqdı.
Fəqət çınar nə sındı,
Nə də ki, aralandı.
Fədai dostu ilə
Bir yerdə yaralandı.

Yox, o cavan susmadı,
Yox, o vicdan susmadı.
Son dəfə ana dedi,
Son dəfə çinar dedi,
Son dəfə vətən dedi,
Son dəfə bahar dedi.
Bəli! Cavan fədai
Dedi son sözlərini.
Yumdu, əbədi yumdu
Nisgilli gözlərini...

IV

Deyirlər o zamandan
Xışıldayır xan çinar.
Yarpaqları barıtlı,
Torpaqları qan çinar.
Külək əsdi, əsmədi,
Xan çinar xışıldayır.
Yolçu duydu, duymadı,
Bir nəğmə pıçıldayır:
“Ölməzdir o igidin
Andı, eşqi, duyğusu.
Axı mənim sinəmə
Yazılıbdır arzusu!
Nə qədər ki, insan var,
Nə qədər ki, arzu var,
Nə qədər ki, yaralı –
Sinəmdəki yazı var,
Yaşayacaq o insan,
Yaşayacaq o igid,
Yaşayacaq o dövrən,
Yaşayacaq o şəhid...”

1963.

XATİRƏLƏR

Mənim xatirələrim
Kül örtmüş oda bənzər.
Könlümdə həzin-həzin
Səslənən uda bənzər...
Dövrənin küləkləri
Ona dəydiyi zaman,
Xatirələr sinəmdə
Yaman közərir, yaman...
Anam Azərbaycanın
Səadət dövrənidir,
Hər fəhlənin, kəndlinin
Gözəl güzəranıdır.
Mənim xatirələrim...

İgid fədailərin
Dəmir qaydalarıdır,
Təbriz küçələrində
Addım sədalarıdır
Mənim xatirələrim.

Bayraqlarda gerblərin
Yanan məşəlləridir.
Nizami paltarında
Vətən gözəlləridir
Mənim xatirələrim.

Sinəsi avtomatlı
Ağahı* nin səsidir.
Fədailər marşının
Dağlardakı əksidir
Mənim xatirələrim.

* Milli qəhrəman

Səhənd üstə şimşəyin
Odlu qırmaqlarıdır.
Saçına ağ gül düzən
Badam ağaqlarıdır
Mənim xatirələrim.

Füzuli yadigarı
Şairlər məclisidir.
Hovuzlu həyətinin
Zanbağı, nərgizidir
Mənim xatirələrim.

Sənətkar Xətəinin
Mərmər məqbərəsidir.
Ulduzları sayrışan
Neçə mənzərəsidir
Mənim xatirələrim.

Təzə darülfünunun
Betonlu təməlidir,
Gülüstan bağındakı
Sərdarın heykəlidir
Mənim xatirələrim.

Təbriz rəssamlarının
Sənət hünərləridir.
Muzeyləri bəzəyən
Təzə əsərləridir
Mənim xatirələrim.

Aylı gecələrdəki
Sevgi nəğmələridir,
Körpə uşaqların da
– Vətən! – demələridir
Mənim xatirələrim.

Təbriz axşamlarının
Ətirli havasıdır.
Gözəl nəğməylə dolu
Musiqi dünyasıdır
Mənim xatirələrim.

Ağ şallı Savalanın
Laləli yallarıdır.
Qaradağ kəndlərinin
Dolama yollarıdır
Mənim xatirələrim.

Urmunun, Marağanın
Meynə düzümləridir.
Göy yarpaqlar içində
Büllur üzümləridir
Mənim xatirələrim.

Ərdəbilin, Meşkinin
Dadlı meyvələridir.
Muğanın karvan-karvan
Gələn dəvələridir
Mənim xatirələrim.

Vətənin azadlıqdan
Söhbət açan dilidir,
Beş-altı günlük deyil,
Tarixin bir ilidir
Mənim xatirələrim.
Sanma dediklərim tək
Təbriz xatirəsidir.
Xeyr! Xeyr, bir nəslin
Əziz xatirəsidir
Mənim xatirələrim.

Sanma bir ağacam mən,
Quruyub budaqlarım.
Zamanın tufanında
Sarılıb yarpaqlarım.
Xatirələr dibimə
Tökülən xəzəlimdir.
Xeyr! Dünən əlimlə
Yaranan əməlimdir,
Bu günsə həsrətimdir
Mənim xatirələrim.
Ən böyük sərvətimdir
Mənim xatirələrim...

1968.

İYİRMİ İL

Düz iyirmi il qabaq
Vətəniyi itirdim.
Gəldim...

Qan qardaşıma
Dedim: Mən nə gətirdim.
Döyüslərdə min tufan
Qoparacağam dedim.
Təbrizə təzə dövrən
Aparacağam dedim.
İndi yadımdan çıxıb
Neçə-neçə küçəsi,
Neçə-neçə gündüzi,
Neçə-neçə gecəsi...
Zaman keçdi!
Nə keçdi!

Dəyişildi üzüm də,
Dəyişildi saçım da,
Dəyişildi gözüm də...
Dəyişilmədi yalnız
Yanar ürəyim mənim,
Qaynar ilhamım mənim,
Böyük diləyim mənim!..
Dilək ki var, insanın
Könlünün naxışdır.
Fəqət min xoş diləkdən
Bircə əməl yaxşıdır!
Mən qorxuram vətənim
Tamam çıxı yadımdan.
Füzuli fəryadıyla
Yanam ürək odumdan!
Bu iyirmi ildə mən
Dolaşsaydım piyada,
Günəşə də çatardım
Bu dumanlı dünyada.
Lakin ağır fikirdən
Rahat yata bilmirəm.
Səsim çatan torpağa
Özüm çata bilmirəm.
Dörd yanımda yansa da
Milyonlarla dost ürək,
Qınamayınız...

Mənə

Vətən qaygısı gərək!
İnsanı min xəyala
Daldıran da vətəndir,
Öldürən də vətəndir,
Qaldıran da vətəndir.

Könlümdə nə təmtəraq,
Nə maşın duyğusu var.
Nə uzaq ölkələri
Dolaşmaq arzusu var.
Yox! Yox! Mən – Vətən! – deyə
Az qala mələyirəm.
Vətəni diləyirəm,
Vətəni diləyirəm...

1966.

1. ARXASI OLMASA...

*Sosialist Əməyi Qəhrəmanı,
xalq şairi Süleyman Rüstəm.*

Qardaşım! Hər – doğma Təbrizim! – deyən
Tələtömlü şeirin mənə arxadır.
Vüsal qoruğunun səddini döyən
Həsrət selindəki nəhəng dalğadır.

Arxası olmasa, külək altında
Ətəyi meyvəli bağ da basılar.
Arxası olmasa, şimşək altında
Zirvəsi qartallı dağ da basılar.

Arxası gəlməsə, dili nəğməli
Hər bulaq, şələlə, kəhriz quruyar.
Döşü mavi göllü, çaylı, çeşməli
Başı boz dumanlı dəniz quruyar.

Alışıb yanmasa minlərlə ölkər,
Gecələr yüz boylan, göy sönük olar.
Arxadan aralı böyük bir ləşkər
Döyüş meydanında bir bölük olar.

Sənin bir məsləkli ilhamın kimi
İşin də sözünlə birdir dünyada.
Sənin – Vüsal! – deyən kəlamın kimi
Yanan, parçalanmış yerdir dünyada...

Mənim də hər şeirim şübhədən uzaq
İnamla səs verir sənə, qardaşım!
Bilir ki, sabah da hamıdan qabaq
Sənsən havadarım yenə, qardaşım!

1978.

2. QAYĞILI GÜNLƏR

Qardaşım! Arabir zəng edib mənə
Anamız Təbrizlə maraqlanırsan.
Azadlıq harayı çatanda sənə
Odlu sətirlərlə yaraqlanırsan.

Təbriz çağlayanda şən könül kimi,
Mən vəcdə gəlirəm bir bülbül kimi...
Sən də şad xəbərdən qızılgül kimi
Ömrün payızında pardaxlanırsan.

Arazda dalğalar ağ qatar olub,
Qışda ara kəsən buz hasar olub,
Sən Vətən timsalı göy çinar olub
Bahar könuşlərdə yarpaqlanırsan.

Hər alovlu misran dinir xitab tək,
Ürəkdən-ürəyə axır rübab tək...
İnqilab məzmunlu qızıl kitab tək
Qabarlı əllərdə varaqlanırsan...

Vətən nemətilə yaşayanların,
Qardaş həsrətilə yaşayanların,
Görüş niyyətilə yaşayanların
Yaşlı gözlərində bulaqlanırsan.

Yox! Yox! Gözəllərin mehribanı tək,
Sənət cəbhəsinin qəhrəmanı tək,
Bugünkü dünyanın Süleymanı tək
Səyyar xəyallarda qucaqlanırsan.

1979.

QARDAŞ

Aşiq Hüseyn Cavana.

Demə “mənim saçım ağardı nədən,
Vətəndən almadım bir soraq, qardaş!”
Hicranlı həyatdan vətənə gedən
Qarlı cığırlardır həməən ağ, qardaş!

Demə ömür niyə gödəkdir axı,
O ki, yer üzünə bəzəkdir axı?
Yox! İnsan özü də çiçəkdir axı,
Vaxtı çatan zaman solacaq, qardaş!

Demə düz yolumu qazır ayrılıq,
Baxtımı qarayla yazır ayrılıq,
Andımı zümlə pozur ayrılıq,
Döyüşdə ayrılıq olacaq, qardaş!

Bəlkə ömrümüzün keçibdir çoxu,
Nə qəm, yol tapmasın könlünə qorxu!
Götür, sən yazdığın bir şeiri oxu,
Könlünü o şeir alacaq, qardaş!

Oxu! Çal! Həsərətə məhəl qoymadan,
Şöhrətə, mənəsbə, vara uymadan.
Çal, söz məclisində özü duymadan
Hər dostun xəyala dalacaq, qardaş!

Təbrizdə sanacaq yenə də səni,
Durub saz çaldığın səhnədə səni...
O şəhər tanıtdı mənə də səni –
Daim könlümüzdə qalacaq, qardaş!

Yaşın yüz olsa da susma, amandır,
Sənin ki, gəncliyin gözəl dastandır!
Sənən ildırımli bir asimandır,
Boşalıb yenə də dolacaq, qardaş!

Dərdin dağa dönsə, nə çaş, nə nəzil,
Bu günün ötdümü? Qayıdan deyil!
Bil ki, öz sazında gələcək nəsil
Bizdən də beş-on söz çalacaq, qardaş!

1961.

MUĞAN

Əhmədəğa Muğanlıya

Bir dostumla Muğanın
Vüsətindən söz açdıq.
Karvan-karvan danışan
Nemətindən söz açdıq.
O taydadır Muğanın
Böyük hissəsi dedim.
Odur ana Vətənin
Nəhəng süfrəsi dedim.
– Nə? – deyə müsahibim
Mənə baxdı heyrətlə.
Dedim Muğan Muğana
Salam verir həsrətlə...
Sanma Muğan uzanır
Kürün ayağınadək.
Muğandır Savalandan
Araz qırağınadək.
Bəs harda aparıbdır
Sellər-sular Saranı?
Bəs harda yandırıldı
Dalğalar Xançobanı?

Bəs harda yaradıbdır
Sənətkar Nəbati, de?
Bəs harda dincəlibdir
Nəbinin boz atı, de?
Qızlar qara saçını
Töküb yuyub ağ suda.
“Qara su”ya dönübdür
Al günəşli ağ su da.
Sevənlərin yuxusu
Ərşə çəkilən zaman,
Sahilin də adını
Ərşə qoyubdur insan.
Burda torpaq əlvandır,
Nənə qurşağı kimi.
Yanır “Bayram bədəni”,
“Talib qışlağı” kimi.
Ərşə də mənzil-mənzil
Uzananda gecələr,
Yorğun-argın karvanlar
İrəzeydə gecələr.
O karvanı karvana
Düzəsidir bəlkə də.
Muğanın qapısının
Rəzəsidir bəlkə də.
Döşü xal-xal səmanın
Cürətsiz baxışından,
Dəmdəməki səmanın
Vədəsiz yağışından
Su ummaq xəyalını
Başından atmış insan,
Təpədən-dırnağadək
Qan-tərə batmış insan,

Su çəkəndə Muğanın
Dərəsindən-düzündən,
Büləsvar yaranıbdır
Beləsuvar sözündən.
Germi qışda da batır
Könül isidən nura.
Bəlkə də ona görə
Germi* deyiblər bura?
Torpağında yoxdursa
Nə gübrəsi, nə suyu,
Dən dolu sünbülləri
Qalxıbdır adam boyu.
Xoruzluda lalələr
Xoruzun pipiyitək.
Yellənir göy otların
Qırmızı yelpiyitək.
Keçmişinə qürurla
Baxan Bərzənd qalası,
Məğrur Ərkli Vətənin
Cəsur aran balası.
Qılınclar döyüşündə
Qalxanıdır Muğanın.
İldırımla yazılmış
Dastanıdır Muğanın.
İmarətlidə nə göl,
Nə şələlə, nə çay var.
Nə də qədim abidə,
Yaraşlıq saray var.
Yalnız əkilmiş yerə
İmarətli deyirlər.
Bir ovuc torpağa da
Bərəkətli deyirlər.

* isti yer

Qədim Aslandüz yolu
Uzanır şırım təki.
Sahildə Araz boyu
Ağarır ilğim təki...
Sərin külək əsəndə,
Narın yağış yağanda
Mən yaxamı açmışam,
Dolaşmışam Muğanda...
O yurd məni həmişə
Min xəyala daldırıb.
Qırmızı lələlərdən
Al bayraqlar qaldırıb.
Şəfəqləri sayrısan
Ümmanı xatırladıb.
Rəsmi keçidə hazır
Meydanı xatırladıb.
Ceyranlar dəstə-dəstə
Çəmənləri bəzəyib.
Yaşıl məxmər üstdəki
Mirvariyyə bənzəyib.
Gecə alaçıqlarda
Qardaş, acam, demişəm.
Çörək yerinə şorla
Üz lü qatıq yemişəm.
O tayda bir çobanın
Sarı neyi inləyib.
Bu taydasa bir çoban
Sakit durub dinləyib.
Sonra da bu taydakı
Tütəyini çalıbdır.
O taydakı çobansa
Düşüncəyə dalıbdır...

Bu dünyaya dörd fəsil
Bağışlamış təbiət.
Muğanda tək baharı
Naxışlamış təbiət...
Muğansa inciməmiş,
Öyünmüş baharıyla,
Savalanın zirvəsi,
Arazın axarıyla...
İndi yalnız hicrandan
Gileylənir ürəyi.
Astdan qulağıma
Pıçıldayır küləyi;
Nədəndir bir Muğana
İki deyir insanlar?
Al yanaqlı lələlər,
Qara gözlü ceyranlar,
Vüsaldə bir-birinə
Qatışmazmı Muğanda?
Eyni torpaq üstündə
Yatışmazmı Muğanda?
Hicranlar, intizarlar
Ayırmasa Muğanı,
Sarı buğda çörəyi
Doyurmazmı cahanı?
O Muğan bu Muğandan
Nə zamandır ayrılır.
Kökü quraqlıqdan yox,
Bu həsrətdən yarıdır.
Sanki lələlər hicran
Közləridir Muğanın.
İntizardan qızaran
Gözləridir Muğanın...

HƏYATIN KEŞİYİNDƏ

*Respublikanın əməkdar həkimi
Əsgər Kəngərliyə*

Mənim anam Təbrizdir,
Səninki Naxçıvandır.
Ancaq böyük nənəmiz
Doğma Azərbaycanıdır!
Nə zaman istəyirik,
Görüşürük Bakıda.
Bir az qərubsəyəndə
Öpüşürük Bakıda.
Sənin yumşaq ürəyin
Bənzəyir qızılgülə.
İndiyədək bir könül
Sındırmamısan hələ.
Sən sevdin, dostum Əsgər,
Dünyanı, insanlığı.
Sanki əziz vətənin
Bütün mehribanlığı
Sənin sakit baxışlı
Gözlərində toplanıb.
Neçə ürəyə yatan
Sözlərində toplanıb.
Sən sevdin, dostum Əsgər,
Şairi də, şeiri də.
Sən özün deyilmisən
Şairlərin biri də?
Sənin qəhrəmanların
Nə xəyal, nə yalandır.
Yox, həyata qayıdan
Neçə-neçə insandır!

Sərraf yaxşı tanıyır
Mirvarini, incini.
Sən isə insanların
Dərdini, sevincini
Üzündən oxuyursan
Açıq bir kitab təki.
Qəlbini dindirirsən
İncə bir rübab təki.
Əziz dost! Mükafatın
Nə şöhrət, nə çiçəkdir.
Yox, şöhrət də, çiçək də
Ömrə yalnız bəzəkdir.
Ah, bəzən bir tufanda
Yerlər, göylər qaralır.
Şöhrət əriyib gedir,
Çiçək solub saralır.
Sənin mükafatınsa
Şirin xatirat kimi,
Həyat nəğməsindəki
Gözəl nəqarat kimi,
Sağalan insanların
Ürəyində yaşayır.
Təşəkkürlü gözlərin
Bəbəyində yaşayır.
Sən gündüz də, gecə də
Fikirli görünürsən.
Səndən şəfa gözləyən
İnsanı düşünürsən.
Dincələ bilməyirsən
Evində, eşiyində,
Həyatınla durursan
Həyatın keşiyində...

ZİRVƏLƏR VURĞUNU

Əhməd Abasquliyevə

Nə zaman ki, yağı küdurətilə
Tapdadı Vətənin qüdsiyyətini,
O cavan ayrılıb səadət ilə,
Düşündü Vətənin səadətini.

Dedi Vətən varsa, söz də, inam da,
Sevgi də, hünər də, səadət də var!
Dedi Vətən varsa, arzu da, kam da,
Hörmət də, şöhrət də, ülviyyət də var!

O sakit, o nəcib, o kövrək cavan
Cəbhə yollarında bərkidi ancaq.
Zəfərdə el-oba kövrələn zaman
O top gülləsindən bərk idi ancaq.

İnstitut bitirən nə qədər həkim
Hələ o müdrikdən dərs alır, inan.
Həyat aşığıdır o böyük alim,
Sazının səsini eşidir cahan...

Haçan mizrabını tellərə vurur,
İnsan himni çalır könül rübabı.
Ayna dolabında yanaşı durur
Elmi əsərlərlə şeir kitabı...

Zirvələr vurğunu xəyallarıyla
Gecəli-gündüzlü yol gedir alim.
Bütün həyatını amallarıyla
Yalnız insanlara həsr edir alim...

1979.

İGİD PARTİZAN

*Sovet İttifaqı Qəhrəmanı
Mehdi Hüseynzadəyə*

Qardaş! Dastanını oxudum mən də,
Gördüm dava gedir, ömrün dardadır.
Sonra əsirlikdən qaçırsan sən də,
Adriatik harda, Xəzər hardadır?

Rəssam olmaq idi sənin diləyin,
Fəqət başqa qərar oxudu həyat!
Yaradım desə də yanar ürəyin,
Rəngin güllə oldu, firçan avtomat!

Sən o avtomatla min-min rəssamın
Ömrünü qorudun... İndi hər rəssam –
Səyyar qanadında azad ilhamın
Sənin surətini çəksin hər axşam.

Yox, yox, dəyişsən də sənətini sən,
Bəlkə də, bəlkə də mərdlikdə təkdin.
Qardaş! Tamamlanmış surətini sən
Dünyanın döşündə gülləylə çəkdin!

Baban Koroğlunun döyüş cəbhəsi
Qılınclı, qalxanlı meydandı, qardaş!
Sənin cəbhən isə nəhəng sinəsi
Toplu, təyyarəli cahandı, qardaş!

Döyüşdə acığın gəlsə də belə
Düşmən paltarını geydin əyninə.
Ayna qabağında təbəssüm ilə
Bir çantana baxdın, bir də çiyinə.

Bombayla qırmaqçın düşməni o dәм
Kinoya da girdin, restorana da.
Düşmән paltarında olsan da, nə qәм,
Dost idin çexә dә, italyana da!

Bir an töyşümәdin neçә yoxuşda,
Qoyduğun bombalar nə vaxt gurladı,
Düşmән külә döndü! Milyon baxışda
Dünyanın dilәyi sevinc parladı...

Faşist qatarları yıxılan zaman
Tapdanmış çöllәrdә güllәр dikәldi.
Yox, min düşәrgәdә tәsәlli uman
Qamçıdan бүkүlmüş bellәр dikәldi.

Yağı dәstәləri geri qaçanda
Partizan dostların cumdu irәli.
(Bәli, ağır toplar ağız açanda
Od üstә qoyuldu sülhün tәмәli).

Uzandın çәмәndә sükut içində,
Xәyalın dolaşdı Xәzәр boyunca.
Başının üstәki bulud içində
Durna qatarına baxdın doyunca.

Baxdın, Füzulini andın nәdәnsә,
Axı, şairi dә qürbәt qorxutdu.
Sәrin otlar üstә yandın nәdәnsә,
Sәni ölüm deyil, hәsrәt qorxutdu!

Min ömrü yaşadın cavan yaşınla,
Son dәfә döyüşdün sән Bakı deyә.
Yaralı sinәnә enән başınla
Vәtәnin başını qaldırdın göyә.

Yatırsan mәzarda vәtән övladı
Yağışda, külәkdә, şaxtada, sisdә...
Qardaş millәtlәrin azad hәyatı
Әbәdi әklildir mәzarın üstә.

Vәtән anır sәni, qardaş! Elә bil
Qanının rәngi dә çiçәklәrdәdir.
Yox, sәnin mәzarın qürbәtdә deyil,
Vәtәnindә çarpan ürәklәrdәdir!

Nağıllar gözәldir! Şirin nağılda
Mәhәbbәt dә gülür, mehribanlıq da!
Әfsanә olsa da dәrin nağılda
Qәhrәman da dinir, qәhrәmanlıq da!

Ananın dizinә qoyub başını
Sән dә nağılları çox dinlәdin, çox.
Bәzән saatlarla çatıb qaşını
Dinlәdin, dinlәdin, yorulmadın, yox!

Kosmos dövrәnindә köhnәlib ancaq
“Mәlikmәmmәd” dә, “Buynuzlu dev” dә.
Ana övladına yatmazdan qabaq
Sәndән, indi sәndән danışır evdә!

QIZIL ULDUZ

Sosialist Əməyi Qəhrəmanlarına

Görürəm qızıl ulduz
Parıldayır yaxanda.
Geniş sinən qabarır
O ulduza baxanda.
O yalnız ulduz deyil
Sinəndə yanır elə.
Yox! Sənin taleyindir
O parıltı, o şölə...
O adi nişan deyil,
Qımışırsan baxanda.
O sənin əməyindir
Çiçəklənib yaxanda.
Sanma o, tək vətənin
Zərindən yaramıdır.
Yox! O sənin alnının
Tərindən yaramıdır.
Göyün üzərində də
Parlaq ulduzlar yanır.
Hər adam bir ulduzu
Tale ulduzu sanır.
O ulduzla nurladır
Ömrünün otağını.
O ulduzla axtarır
Bəxtinin növrəğini.
Deyirəm, yaşasan da
Dincəlmədən, yuxusuz,
Bir an da şöləsini
Azaltmasın o ulduz!

Əməyinə arxalan
Həyatda addımbaşı.
O adı, o ulduzu
Daim hünərlə daşı!
Ya fəhlə ol, ya kəndli,
Ya sənətkar, ya bağban,
O ulduz yollarını
İşıqlatsın hər zaman...
O ulduzlar isitsin
Ömür baharımızı.
O ulduzlar bəzəsin
Doğma diyarımızı...

1971.

İKİ CƏBHƏNİN QƏHRƏMANI

*Şamaxı rayonunda işləyən
Sosialist Əməyi Qəhrəmanı
Abdulla Əmrəliyə*

Əmək ordeniylə, qızıl ulduzla,
“21 Azər”^{*}i yanaşı gəzdir!
Qardaş, bir də öyün öz yurdumuzla,
O medal döyüşdən qalan bir izdir!

Görürəm, yaxanda düzübsən səfə
Hünəri, şöhrəti, pəhləvanlığı...
Ana yurdumuzu sev ki, ilk dəfə
Sənə o öyrətmiş qəhrəmanlığı!

^{*}1946-da Təbrizdə Milli Hökumətin təsis etdiyi medal.

Gecəydi, şenlikdə* tutqun bir gecə,
Uzaqda gedirdi gənclər döyüşə.
Sən çəpər üstündən aşıb gizlicə
Sevdiyin qız ilə gəldin görüşə.

Dedin ki, nə qədər azad deyilik
Nə nişan, nə toy var, mən gəlincə döz!
Sən getdin... Arxanca baxdı gözəllik,
Bir də çəpər üstə dolan iki göz.

Sən fədai oldun! Dünya bilir ki,
Bu bircə kəlmənin mənası nədir.
Bilir ki, arabir lazım gəlir ki,
O vətən uğrunda ölümə gedir.

Buzlarla örtülən torpağın üstə
Yorğanın şineldi, yastığınsa daş!
Gah top qabağına, gah tankın üstə
Sən adi tüfənglə gedirdin, qardaş!

Gedirdin... Lakin sən son ana kimi
Daim inanırdın öz zəfərinə!
Qoca Şərqi ağsaçlı bir ana kimi
Qalxıb əl çalırdı hər hünərinə...

Cəbhədən zəfərlə döndün bir axşam,
Bir də salamladın doğma mahalı.
Dilində azadlıq, könlündə ilham,
Sinəndə “21 Azər” medalı...

Bir il azad günlər gördün necə də!
Sən açdın alının qırışlarını.
Bir aylı, ulduzlu sakit gecədə
Toya da çağırıdın tanışlarını...

Fəqət nişanlının dırnaqlarında
Tamam qurumamış toyun xınası,
Düşmən gəldi. Qışın sazaqlarında
Sevgililə keçdin buzlu Arazı.

Keçdin. Qarşıladi səni bu dövran.
Yaratmaq istədin! Bunsuz olarmı?
Döyüş cəbhəsində susmayan insan
Əmək cəbhəsində rahat qalarmı?

Bağ saldın... Bağ deyil, gülüstandır ki,
Baxıram dörd yanda yaşıl düzümə...
Üzümlər o qədər mehribandır ki,
Az qalır üzünü sürmə üzümə.

Elə bil tənəklər min büsatının
Məskəni adlanan otaqlarıdır.
Büllur salxımlarsa dinc həyatının
Yolunda parlayan çiraqlarıdır!

Sanki salxımlar da görür gələni...
Düzülmüş ömrünün pilləsi təki.
Sən də qoruyursan hər bir giləni
İri gözlərinin giləsi təki.

* kənd, oba

Qoru! Qayğıyla bax hər nemətinə,
Bu da vətəninin bir guşəsidir!
Kim bilir, Təbrizin səadətinə
Bəlkə bu işdən də pay düşəsidir.

Qabart gen sinəni, qoy görsün cahan!
O ki, həyatının kəhkəşanıdır!
Ordenli, ulduzlu, medallı insan
Həm döyüş, həm əmək qəhrəmanıdır!

1953.

HƏYAT YOLDAŞIMA

Sən Şimalın qızısan,
Mən Cənubun oğluyam!
Yox, Arazın hər iki
Sahilinə bağlıyam.

Düzdür, saçım ilk dəfə
Cənubda daranıbdır.
Sevgilim, övladlarım
Şimalda yaranıbdır...

Yox, mən səni sevmədim
Eşqin rişəsi kimi.
Sevdim Azərbaycanın
Azad guşəsi kimi!

Sən təbiətçi idin,
Mən isə adi şair.
Fikrimiz müxtəlifdi,
Gülüm, həyata dair.

Sən çiçəyi sevirdin,
Baharı xoşlayırdın.
Budaqda ilk görünən
Nobarı xoşlayırdın.

Mənsə neçə şairlə
Deyişmək istəyirdim.
O tayda yağılarla
Döyüşmək istəyirdim.

Həyatda sən mənimlə
Addımlayırdın qoşa,
Şeirini də sirrini
Axır ki, düşdün başa...

Çox isitdim o kiçik
Əlləri ovucumda.
Sənsən ilk tənqidçim də,
Sənsən ilk oxucum da!

Bəzən gözəl yazılıb
Bax, bu şeir deyirsən.
Bəzən yerində deyil
Filan sətir, – deyirsən.

Nə zaman yazıram mən:
Dayım yatır zindanda,
Sən günlərlə çırağı
Yandırmırsan eyvanda.

Nə zaman yazıram mən:
Xalam acından ölür,
Götürdüyün ilk tikə
Boğazında düyülür.

Nə zaman yazıram mən:
Dostlarım güllələnir,
Sənin yanaqlarında
Göz yaşı gilələnir...

Kim istər, sevgilim, kim,
Qonur gözlərin dola?
Gün gələ, Təbrizim də
Bakın tək azad ola!

Babam öldü... Dilində
Titrədi sərhəd sözü.
Atam getdi... Arazı
Aradı dolan gözü...

İndi mən qocalıram,
Saçlarıma düşüb dən.
Ancaq yenə vətəni
Bütöv görməyirəm mən.

Sonra da növbə çatır
Mənim övladlarıma.
Sanki qandal vurulur
Qartal muradlarıma.

Yox, az qalır, elə ki
Dalğa basdı Arazı,
Arazın suları tək
Daşdı səbir kasası.

Durub Xudafərinde
Açacağam yaxamı.
Yosunlu divarlara
Verəcəyəm arxamı.

Məni də sellər-sular
Ya Sara tək aparsın,
Ya səsim sahil boyu
Bir fırtına qoparsın.

Deyəcəyəm, ey vətən,
Sənə kim məhəl qoyar?
Canın ağrılarını
Can özü yaxşı duyar.

İnsan yer ilə göyü
Birləşdirən zamanda,
Niyə sənin torpağın
Parçalansın cahanda?

Mahallar var dünyada,
Beş min nəfərlik mahal.
BMT-də elçisi,
Bayrağında istiqlal!

Altı milyon balan var,
Nəfəs alsa dərindən,
Bircə anın içində
Dağ qoparar yerindən.

Sənin Behzadın da var,
Sənin Fitrətin də var,
Sənin lisanın da var,
Sənin sərvətin də var.

Vətən! İstiqlal al sən,
Qalx ayağa, az sürün!
Millətlər sırasında
Boş qalıb sənin yerin.

1961.

ÖMÜR DOSTUMA

Səni susan görəndə
Ürəyimə od düşür.
Xatirimə telləri
Qırılmış bir ud düşür.
Bəzən saatlarla sən
Danışmırsan, əzizim.
Mən deyib-gülürəm...
Sən
Qımışmırsan, əzizim.
Sənin ki, vətənin də,
Həyatın da azaddır,
Diləyin də azaddır,
Qanadın da azaddır.
Fəqət qara saçında
Cığırklar vardır ağ-ağ...
Axı qarsız görünür
Dağ yanında duran dağ.
Bilirəm ki, dolaşsan
Şəhəri də, kəndi də,
Saçındakı dənləri
Düşünürsən indi də.
Lakin sanma hər ağ iz
Qocalığın izidir,
Yox, eşqin zirvəsində
Ucalığın izidir!
Doğrudur, saç ağartmaq
Adətidir dövrünün.
Ancaq...

Ancaq dünyada
Nə zaman ki, insanın

Yaratmaq niyyətilə
Ürəyi alov saçır,
Hər mənalı əməyi
Başında çiçək açır.
Sanma taleyimizin
Üfüqləri daralır.
Sanma gəncliyimizin
Tər baharı saralır.
Mən alnımın təriylə
Suvarram o baharı,
Ey eşqimin nobarı,
Ey eşqimin məzarı!
Qoymaram o baharda
Çay susa,
bulud susa,
Qoymaram o ürəkdə
Min nəgməli ud susa.
O bahara ömrümün
Güllərini qataram.
O uda ürəyimin
Tellərini qataram.
O gəncliyin baharı
Saralır ki, cahanda,
Nə nişan, nə iz qoyur
Yaşadığı dövrandə.
Mən vətənin yolunda
Döyüşəndə qələmlə,
Sən başımın üstündə
Dayanmısan ələmlə.
Ürəyinin başında
Bir ocaq qalanıbdır,

Sənin ömrün də mənim
Ömrümə calanıbdır.
Sən düşünmə, sevgilim,
Qocalsaq da nəgahan,
Alovlu gəncliyimiz
Fəxrimizdir hər zaman.
O alov, o hərarət
Qalar hər axşam-səhər.
Dodağı təbəssümlü
Ömrümüzü təzələr...

1961.

ANCAQ

Vicdan həqiqət kimi
Yerində olur ancaq.
Sevgi qüdsiyyət kimi
Dərində olur ancaq.

1975.

SANMA

Sanma hicran sevgini
Əks edən daş güzgüdür.
Hicran elə hicrandır,
Sevgi elə sevgidir...

1977.

SEVGİ ZİRVƏSİ

Ürəyə sevinc də dolsa, kədər də,
Mən sənin sevgini daşmalıyam!
Sənin yaşadığın doğma şəhərdə
Səni görmək üçün yaşamalıyam!

Deyirlər həmişəbahar ürəyin
Hissləri donduran qışı olmayır.
Sevgidən yoğrulmuş yanar ürəyin
Sevgi tarixində yaşı olmayır.

İnsan vaxtından tez qocalmış olsa,
Ürək sevilə də, sevə də bilər!
Min dağ zirvəsinə ucalmış olsa,
Sevgini ən uca zirvə də bilər!

1977.

HƏSRƏT

Kim deyir, kim deyir həsrət yamandır,
Vüsəlin yolunda soyuq dumandır?
Yox, gözəl məqsədlə sənin aranda
Həsrət bir körpüdür daim cahanda.
Arabir yerindən qoparır səni,
O, məqsədə doğru aparır səni.
Gah ümidə dönür, gah da qubara,
Gah qışa bənzəyir, gah da bahara.
Ah, sən çatmayanda gözəl niyyətə,
Həsrət də, həsrət də düşür möhnətə.
Sənin ürəyində çırpınır müdam,
Nə səhər dincəlir, nə də ki, axşam.
Səni tələdirir kama çatmağa,
Könlündən dağ boyda dərdi atmağa.
Ürəyin həsrətlə yansa da oda,
Sən kama çatanda sevinir o da.
Yox, həsrət olmasa dünyada əgər,
Arzuya çatmağa tələsməz bəşər.

1969.

ETİRAF

Mən qaralan ülkərdim, sən
Nəfəsinlə alışdırdın.
Mən soyuyan səhərdim, sən
Şəfəqinlə qızısdırdın.

Mən heykəldim, laldı dilim,
Danışmazdım ilim-ilim.
Canlandırır məni, gülüm,
Sən qayğıyla danışdırdın.

Görüb tutqun camalımı,
Duydun dərin məlalımı,
Durultmaqçın xəyalımı
Saçlarımı qarışdırdın.

Dünya ana, mənə uşaq,
Sevinc-kədər qalaq-qalaq...
Mən küsmüşdüm, məni ancaq
Dünyayla sən barışdırdın.

Ürəyimin harasına
Baxdın, bildin çarası nə?
Hicran yüklü parasına
Ürəyini calaşdırdın.

Yandın mənə pasibantək,
Mehribandan mehribantək,
Ülkər dolu kəhkəşantək
Gözlərimi qamaşdırdın...

1966.

SONRA

Bir müddət özümə gülə bilmədim
Sənin tamaşana dalandan sonra.
Gülmək istəsəm də gülə bilmədim
Sən ixtiyarımı alandan sonra.

Yox! Qartal xəyalım azad olmadı,
Min qaya yarsa da Fərhad olmadı,
Könlümün sarayı abad olmadı,
Könüllü saldığın talandan sonra.

Toya zinət oldum, məclisə şöhrət,
Şeirimə əl çaldı min nazlı afət.
Bütün gözəlləri untdum, fəqət
Sənin tərənnümçün olandan sonra.

Sənsiz mən nə oldum? Aysız bir axşam,
Göz yaşı içində əriyən ağ şam...
Axıb varaqlara töküldüm tamam,
Hicranla baş-başa qalandan sonra.

Axır dünya görmüş bir loğman oldun,
Həm söz, həm təsəlli, həm dərman oldun,
SİNƏMƏ TÖKÜLƏN GUR ÜMMAN OLDUN,
Məni eşq oduna salandan sonra.

1976.

MAVİ GÖZLƏR

Mavidir sənin də iri gözlərin,
Sanki açıq göyün bir parçasıdır.
Desin, saxlamasın sirri gözlərin,
Kimin ürəyinə od saçasıdır?

Bəlkə də o gözlər hər aylı gecə
Yerdən baxa-baxa qalıb səmada.
Göydə açılıbdır nə qədər qönçə,
Gözlərin rənginə düşüb səma da!

Bəlkə də gəzdiyin mavi dənizdə
Gözlərin fərəhdən bir qətrə salıb.
Dəyişib rəngini dərhal dəniz də,
Mavi gözlərinin rənginə çalıb.

Xeyr, səndən qabaq, gözəl qız, inan
Səma da, dəniz də maviymiş... Ancaq
Gözəllər gözəli axtaran cahan
Sənin tək gözəldən tutmamış soraq.

Arabir qəmlənən, arabir gülən
O gözlər göllərdir mavi, saf, aram.
Gözəl qız! Mən kiməm? Uzaqdan gələn
Təşnə bir yolçuyam, su axtarıram!

Gözlərin qımışır odur azacıq,
Süzülür, parlayır, ləpələnir də.
Görürəm arabir alovqarışıq
Üstümə sərin şəh səpələnir də.

Qoy o ləpələnsin, könlüm o gölə
Atılsın... Başıma nə gələr, gələr.
Fəqət inanıram tək o göl elə
Mənim bu yanğımı söndürə bilər!

Xeyr, istəmirəm, yanğım sönməsin,
Yanğısız bir ürək nəyə gərəkdir?
Təki sənin üzün məndən dönməsin,
Yanğısa ürəyə yalnız bəzəkdir!

1970.

BAKIDA DA, TƏBRİZDƏ DƏ

Mən şairəm, sən qədrimsən,
Mən nəğməyəm, sən sətrimsən,
Mən çiçəyəm, sən ətrimsən
Bakıda da, Təbrizdə də.

Mən cığırım, sən yönümsən,
Mən sünbüləm, sən dənimsən,
Mən gülşənəm, sən şənimsən
Bakıda da, Təbrizdə də.

Mən çəmənəm, sən otumsan,
Mən muğamam, sən notumsan,
Mən laylayam, sən odumsan
Bakıda da, Təbrizdə də.

Mən çeşməyəm, sən suyumsan,
Mən çinaram, sən boyumsan,
Mən qartalam, sən qıyımsan
Bakıda da, Təbrizdə də.

Mən süfrəyəm, sən aşımsan,
Mən üzüyəm, sən qaşımsan,
Mən heykələm, sən daşımsan
Bakıda da, Təbrizdə də.

Mən yaxayam, sən gülümsən,
Mən kamanam, sən telimsən,
Mən natiqəm, sən dilimsən
Bakıda da, Təbrizdə də.

Mən ürəyəm, sən əhdimsən,
Mən arzuyam, sən cəhdimsən,
Mən şəkərəm, sən şəhdimsən
Bakıda da, Təbrizdə də.

Mən səhrayam, sən bəbrimsən,
Mən zəhmətəm, sən cəbrimsən,
Mən yolçuyam, sən səbrimsən
Bakıda da, Təbrizdə də.

Mən mağaram, sən tarçımsan,
Mən ocağam, sən sacımsan,
Mən zirvəyəm, sən tacımsan
Bakıda da, Təbrizdə də.

Mən dənizəm, sən səsimsən,
Mən yalqızam, sən kəsimsən,
Mən istəyəm, sən bəsimsən
Bakıda da, Təbrizdə də.

Mən kipriyəm, sən gözümsən,
Mən söhbətəm, sən sözümsən,
Mən özünəm, sən özümsən
Bakıda da, Təbrizdə də.

Mən könüləm, sən sirrimsən,
Mən biləyəm, sən girimsən,
Mən körpüyəm, sən tirimsən
Bakıda da, Təbrizdə də.

Bakı, 1979.

GÖRSƏN

Görsən ara-sıra yazıram daha,
Sözü sətərə düzən qələm ol mənə!
Yaxud xəyalımda susmuşsa dünya,
Bir toylu-mağarlı aləm ol mənə!

Görsən qurumuşam bulaqlar kimi,
Tələtümə gələn ilham ol mənə!
Yaxud saralmışam yarpaqlar kimi,
Bahar müjdəçisi inam ol mənə!

Görsən zəmanəylə ayaqlaşmıram,
Zərif əllərinlə təkən ver mənə!
Yaxud ətalətdən uzaqlaşmıram,
Kürəyimi döyən tufan ver mənə!

Görsən haradasa dara düşmüşəm,
Harayıma yetiş, dayaq ol mənə!
Yaxud lopa-lopa qara düşmüşəm,
Nəfəs ol, baxış ol, ayaq ol mənə!

Gəzsən də dünyanın harasında sən,
Sənət ümmanında kompas ol mənə!
Həyatla sənətkar arasında sən
Səhər də, axşam da təmas ol mənə!

Qalxdığım yoxuşlar dumanlı olsa,
Yarğanlar ağzında əlimdən yapış!
Üzdüyüm dənizlər tufanlı olsa,
Dalğalar içində belimdən yapış!

Şaxtalı günlərdə çiçəyə dönüb
Naxışsız yaxamı bəzə gül təki!
Bürkülü günlərdə küləyə dönüb
Sığalsız saçımı dara yel təki!

İstəsən göyərçin əlinlə həd qoy
Gülüm, neçə-neçə diləyimə sən!
Fəqət coşub-daşan hirsinə səd qoy,
Dəymə kövrəkləşmiş ürəyimə sən!

Ürəyimdə nə var? Məğrur heykəlin!
Heykəltaraş deyil, zərgər yonubdur.
Ürəyimdə nə var? Büllur heykəlin!
Sevginin büstünü hünər yonubdur.

Dəymə ürəyimə sərt dilinlə sən,
Min dəfə ölçüb-biç öz əməlini.
Yoxsa ürəyimdə öz əlinlə sən
Uçurub-yıxarsan öz heykəlini...

Bakı, 1980.

TƏKLİK

İnsanın öz ülvi məhəbbətidir
Həm qoşa qanadı, həm iqtidarı!
Həyat gözəlliklər səltənətidir,
Qadın səltənətin baş hökmdarı!

Sən elə gözəldin, axan yaşın da
İnciydi gözəllik xəzinəsində!
Qoşa sətərə bənzər qara qaşın da
Təkrirdi gözəllik təranəsində!

Qəribədir! Sənin gördüyün ayna
Həm bütöv, həm təmiz, həm saf qalıbdır.
Şəvə saçlarını hördüyün ayna
Ülkər gözlərindən şəffaf qalıbdır.

Demirəm bəxtimdə ulduzlaşardın,
Niyə işıqla xəsis olubsan?
Bəlkə vüsalınla ucuzlaşardın,
Fəqət hicranınla əziz olubsan.

Sevgini özünlə yaşa doldursan
Kədərin ərisin, fərəhin daşsın!
İlk görüş naminə badə qaldırsan
Xatirələr dolu qədəhin daşsın!

Qəzəbli ürəyin verdiyi fərman
Arzunu çatdırmaz zəfərə, gülüm!
Dənizdə fırtına gurlayan zaman
Gəmi heç çıxarmı səfərə, gülüm!

Baharda tərtemiz yağış içində
Qəşəng qız daha da qəşəng görünür.
Sanki neçə soyuq naxış içində
Bir isti nəfəsli çələng görünür...

Sən də məhəbbətin yağışlarında
Yuyub sellərə ver küdurətini.
Etirafla dolu baxışlarında
Bütün cahan görsün sədaqətini...

Unutma! O qara baxışlı çeşmək
Ala gözlərini azdıra bilər.
Həyatda o qətran yağışlı çeşmək
Sənə ağı qara yazdıra bilər.

Bilmirəm nə üçün aram olmuram
Səni ananda da, anmayanda da.
Sevgiylə isinən ilham olmuram
Sənə yananda da, yanmayanda da.

Sevinc müjdələrlə keçir sədlərdən,
Cahansa dərdlərlə dolu cahandır!
Məncə bu cahanda bütün dərdlərdən
Tək yaşamaq dərdi daha yamandır!

Göylərdə yansa da qızıl şimşəklər,
Günəşsiz qızınmaz su, hava, torpaq.
Baş-başa yanmasa sevən ürəklər,
Nə ömür isinər, nə də ki, ocaq...

1978.

İKİ PƏNCƏRƏ

İki pəncərə var qabaq-qabağa,
Biri səninkidir, biri mənimki.
Ürəyim boşalır təmiz varağa,
Odu səninkidir, şeiri mənimki.

Özgəni bilmirəm, mənim günəşim
Sənin pəncərəndən doğur hər səhər.
Yoxsa azalardı odum-atəşim,
Sinəmdə donardı yazdığım əsər.

Səhər açılmayıb, hələ torandır,
Oyaq qalan mənim, bir də küləkdir.
Həyat musiqiyə dolu dastandır,
Sükutlu bir ömür nəyə gərəkdir?

Çiyinə tökülmüş şəvə tellərlə
Gecə köynəyində yerdən qalxırsan.
Açıb pəncərəni bəyaz əllərlə
Arxayın-arxayın yola baxırsan.

Sənə baxdığımı sən bilsən əgər,
Yəqin ki, hürkərsən ceyranlar kimi.
Mənim ürəyimdə ilham da titrər,
Harayasa uçar tərlanlar kimi...

Şəhər göydən dərin yuxu içində,
Narahat küləkdir, bir də ki, mənim.
Yansa da bir odlu duyğu içində
Sanki küləklidir mənim də sinəm.

Tək sənin gülüşün əsən küləyin
Səsini içində batıracaqdır.
Çağlayan, qabaran, daşan ürəyin
Sən təlatümünü yatıracaqdır.

Xəzərin üstündə rəssamlar tək
Günəş yaradanda neçə mənzərə,
Gözəlliyə baxan ilhamlar tək
Yola açılacaq iki pəncərə...

1974.

TƏBƏSSÜM

Riqa...

Bahar...

Gözləri

Şəhlə dolu səhərdə
Səyyahlar dəstə-dəstə
Dolaşırlar şəhərdə...

Gələnələr arasında
Qız da var, oğlan da var!
Xəyallara dalan da,
Söz xəbər alan da var!
Sevimli bir qız gəzir
O qızların içində.
On dörd gecəlik aydır
Ulduzların içində.
Odur, gənclər o qıza
Nəvazişlə yanaşır.
Neçəsi gizli-gizli
Öz içindən alışır.
Çəməndə gəzə-gəzə
Qəşəng bir çiçək dərir.
Gəlir, tələsik gəlir,
Qıza hədiyyə verir.
Qız baxır çiçəklərə,
Gənclərin qabağında.
Titrəyən bir təbəssüm
Dolaşır dodağında.
Axı, təbəssümün də
Qulağı var, gözü var.
Axı, təbəssümün də
Söhbəti var, sözü var!
Təbəssüm sanki deyir:
Neynirəm mən çiçəyi?
Özüm canlı çiçəyəm,
Çiçəklərin bəzəyi!

1971.

BİR SƏNƏTKAR TANIYIRDIM

Bir sənətkar tanıyırdım Təbrizdə mən,
Saçlarına təzə-təzə düşürdü dən.
Qaranlıqda ağa çalan yollar tək,
Dan yerində gözə dəyən xallar tək.
Şeiriyətlə dolu idi arzuları,
Bir nəğməyə bənzəyirdi yazıları.
O gəzirdi bir sevimli dilbər ilə,
Sanki axşam dolaşırdı səhər ilə...
Qız cənubdan, sənətkarsa şimaldandı,
Yazdıqları ağıracaq vüsaldandı.
Sevgililər xiyabana çıxan zaman,
Dallarınca oğrun-oğrun gəzən hicran
Yol boyunca yüyürsə də çatmayırdı,
Ay yatırdı, sevişənlər yatmayırdı.
Ah, nəhayət görüşdülər bahar ilə,
Zaman dedi öz sözünü qərar ilə.
Ayrıldılar... Ürəkdə qış, eşikdə yaz,
– Vüsal! – deyə haray çəkdi yanıqlı saz...
O gənc gəldi Vətənin şimalına,
Həsret qaldı dilbərinin camalına.
O gözəli nə qınadı, nə untdu,
Daha saçı qara deyil, ağ buluddu.
Arazdakı dalğaları andırırdı,
Baxanların ürəyini yandırırırdı.
Mavi Xəzər çıraq-çıraq alışanda,
İşıq suya, su işığa qarışanda
Xəyalına gəldi Təbriz gecələri,
Sənətkara salam verdi neçələri.
O qocaldı... Evlənmədi sona kimi,
Yanar könlü təmiz qaldı ayna kimi...

1976.

GECİKMIŞ SEVGİ

Mən tez-tez görmüşəm gənclikdə səni,
Sən də oğrun-oğrun mənə baxıbsan.
İti addımlarla dönmüşəm tini,
Ancaq sən dalımca yenə baxıbsan.

Sən mənə baxıbsan, mənsə o zaman
Duya bilməmişəm baxışlarını.
Bəli! Görməmişəm üstümə yağan
Sevginin tənəli yağışlarını.

Sən mənə baxıbsan, sonra da yumşaq
Bir hiss keçiribsen təmiz könlündən.
Cavab almayıbsan hissənə ancaq
“Laqeyd” bir gəncin xəsis könlündən.

Bəlkə də o zaman rastlaşanda biz,
Mənim könlümdən də keçmiş o duyğu.
Görəsən bəs niyə qoymadan bir iz,
Özünə başqa yer seçmiş o duyğu?

Yenə rastlaşırıq... Hani o zaman,
Qabaqkı deyilik eh, sən də, mən də.
Tanış görkəminə baxanda inan
Bir qadın qüruru duyuram səndə.

Əvvəlki qaydada baxır yenə də
Gözlər, ala gözlər piyalə kimi.
Ağ çiyinlərinə axır yenə də
Saçlar, qara saçlar şələlə kimi.

İndi mən baxıram sənə haçandır
Sanki ayılmışam ağır yuxudan.
Ürək usanmışdır neçə zamandır
Sənin həsrətinlə yanan duyğudan.

Yox! Həsrət yersizdir, heyranlıq nahaq,
Ürək gecikmişdir öz sevgisində.
Şirin xatirələr yaşayır ancaq
Uyumuş taleyin daş güzgüsündə.

İnsanı yaşadan ürək olsa da,
Duymayan bir ürək, ürək deyildir.
Ürəyində neçə dilək olsa da,
Dil açmayan dilək, dilək deyildir.

1972.

YAD KİMİ

Bir zaman yaxındıq, günəşə baxmış
İki qaş altdakı iki göz kimi.
Məni üşütməzdi nə qar, nə yağış,
Sən ürəyimdəydin yanar köz kimi.

Məni qısqanardın sən də o zaman
Udduğum havadan, gəzdiyim yerdən.
Nə sevgi görmüşdüm, nə də ki, hicran,
Baş aç bilmirdim sevdalı sirdən.

Sevgi məktubların tez-tez axardı,
Mənə nağıllardan şirin gələrdi.
Gözlərin sətirlər üstən baxardı,
Mənə ulduzlardan dərin gələrdi.

Bir gün görməyəndə bir-birimizi,
Dünyanın özünü itmiş sanardıq.
Kimsəyə deməzdik öz sirrimizi,
Nələr düşünərdik, nələr anardıq?

O möhkəm ülfətdən qalmamışdır iz,
Yanğılı duyğular nə qədər soyuq!
Yenidən birləşə bilərikmi biz?
Birimiz oduqsa, birimiz suyuq.

Bir vaxt qığılcımdan alışan ürək
İndi bir ocaqlıq alov istəyir.
Bir vaxt dəqiqədən danışan ürək
İndi bir ömürü girov istəyir.

Saatlarla susar dodaqlarımız,
Göz-gözü durardıq ayaq üstündə.
Nəhayət yorular ayaqlarımız,
Dərin iz salardı torpaq üstündə.

İndi rastlaşanda çalışırıq ki,
Nə olsa, üzümüz qarşılaşmasın.
Yolda adamlara qarışıq ki,
Nə olsa, gözümüz qarşılaşmasın.

Şirin xatirənin ehtiramını
Döndərə bilərik acı sözlərə.
Nakam məhəbbətin ittihamını
Hiddətlə oxuyar gözlər gözlərə.

Bir ömür sənə var, bir ömür mənə,
Aramızda durur uğursuz hicran.
Sanma ki, gözlərim yaş tökür mənə,
Yumşaq ürəyimi bərkitmiş zaman.

Hicranın acısı qalır sinəmdə
Məğrur gəncliyimin əzəli təki.
Yox, dərin yuxuya dalır sinəmdə
İki sevgilinin heykəli təki.

Yəqin o zamandan duymusan sən də,
Nəçə qış dəyişib, bahar dəyişib.
Ömrün payızına çatmışam mən də,
Ürəyimdən başqa nə var, dəyişib.

Ürək dəyişməyib! Sənət oduyla
Kövrək xatirənin yuvası olub.
Eşqin təranəsi həzin notuyla
Əbədi hicranın havası olub...

1974.

SEVGİ SƏTİRLƏRİ

Ömür elə gözəl bir töhfədir ki,
Xoşdur yaxşısı da, xoşdur pisi də!
Ömür elə böyük bir lövhədir ki,
Özündə saxlayır kiçik izi də!

İlk sevgi haqqında çox yazılıbdır,
Həsətsiz olmamış sevginin gözü.
Sevgi var, nəğməsi tez pozulubdur,
Sevgi var, ömürə dönübdür özü.

Nakam sevgisini unudur insan,
O sevir, sevilir ikinci yol da!
Ancaq ilk eşqini andığı zaman
Ürəyi titrəyir sehirlə halda.

Bayaq qabağımdan gözəl bir nigar
Xəstə dildarına dəyməyə getdi.
Sanki qız görkəmli o təzə bahar
Başını ilk eşqə əyməyə getdi.

Mən baxdım, qımışdım, yox, susdu dilim.
Demədim bu qədər bənzəyiş nədi?
Yalnız sağ yanımda əziz sevgilim:
– İlk sevdiyin qıza bənzəyir! – dedi...

Boyun, tərənəşin, üzün, əlin də
Doğrudan elə bil o qızındadır.
Sarışın rəngin də, qıvrım telin də
Başqasının deyil, o qızındadır!

Amandır, bu yana tez-tez gəlmə sən,
Qoparma ilk eşqin qaysaqlarını!
Bir də eşləmə könlümdə itən
O köhnə məzarın torpaqlarını...

Yox! Yox! İstədiyən saatda gəl sən,
Görün istədiyən dairələrdə...
Qəşəng donda gəl sən, xalatda gəl sən,
Mən itib-batmaram xatirələrdə...

... O da sadə qızdı, mehriban qızdı,
Mən çətin unuttum məhəbbətini.
Qara saçlarıma ağ xətlə yazdı
Zaman ilk sevginin hekayətini...

Bir zaman baxdığım o yaxın gözlər
İndi ulduzlardan uzaqdır mənə.
Kəpəzin qarından ağ olan üzlər
Xət-xət qaralanmış varaqdır mənə.

Olsun! Öz sevgilim gözəldir bəlkə,
Nəğməli varaqdır, nöqtəsi sonda...
Tək mənim, tək mənim imzamdan özgə
Kimsənin imzası görünür onda.

O yalnız sevgilim deyildir, inan,
Öz eşqim, öz təbim, öz xəyalımdır.
O ömür yoldaşı, zəhmətkeş insan,
Canımdır, könlümdür, istiqbalımdır!

Axı, öz atəşi, öz həvəsiylə
Eşqin nə ilki var, nə də ki, sonu.
Gərək insan özü yaz nəfəsiylə
Təzə-tər saxlasın hər zaman onu!

Bəli! Sevgilimin qonur gözləri
Ömür yolumdakı ülkərlərimdir!
Şirin gülüşləri, doğma sözləri
Səadətlə doğan səhərlərimdir!..

1962.

MƏNƏM

Sən hələ cavansan, hələ qəşəngsən,
Dillərdə dolaşan sorağın mənəm!
Sən elə sevimli, elə qəşəngsən,
Tərifin yazılmış varağın mənəm!

Yerə də, göyə də heyran kimisən,
Kim deyər dünyaya mehman kimisən?
Bir məsum baxışlı ceyran kimisən,
Suyundan içdiyən bulağın mənəm!

Gözündə nə yaş var, nə də ki, kədər,
Şaqrəq gülüşünlə açılır səhər.
Mahnı oxuyanda qarşında Xəzər,
Nəğmə pıçıldayan dodağın mənəm!

Sevginin döşündə təzə çiçəksən,
Ürəyə sirdaşsan, ömrə bəzəksən!
Fəqət rayihəsiz nəyə gərəksən?
Ətri tükənməyən yarpağın mənəm!

Sən incə, mehriban, əziz gözəlsən,
Büllur şəlalədən təmiz gözəlsən.
Təkcə sədaqətə əkiz gözəlsən,
Hər gün bəzədiyən otağın mənəm!

Könlümün qonduğu yaxın məskənsən,
Tərəvətli bağsan, şehli çəmənsən.
Yox! Zəngin diyarsan, ana vətənsən,
Doğmalar doğması torpağın mənəm!

1974.

NƏ DEYİM SƏNƏ

Göyərçin əllərin bir daraq kimi
Saçına qonanda nə deyim sənə?
Sevgin yazılmamış bir varaq kimi
İlhamı dananda nə deyim sənə?

İsmət səni doğmuş, ya sən isməti?
Yatar gözlərində təklük həsrəti.
Hər şirin söhbəti, isti ülfəti
Yaxınlıq sananda nə deyim sənə?

– 106 –

Yazda gözəl ətrin dolaşar yolu,
Qabağına çıxsa bir insan oğlu,
Ala gözlərində hərarət dolu –
Qılgılıcı yananda nə deyim sənə?

Yayda toplayarsan neçə çiçəkdən,
Doymazsan Xəzərdə sən də çimməkdən.
Suyun aynasında xəfif küləkdən
Şəkilin sınında nə deyim sənə?

Payız görünəndə gəzən xəyalım,
Nəğməni nəğməyə düzən xəyalım,
İzini yaxında sezən xəyalım
Hüsnünü ananda nə deyim sənə?

Qışın boz qanadlı sazaqlarında,
Lələlər qızarar yanaqlarında...
Eşqimi açaram, dodaqlarında
Cavabın donanda nə deyim sənə?

1975.

DEYİRƏM

Hüsnünə baxıram mən yaxın yerdən,
Dinib-danışmırsan sükut içində.
Ağ əlin saçında gəzəndə hərdən
Sanki ay dolanır bulud içində.

Sinə bəyaz mərmər, saç zülmət gecə,
Təbəssümlü gözlər qoşa ülkərdir.
Füsunkar, mehriban, ağ çöhrə necə?
O qara gecədən doğan səhərdir!

– 107 –

Deyirəm sevginin atəşi kimi
Susan dodağına qona biləydim!
Deyirəm bəxtinin günəşi kimi
Doğan səhərində yana biləydim!

1975.

HƏZİN-HƏZİN

Sevgilim, haçandır yorulmuşam mən,
Sən təzə bir mahnı çal həzin-həzin.
Könül rübabını dindirdikcə sən,
Dinləsin dağ, dərə, yal həzin-həzin.

Gözəl mahnı deyə yanan könlümə,
Yaxşı sənətkarı anan könlümə,
Köhnə mahnılardan sılan könlümə
Təzə mahnı yolu sal həzin-həzin.

Qoyma rübabını naşı dindirsin,
Çal, onu qəlbinin başı dindirsin.
Torpağı dindirsin, daşı dindirsin
Sənin mahnındakı xal həzin-həzin.

Səninlə qəm-kədər gəlməz eynimə,
Narahat fikirlər axmaz beynimə.
Sevgilim, başını söykə çiynimə,
Öz gözəl mahnına dal həzin-həzin.

Bir zaman qapılsa hissə sevgilin,
Dostdan ümidini kəssə sevgilin,
İncisə sevgilin, küssə sevgilin,
Sən onun könlünü al həzin-həzin.

– 108 –

Mahnını sevirəm öz canım qədər,
Yaşayan insandır canlı bir əsər!
Zaman tez keçirmi? Keçsin, nə zərər,
Sən mənim qəlbimdə qal həzin-həzin.

1970.

OXUCU GİLEYİ

Görüşə gəlmişəm... İclas zalında
Ürəyim titrəyən yarpaq kimidir.
Rəylər selindəki kürsü dalında
Sənətkar çıxışı sınaq kimidir.

Bir qız ön sırada qalxır ayağa,
Mənə məktub verir oxuyum deyə...
O könlünü açmış dilsiz varağa:
“Niyə az yazırsız sevgidən, niyə?”

Mən ki, gələcəyə ümid bəslədim,
Yazdım kamımı da, nisgilimi də...
İntizarsız keçən günə səslədim
“Ala gözlər”i də, “Sevgilim”i də...

Unudub göynəyən yaralarımı,
Bir qızı “İstək”də aramadımmı?
Darağa döndərib misralarımı
Pərişan saçını daramadımmı?

Əsrin sınağından çıxan sədaqət
Yerdən cazibəli, göydən dərindir.
Bəlkə intizardan doğan məhəbbət
Daha müqəddəsdir, daha şirindir!

– 109 –

Mən ki, sədaqətdən neçə il qabaq
Heyrətlə yazdığım “Kaş”da demişəm.
Sevgi daşa dəysə, o yaşıl budaq
İnamla boy atar daşda demişəm.

Bir qıza söylədim: – Uğrunda inan
Hər şeydən keçərəm “Sənin xətrinə”.
Dağda su tapmasam, zirvəyə qonan
Buludu içərəm “Sənin xətrinə”...

Sevgidən az yazmaq nöqsan deyildir,
Təki bacarasan, gözəl yazasan.
Hər soraq mötəbər ünvan deyildir
Tünlüyə düşsən, sonra azasan...

Axı az yaranan əsl məhəbbət
Ürəyin bəhrəsi nadir nemətdir!
Dost-düşmən içində xəcil məhəbbət
Baxışlardan yağan ağır töhmətdir.

Kim ki, yığın-yığın soyuq sətriylə
İstəyir “sevirəm!” deyə bağırsın,
Dərindən düşünsün! “Gül öz ətriylə
Gərək insanları özü çağırınsın!”

Yaratmaq səadət yolu olsa da,
Sevilmək ən ülvi arzu deyilmi?
Dünya şeiriyyətlə dolu olsa da
Məhəbbət əbədi mövzu deyilmi?

Fəqət çeynəməsin bu sözü bəşər
Sifəti turşudan alçalar təki.
Sevgidən bal dadsın, ülfətdən şəkər,
İlqarına sadıq qocalar təki.

1979.

SAAT

Asma bir saatın qoşa əqrəbi
Durmadan hərlənir hər səhər-axşam.
Bəzən sakit-sakit, bəzən əsəbi
İri əqrəblərə baxır hər adam...

Elə bil gərilir birdən əsəblər,
Hələ ölçüsünə baxın zamanın!
Elə bil hərlənən qara əqrəblər
Matəmli yoludur bekar insanın.

Yanında bir dünya yaransın... Əqrəb
Hərlənmiş, hərlənir, hərlənəcəkdir.
Vecinə deyildir nə söz, nə mətləb,
Yeknəsəq işiylə girlənəcəkdir.

Gəlin, minacatdan ayrılan kimi
Dilsiz saatdan da ayrılmaq, dostlar!
Hilal boz buluddan sıyrılan kimi
Biz də ətalətdən sıyrılaq, dostlar!

Bəli! İstəyirəm zamanı ölçən
Nə saat, nə rəqəm, nə əqrəb olsun.
Vaxtı hesablayan, dövrəni ölçən
Yaradıcı əmək, xoş mətləb olsun!

1960.

ZƏHMƏTİN TƏRƏNNÜMÜ

İnsan əkiz yaranıb
Zəhmət ilə...
 Bir zaman
Əllərini zəhmətlə
Yerdən qaldırdı insan.

O öyrəndi ki, zəhmət
Qanadıdır insanın,
Məşəlidir insanın,
Ustadıdır insanın!

Sonra da zəhmət ilə
Ömrünü naxışladı.
Özü yaratdığını
Özü də alqışladı!

O zəhməti qaldırdı,
Zəhmət onu qaldırdı.
O da kömürdən almas,
Sulardan od aldırdı...

Zəhmət ilə dəyişdi
Dünyanın nəqşəsini.
Nə qədər ağaların
Dağıtdı nəşəsini...

Dincəlmədi! Arzusu
Daim istiqbal oldu.
Əllərinin qabarı
Döşündə medal oldu!

Alınının isti təri
Axdıqca gilə-gilə,
İnsan zəhmətlə qalxdı
Yüksəyə pillə-pillə.

Qalxdı...
Yerə sığmadı
Zəhmətinin hünəri.
Mehriban əlləriylə
Tumarladı ölkəri.

Dedilər yer insanın,
Göy isə günəşindir!
O dedi: yox, kainat
İndi zəhmətkeşindir!

1964.

ƏLLƏRİN MAHNISI

Mən əllər görmüşəm ki,
Bayraq tutmuş döyüşdə.
Möhkəmlənmiş daha da
Zəfərlə ilk görüşdə.
Mən əllər görmüşəm ki,
Çaylarda körpü salmış.
Min nəğməylə çağlayan
Sulardan işıq almış.
Mən əllər görmüşəm ki,
Dağ qaldırmış yerindən.
İstiqbalın naminə
Qələm çalmış dərindən.
Mən əllər görmüşəm ki,
Sarı sünbül bitirmiş.
Gözişləməz düzlərdə
“Ağ qızıl” da yetirmiş.
Mən əllər görmüşəm ki,
Mahnı bəstələmişdir.
Sənət gülüstanında
Güllər dəstələmişdir.
Mən əllər görmüşəm ki,
Oda döndərmiş qarı.
Dırnaq boyda mizrabla
Dilə gətirmiş tarı.

– 114 –

Mən əllər görmüşəm ki,
Ulduz səpmiş ümmana.
Gecələr göz yumanda
Yol göstərmiş insana.
Mən əllər görmüşəm ki,
Tanınmış sorağıyla.
Xəstələri ölümdən
Qurtarmış bıçağıyla.
Doğrusu, o əllərsiz
İlhama gəlmirəm mən.
Günəşli dünyamızı
Düşünə bilmirəm mən.
Neçə şirin əməyin
Övladıdır o əllər.
Gözəl həyatımızın
Qanadıdır o əllər...

1964.

FƏHLƏ ƏLLƏRİ

Bəli! Mənim əllərim
Bir fəhlə əlləridir.
Üstündəki cizgilər
Tarixin illəridir.
Qələbəni hamıdan
Qabaq duydu bu əllər.
Uzaqvuran toplara
Mərmi qoydu bu əllər.
Öz zəfər ordusunu
Düzərək alay-alay,
Vurub-açdı Reyxstaqın
Qapısını taybatay.

– 115 –

Bu əllərlə dağıtdım
Düşmənin məkanını.
Bu əllərlə döndərdim
Tarixin sükanını.
Nə zaman ki, ömrümün
Dustağ idi baharı,
Bu dünyadan ağırdı
Əlimin hər qabarı.
Bu əllər qurmadımı
Şəhəri də, kəndi də?
Bu əllər yol göstərir
Dünyamıza indi də!
Bəli! Qoca dünyanın
Tarixində ilk dəfə,
Bu əllər sular da
Buruqlar düzür səfə.
Bu əllər bəhrələyir
İnsan arzusu kimi.
Qarşımda dəmir nədir,
Polad axır su kimi...
Bu əllər istəyir ki,
Ev tikə, məskən sala.
İstəməz ki, dünyada
Quş da yuvasız qala.
Bu əllərlə tikirəm
İşıqlı salonları.
Bu əllərlə yazıram
Müqəddəs qanunları.
Bu əllərlə göstərib
Ağ günün ünvanını,
Yaradıram dünyanın
Səadət dastanını.

Bu əllər ulduzları
Öz yerindən qoparar.
Gələcək nəsillərə
Bir hədiyyə aparar.
Günəşin özünü də
Yer üzünə gətirər.
Zülməti ilim-ilim
Bu dünyadan itirər.
Bir əlim dəzgahdadır,
Bir əlim varaq üstə.
Bir əlim kosmosdadır,
Bir əlim torpaq üstə.
Nə zaman ki, ağalar
Davadan söhbət açır,
Yuxusuz gözlərimin
Yuxusu tamam qaçır.
Bu əllər düyünlənir –
Yumruqlarım dağ olur.
Axı cahangirlərin
Niyyətləri ağ olur.
Mən evlər tikməmişəm
Top ağzında dağıla,
Yerində qalaq-qalaq
Daş-kəsəklər yığıla.
Mən bağlar salmamışam
Üstə bombalar yağa.
Sərin nəsim yerinə
Alov dalğası axa.
Mən çöllər əkməmişəm
Odlu səngərə dönsün,
Güllələr işığında
Gecə səhərə dönsün.

Mən yollar salmamışam
Tanklara tapdaq ola,
Alovlanan ağaclar
Al-yaşıl bayraq ola.
Qərarlar var, şifahi,
Fərmanlar var, yazılı.
Qalıb insan taleyi
Bir düymədən asılı.
Sabah mavi üfüqdə
Qara duman dolaşsa,
Təbəssümlü gözlərdə
Bir həyəcan dolaşsa,
Sanma mənim əllərim
Titrəyəcək, əsəcək.
Yox! Düyməni basanın
Biləyini kəsəcək...

1964.

POLADƏRİDƏN

Gah irəli gəlir, gah geri gedir
Marten sobasının qabağında o.
Öz gözəl baxtını axtarır nədir
Qızıl alovların qucağında o?

Dibi görünməyən bir ümman təki
Polad harayasa axdıqca-axır...
Qələbə qazanmış bir insan təki
Qaynar sinəsinə ulduzlar taxır.

Bilinmir alovlu poladın özü
O mərd qəhrəmanın qəlbinə axır,
Ya insan oğlunun könlünün közü
Marten sobasının dibinə axır.

İstər bürkü düşə, istər qar yağa,
O belə işləyir soba yanında.
İlhamlı ürəyi dönür bir dağa,
Bahar da qış ilə gəzir yanında...

Gərgin illər görmüş o qəhrəmanın
Saçına düşmüş dən qrov kimidir.
Alovla çarpışan o pəhləvanın
Özü də dünyada alov kimidir.

Dilimlənən alov neçə dəzgahın
Marten ocağını işıqlandırır.
O qəhrəman isə doğan sabahın
Həyat növrağını işıqlandırır...

Borular dilidir alovun-közün,
Deyirəm calansa biri-birinə,
Tək bu yurdun deyil, kürreyi-ərzin
Belinə dolanar kəmər yerinə...

Böyük bir hünərin, bir cəsarətin
Geyimi alovdan biçilir bəzən.
Ölkələr içində bir məmləkətin
Qüdrəti poladla ölçülür bəzən.

Polad axır, axır... səyyarə kimi
Minlərlə qüdrətli maşına dönür.
O polad qanadlı təyyarə kimi
Vətən torpağının başına dönür...

İndi hər günəşli səhərə yolu
Nə toplar, nə də ki, qoşunlar açır.
Yox! Gələcəyə yolu, zəfərə yolu
Nəfəsi alovlu maşınlar açır.

Raketlər uçuran zəmanəmizdə
Maşın bərəkətdir, maşın sərvətdir!
Hər böyük, hər kiçik tərənəmizdə
Maşın təntənədir, maşın vüsətdir!

Poladəridən dost! O odlu bulaq
Sanki şeiriyyətdir, sanki axındır.
Adımız, eşqimiz ayrıdır... Ancaq
Deyəsən, peşəməz xeyli yaxındır...

Alovlu bürküdə, küləkli qarda
Sözlərdən abidə tikirəm mən də!
Sinəm bir kürədir! Sözləri orda
Əridib qəlibə tökürəm mən də!

Həm polad, həm də söz nəqqaşlar kimi
Yaraşlıq gətirir adi bir daşa.
Həm polad, həm də söz qardaşlar kimi
Həyat yollarında dolansın qoşa...

Söz ilə poladın həmdəmliyini
Kim bilir, bəlkə də qınasın həyat.
Söz ilə poladın möhkəmliyini
İstəsə neçə yol sınısın həyat.

1964.

MƏN DƏ FƏHLƏYƏM

Fəhlə dost, səadətini
Sorağında getməyi,
Həyatı quranların
Qabağında getməyi,

Mən səndən öyrənmişəm
Baharda da, qışda da.
Neçə mənə gəzməmişəm
Dəmirə də, daşda da...
Mən səndən öyrənmişəm
Doğruluğu, mərdliyi,
Dostuma yumşaqlığı,
Düşmənimə sərtliyi...
Sən sevir sən insanı,
Bir də ana torpağı.
Sən cinayət sayırsan
İnsanı aldatmağı.
İstəyirsən həmişə
Məhsulun gözəl ola.
Ömrün öz şöhrətini
Yalnız əməkdən ala.
Teatra da, sirkə də,
Konsertə də gedirsən.
Məruzə də, təklif də,
İxtira da edirsən.
Dost! Axı, zəmanəmiz
Kəşflər zamanıdır.
Həyatın hər nəğməsi
Bir zəhmət dastanıdır!
Bil ki, mən də fəhləyəm,
Zavodum otağımdır,
Çəkicim qələməmdir,
Dəzgahım varağımdır.
Sənət bir günəşdir sə
Kiçik şöləsi mənəm!
Səni tərənnüm edən
Nəğmə fəhləsi mənəm!

Tələbkar oxucumu
Razı salmaqdan ötrü
Yazıram, hər şeirimdən
Gəlsin bir zəhmət ətri.
Neçə yol dəyişirəm
Misranın bir sözünü.
Neçə yol köçürürəm
Bir yazının üzünü.
Bəzən neçə misranı
Yazıram birnəfəsə.
Özüm də mat qalırım
Qələmdəki həvəsə.
Bəzən qapısı bağlı
Öz yazı otağında
Günlərlə yol gedirəm
Bir sözün sorağında.
Tapdım mı? Yazım deyə
Qələmi qapıram mən.
Sanki yerin üstündə
Bir ulduz tapıram mən.
Sənin əllərin, mənim
Beynim düyün-düyündür.
Hamısı insanların
Səadəti üçündür.

1964.

BƏNNA

Nə adımız birdir, nə sifətimiz.
Ancaq sənətkar! Təbiətimiz
Biri-birisinə yaman bənzəyir,
Sənət, gözəl sənət ömrü bəzəyir...

Sən kənd binaları düzəlsin deyə,
Eyvanlar günəşə dikəlsin deyə,
Daşlar axtarırsan ağ, hamar, ağır...
Başına gah şəfəq, gah da toz yağır.
Sən daşlar qoyduqca daşların üstə,
Günəş inci düzür qaşların üstə...
Dəyişib divarda sən öz yerini,
Suvağa qatırsan alın tərini.
İlhamla tikirsən! Bilir ki, bəşər
İlhamdan yoğrulur hər gözəl əsər!
Bəlkə hər binanın özülünə sən
Bir ürək qoyursan...

İnanıram mən!

Eşqin, həyəcanın, hissin, muradın,
Qüdrətin, vüqarın, əzmin, qanadın
İlkin məhək daşı ürək özüdür.
Dünyada ülvə söz ürək sözüdür!
Qalxır binaların güllər içində,
Hələ qalxacaqdır illər içində...
Hörmətin, şöhrətin, əməlin kimi,
Ana kəndindəki heykəlin kimi...
Axı sənətkarsan!

Sənətdir yerin!

Daşlar sözlərindir, binalar şeirin...
Mən də bir bənnayam! Daşlarım sözlər,
Tapınca, bağrım da alışıx közlər.
Binam da şeirimdir!

Hər səhər-axşam

İstəyəm mənim də tikdiyim binam –
Sənin binan qədər möhkəm ola, dost!
Zamandan-zamana nişan qala, dost!

1963.

TƏLƏSƏN USTA

I

Usta yaxşı bilirdi
Əsr sürət əsridir.
Usta yaxşı bilirdi
Əsr cürət əsridir.
Bilirdi...
 Özü isə
Əsrdə qocalırdı.
Qırx ildi əlləriylə
Şəhərlər ucalırdı.
Bəli, hər təzə bina
Ustanın əsəriydi.
Kədəri də dünyada
Qocalıq kədəriydi.
Fəqət o, ucaldıqca
Nə qədər imarəti,
Elə bil özünün də
Ucalırdı qaməti.
Sakit gözlərində də
Qığılımlar yanırıdı.
Usta tikdiklərini
Özününkü sanırdı...

II

Elə sanma ki, usta
Təkcə divar hörürdü.
Xeyr! Yerdən göyədək
Usta vüqar hörürdü.
Usta divar hörürdü
Ağ daşdan, təzə daşdan.
Dodağında nə isə
Oxuyurdu yavaşdan.

Gözünün işığını,
Əlinin şəfqətini,
Könlünün arzusunu,
Canının qüdrətini
O, daşlara qatırdı,
Daşların arasında.
Yüksəkdəydi özü də
Quşların arasında...
Baxdım, qabarlı əllər
Elə bil ki, od idi.
Qaşlar yenə qıyqacı,
Saçlar yenə cod idi.
Baxdım, dedim: – Ay usta,
Siz mahir ustasınız.
Deyiniz, axı niyə
Belə narahatsınız?
O güldü...
Dedi: - İndi
Mən narahat olmasam,
Sabah təzə evlərə
Köçən minlərlə adam,
Tikilən mənzillərdə
Sizcə rahat olarmı?
Hərəkətsiz qalarsa
Həyat həyat olarmı?

1963.

KÜLƏK, İŞIQ, MANTYOR HAQQINDA BALLADA

I

Payız axşamıdır. Bakı küləyi
Titrədir lampanı, damı, dirəyi...
İri pəncərəmi döyür o ki, var,
Üşüyür yazdığım təzə misralar.

Deyirəm ay külək, get uzaqda göz,
Çadırı yığılmış neçə dağda göz.
Sən bir də Bakıya yayda gələrsən,
İstəsən ağzını açıb mələrsən.
Günəş şəhər üstə od ələyəndə,
Torpaq dil çıxarıb su diləyəndə
Sən sərinlədərsən ürəkləri də,
Daşları, suları, çiçəkləri də...
Soyuq dodağınla öpərsən yeri,
Domna başındakı fəhlənin təri
Axıb yanağında quruyar onda,
Minnətdar olarıq sənə hər yanda...
İndi get! Axşamın qapqara saçı
Qoy toza batmasın! Nədir o qamçı
Əlində səslənir elə yeknəsəq?
Bilirsənmi nə var, külək, ay külək,
Gərgin işdən sonra gərək bir qədər
Toxdasın, dincəlsin, uyusun şəhər...

II

Qəflətən küləyin titrək əlləri
Hardasa, hardasa qırır telləri.
Başımın üstündə qaralır çıraq,
Qara bir atlasa bənzəyir varaq.
Qaranlıq yalayır sanki gözüümü,
Qonşu pəncərəyə tutub üzümü
– Hacıağa! deyə çıxırıram mən,
Mantyor dostumu çağırıram mən.
O gəlir, o baxır simlərə tək-tək,
Xəstənin nəbzinə baxan həkim tək...
Yorğunluq yağsa da sir-sifətindən,
Mantyor zövq alır öz sənətindən.

İstər mantyor ol, istər bağban ol,
İstər mühəndis ol, istər loğman ol,
Çalış sənətini ucalt cahanda,
Sən də ucalarsan o ucalanda!
Mantyor axtarır... tapır nəhayət
Hardadır illət.
İşıq yandırır! İşıq axını
Həm uzağı basır, həm də yaxını.
Külək məğlub olur, külək hıçqırır,
Daha nə sim qırır, nə də hayqırır.
Mantyor bir neçə məsəl də deyir,
Dodağı altında qəzəl də deyir.
O da bir şairdir öz sənətiylə,
Öz eşqi, öz hissi, öz xislətiylə.
Daim gülüş gəzir dodaqlarında,
Ömür dəftərinin varaqlarında –
O, işıqla yazır öz əsərini,
Öz düşüncəsini, öz hünərini...
O bilir, hər evə sakit girməyi,
Otaqlar dolusu işıq verməyi
Adına ən yüksək bir mükafatdır,
Qaranlıq ölümdür, işıq həyatdır!

1963.

MAŞİNİST

Qatar gedir...
Təkərlərin taqqıltısı
Ürəyinin çarpmasıdır! Yaxşı dinlə!
Ah, bəlkə də dəmirlərin şaqqıltısı
Yollar haqda simfoniya yazır kinlə?

Yox! Yox! O səs mehribandır! Ülfət ilə
Salam verir hər meşəyə, hər şəhərə...
Külək əsir... Uca şamlar sürət ilə
Elə bil ki, çəpik çalır dinc səfərə...

Qatar gedir... məsafəni uda-uda,
Relslər üstə töşüyür də karvan kimi.
Yox! Yox! Karvan köhnəlmişdir, gedir o da
Raketlərlə ayaqlaşan zaman kimi.

Qatar gedir... Yüku nədir? Canlı insan!
Bu dünyada ən qiymətli kapitallar!
Bəs nəsibi nədir onun? Rəngi əlvən –
Güldəstələr, təbəssümlər, istiqballar...

Maşinist iş başındadır, görür müdam
Dünəni də, bu günü də, sabahı da.
Odur! Odur! Bu qatarın səhər-axşam
Başçısı da, rəhbəri də, pənahı da!

O anır ki, axı dünən qaranlıqda
Yollardakı simaforlar sozarardı.
Arabir də boz qanadlı dumanlıqda
Bir damcı qan ləkəsi tək qızarardı.

İztirablı, düşüncəli, həyəcanlı
Maşinistin üstü-başı mazutluydu.
Sual dolu, təbəssümsüz, nigaranlı
Baxışları elə bil ki, buludluydu.

Parovoz da nə nəhəngdi, nə sürəkli,
Daş kömürü qənaətlə yandırırdı.
Ah, o qədər zəifdi ki, öskürəkli
Bir qocanın yerişini andırırdı.

Vaqonlar da qırılırdı yarı yolda
Bir-birinə dəyə-dəyə aşırırdı da.
Maşinistə dəhşət görüb yorğun halda
Qorxurdu da, əsirdi də, çaşırırdı da.

Zaman gəldi! Yandı elin lampaları,
İnsan yazdı səadət nəğməsinə!
Milyonlarla işıqforun şüaları
Aydınlatdı yolların da sinəsini...

Maşinist də alqışladı bu dövrəni,
Dəyişdirdi hisli-paslı paltarını.
Təzə kostyum, ağ əlcəyi iş zamanı
Elə bil ki, artırdı da vüqarını.

Bir az sonra teplovozlər düşdü işə,
İldırımından sürət aldı, tufandan səs!
Qalxdı dağa, endi düzə, çıxdı döşə,
Fəlakətə uğramadı daha bir kəs.

O, unutmaz müharibə zamanını,
Qatar üstə od töküdü təyyarələr.
Tələşindən gizlədərək ünvanını
Hara isə çəkiliydi səyyarələr.

O, yaralı daşıyırdı qatarında,
Fəqət daim min ümidlə yaşayırdı.
Yaşayırdı! Qırxbeşinsə baharında
O, müzəffər əsgərləri daşıyırdı.

Ancaq hələ ölkələr var, bu dünyada,
Qatarları top daşıyır, tank daşıyır.
Qara bulud olmasa da saf havada
Sanma bütün yarananlar dinc yaşayır.

Yox, atardı o özünü top daşıyan,
Tank daşıyan qatarların qabağına.
Qoymazdı ki, xəttər gəlsin dinc yaşayan
Milyonlarla insanların növrağına!

O nə doyur, nə yorulur, nə usanır
Bu yolların qucağında yaşamaqdan.
Nə inciyir, nə bezikir, nə dayanır
İnsanları gecə-gündüz daşımaqdan.

O bilir ki, səmanın öz şahini var,
O sa yerin dəmir qanad şahinidir.
Ömrü bahar, könlü bahar, eşqi bahar
İnsanların həyatının zəminidir.

Sanki qoşa dəmir rels də bir ananın
Qolu olur... Öz oğlunu qabaqlayır.
O şahinin, o igidin, o ustanın
Azca hisli ağ boynunu qucaqla

1964.

EKSKAVATORÇU

Mədən. Boz çətir açır
Yerdə tozun dumanı.
Nizamla gedir, gəlir
Maşınların karvanı...
Havadasa yeriyyir
Dolu vaqonətkalar.
Elə bil durnalardır
Uçuşur qatar-qatar...
O kimdir, qabağında
Nəğmə oxuyur motor.
İdrakıyla işləyir
Nəhəng ekskavator.
Sanki, filiz uğrunda
Qayalarla cəngdədir.
Gündə yanmış sifəti
Elə filiz rəngdədir.

Hərbin ilk günlərində
Bələkdəydi bu oğlan.
Atası silahlanıb
Cəbhəyə gedən zaman,
Rahat yatan körpəni
Beşikdə ayıltmadı.
Vuruşlara getdi o,
Bir daha qayıtmadı.
Ukraynanın uğrunda
Həlak oldu o əsgər.
Bir kəndin kənarında
Dəfn edildi bir səhər.
Ancaq yalqız qalmadı
O əsgərin balası.
Yox, yox, onu böyütdü
Öz doğmaca anası.
O, məktəbi bitirib
Krivoy-Roqa getdi.
Gözləriylə gördü ki,
Yaşayır mərd əməllər.
Atasının qəbrinə
Çiçək səpir gözəllər...
O, ixtisas öyrənib
Daşkəsənə qayıtdı.
Maşınının səsiylə
Kar dağları ayıldı.
İndi neçə zamandır
Ekskavator sürür.
O dörd ayın işini
Elə bir ayda görür.
O hərdən də bir filiz
Parçasını götürür.

Fərəhlə sağ əlindən
Sol əlinə ötürür...
Baxır. Deyir dünyada
Hər dəmir yatağından,
Domnalarda qaynayan
Alovlu bulağından
Nə top, nə tank, nə mərmə,
Nə də güllə qayrılın!
Zavodlar üzərində
Nəhəng qüllə qayrılın!
Hər dəmir, ağ qanadlı
Göyərçin olmasa da,
Möhkəm qanadlarıyla
Sülh gəzdirsən dünyada!

Daşkəsən, 1962.

BURULAN YOLLAR

Dağlardan keçirəm. Havalar sərin...
Nə xoşdur bu yerin axar-baxarı!
Burda dərələr var, səmadan dərin,
Dağlar var, buluddan qalxmış yuxarı.

Yollar əsrlərin daş karvanıdır,
Təngiyir, dincəlidir, yorulur, qalxır.
Yollar asimanın pilləkənidir,
Görünür, ağarır, burulur, qalxır.

Yollar nəhayətsiz, cığırlar dərin,
Baş alıb yollanır hansı çağlara?
Yollar haçandır ki, anamız yerin
Canlı tarixini yazır dağlara...

Yazır ki, keçmişdə bozköynək duman
Açıq qapılardan gircək içəri,
Oba yığışarmış... Dağda o zaman
Nə dəyə qalarmış, nə də köçəri.

Qışda buz tutanda torpağın qatı,
Bu yerdən karvanlar keçərmiş ürkək.
Bəzən də gədikdən yüklü bir atı
Dərənin dibinə atarmış külək.

Vaxt gəldi! Bu yola sığmadı yol da,
Ürəyə sığmayan diləklər kimi.
İnsanlar bir vüsət yaratdı yolda,
Yollar da böyüdü ürəklər kimi!

Dağlardan keçirəm... Dörd tərəf çiçək...
Nə yer palçıqlıdır, nə göy buludlu.
Yox! Yox! Nə dolu var, nə də ki, şimşək.
Bəs nədir o taydan gələn gurultu?

Tanıdım o səsi! O səs qızıışan
Nəhəng motorların od nəfəsidir.
Dağın qucağında dağla çarpışan
Zəhmətkeş insanın iradəsidir!

Dönüb təbiətə baxıram yenə,
Gün şaxır, çay dinir, duman sürünür.
Nədənsə insansız bu dəfə mənə
Təbiət özü də kasıb görünür.

Deyirəm doğrudan əsl şeiriyyət
İnsandır, həyatdır, işdir, əməkdir!
Ürəksiz bir əsər, cansız bir sənət,
İnsansız bir həyat nəyə gərəkdir?

Daşkəsən, 1962.

SÜRÜCÜ

Adi sürücüdür dağlar başında
O neçə payızdır, o neçə yazdır.
Şirmayı dəstəkli doğma maşın da
Köklənmiş saz təki daima sazdır.

Gələcək ardınca düşmür sorağa,
Yox! Yox! O çağırır gələcəkləri.
Onun şöhrətini neçə oylağa
Yaymış nə zamandır dağ küləkləri.

Yanında bir anın qiyməti də çox,
Böyük arzularla yaşayır oğlan.
Elə bil maşında filizləri yox,
Əsrin sürətini daşıyır oğlan.

O gedir, o gəlir. Oddur elə bil,
Önündə vüqarlı dağlar kiçilir.
Ömrünün qədəri günlərlə deyil,
Maşının keçdiyi yolla ölçülür.

Daşkəsən, 1962.

DAĞLARDA ŞƏHƏR

Bir az mədənlərdən yazdın, ey qələm,
İndi şeirə gətir tez şəhərini!
Tələs! Yoxsa yazar başqa bir həmdəm
Zəhmət, hünər, nəğmə, söz şəhərini.

Könlü Qoşqar boyda, fikri asiman...
Qucağı məclisdir, daim firavan.
Gündüz günəş gəzir, gecə kəhkəşan
Dəmir, kobalt, kükürd, mis şəhərini.

Burda konsert üçün neçə salon var,
Önü sarmaşıklı pavilion var.
Göy otu ətirli stadion var,
Bəzər yoxuşların düz şəhərini.

Bu şəhər tanınıb ilk şöhrətiylə,
Dağlarda dayanıb dağ qüdrətiylə.
Yarışa çağırır öz sürətiylə
Qərbin də, Şərfin də yüz şəhərini!

Bu eşqi danışır göyə dağlar da,
Az qalır ulduza dəyə dağlar da.
Dünyaya göstərsin dəyə dağlar da
Çiyində qaldırır öz şəhərini!

Daşkəsən, 1962.

MÜHƏNDİSİN DEDİKLƏRİ

– Olarmı?

– Buyurun! – Mühəndis qalxır,
Məni qarşılıyır gülər üz ilə.
– Xoş gəlibsiz! – dəyə sevinclə baxır,
Sanki gözləri də dinir özüylə.

– Deyəsən təzəcə qırxıbsız üzü,
Dəllək dükanında növbə var, nədir?
– Yox, işdən ayrılı bilmirəm, düzü,
Tələsik qırxıram özüm arabir.

Keçib əyləşirik masa başında,
Sözlər döşdən axır dodağımıza.
Mehriban bir gəlin – otuz yaşında
Təzədəm çay qoyur qabağımıza.

Mühəndis qürurla danışır mənə
Gənclik illərinin hekayətini.
Mən yalnız zəhmətdə görürəm yenə
İnsan həyatının səadətini.

O bəzən yorğun da gəlib iş üstədən
Boyat xörəyini soyuq yeyibdir.
Üstdən də su içib... Arabir pəstdən
Sultan subaylığa töhmət deyibdir.

Sevincli, əzablı illərini o
Böyük qələbəyə körpü qoyubdur.
Yeni maşınların dillərini o
Dərindən öyrənib, yaxşı duyubdur.

Bəzən gecə yarı ildırım səsi
Şirin yuxusundan diksindiribdir.
Tənha könlündəki üşüyən hissi
Vətən məhəbbəti isindiribdir.

Bəzən papağını şiddətli ruzgar
Başından qaparaq atıb kos təkisi.
Bəzən narın-narın səpələnən qar
Qara saçlarına qonub toz təkisi.

Bu təzə məkanda, təzə şəhərdə
Təzə mühəndisin payı da olub.
Bir qızla sevişib aydın səhərdə,
İsti xörəyi də, çayı da olub.

Nədir pəncərədən görünür təmiz?
Gün altda parlayan Göy gölmü elə?
Ağaranlar nədir dayanmış səssiz?
Bəlkə ağ qazlardır tökülmüş gölə?

Yox! O qəsəbədir, özü də təzə!
Göylük də bağlarda tər yarpaqlardır.
Ağaran şeylər ki, dəyirlər gözə
Qəşəng, yaraşılıq, ağ otaqlardır...

Hanı keçəl dağlar, boz qayalıqlar?
Daşkəsən dəyişmiş, aydın görürəm.
Əvvəldən varmıdı bu yaşıllıqlar? –
Deyə mühəndisə sual verirəm.

– Yox! O qəsəbə də, o bağ-bağat da
Zəhmət bağçamızın ilk çiçəyidir.
Bizdən əvvəlkilər qayalar altda
Görünən damların daş-kəsəyidir.

Bəli! Avropadan deyirlər bir vaxt
Vəhşi mədənilər gəlmiş bu dağa.
Zəncirlə bağlanmış neçə qara baxt,
Yerlilər qul olmuş, yersizlər ağa.

Onlar diş qıcağıb neçə nemətə,
Qızıldır dağların döşü demişlər.
Sərvət aparmışlar... Nəcib millətə
Üstəlik hələ bir vəhşi demişlər.

Mühəndis danışır... Dodağında
Gah sevinc duyuram, gah da ki, ələm.
Mənim gözlərimin qabağında
Kədərlə canlanır başqa bir aləm.

Odur, “Sərdabada”, “Yeddibölkədə”
Sarı qayaların dayaz yarığı...
Aydın gözə çarpır neçə dəlikdə
Neft rəngi, mis izi, dəmir qırığı...

Kimdir Ərdəbildə o yorğun cavan?
Kimdir çayxanada durub su içən?
Gecələr büzülüb kandarda yatan,
Gündüzlər iş gəzib yolları ölçən?

Beş il Avropada oxudu o da,
Qənaətlə yedi yavan çörəyi.
Mühəndis qayıtdı müqəddəs yurda,
Xalqa xidmət oldu böyük diləyi.

Ancaq ixtiyarı hanı o xalqın?
Qırsın qanunların od qırmancını.
Varını çıxarıb hər qarlı dağın
Ömürlük ödəsin ehtiyacını.

O yanda misterlər onun yerini
Talayır. Xaraba yurda döndərir.
İran fəhləsinin alın tərini
Dollara döndərir, funta döndərir.

Birdən mühəndisin təzə söhbəti
Fikirdən ayırır məni... O deyir:
İndi dağların da zəngin sərvəti
Özgələrin deyil, yalnız bizimdir!

Elə bil doğrudur söyləyir hərdən
Hər dərə, hər təpə, hər cığır, hər riz.
Hardasa radio gurlayır birdən,
Mələhətli səslə oxuyur bir qız:

– Min illik tilsimdən aşkara çıxan
Nemət də bizimdir, yer də bizimdir.
İki qardaş olan, birləşən, axan
Araz da bizimdir, Kür də bizimdir!

Mühəndis deyir ki, bomboz lövhələr
Çöldə qalmayacaq quru çöl kimi.
Yaxşı dincəlsinlər deyə fəhlələr
Göl də salacağıq lap Göy göl kimi.

Gərək qat-qat artsın filizimiz də,
Domnalara axsın Qoşqardan ağır!
Necə Qoşqar çayı – munisimiz də
Köhnə sahilindən daşaraq axır.

Sonra o qımışır... Dağlara baxır:
– Deyəsən şeirlə danışırım, hə?
Şairlər ilhamla danışır axı,
Bəlkə də ilhamsız alışıram, hə?

Yox! O da şairdir! Özü düz demir,
Mədənlər – yazdığı nəğmələridir.
Hər kobalt yığını, hər topa dəmir
Düşünüb tapdığı kəlmələridir!

Sanki ayrılıram öz adamımla,
Söz üçün sözləri ələyirəm mən.
Dostuma dağlarda öz ilhamımla
Dağ boyda uğurlar diləyirəm mən.

Daşkəsən, 1962.

ARAZDA GÜNƏŞ

I

Araz axdı...
Nədənsə
Xeysiz axdı ancaq.
Arazı qayalar yox,
Tənhalıq sıxdı ancaq.
Tənhalıq! Bu kədərdən
Əriyərdi dağlar da.
Ayaq açıb dağlara
Yeriyərdi dağlar da!
Araz da axa-axa
Bağırdı da arabir.
– İnsan hardasan - deyə
Çağırdı da arabir.
Baxdı cənub kəndlisi
Köpüklənən sellərə,
Baxdı cənub kəndlisi
Susuz yanan çöllərə,
Baxdı cənub kəndlisi
Ulduzsuz səmalara,
Baxdı cənub kəndlisi
Zülmətli komalara,
Qüdrəti çatmadı, yox,
Arazdan dürr almağa,
Arazdan su almağa,
Arazdan nur almağa.
Nəhayət Arazın da
İlkin bayramı gəldi.
Araza da köməyə
Şimal övladı gəldi!

II

Araz axdı...
Parladı
Dəstəysiz dəryaz kimi.
Həyat Arazın üstə
Qaynayır Araz kimi.
Neçə ekskavator
Təbiətlə yarışır.
Nəğmələr də Arazın
Nəğməsinə qarışır.
İnsan! Yaradan insan!
Yer üzünün əsrəfi,
Yaradanın sələfi,
Yaradanın xələfi,
Araz üstə HES tikir
Öz qadir əməyilə.
Arazı isindirir
Öz odlu ürəyilə...
Suda da, torpaqda da
Dəyişdirir həyatı,
Şimalın da övladı,
Cənubun da övladı!

III

Araz axdı...
Sərhədlə
Ayırdı da sahili.
İndisə birləşdirir
Milyon-milyon nisgili...
Mən indidən görürəm
Arazın sabahını,
Sahil boyu uzanan
Boyazın sabahını.

Odur bax! Araz üstə
Nə daşqın var, nə də hay.
HES-in ağ lampaları
Alışır...

Qızarır çay...
Elə bil Araz deyil,
Uzun lalə bağıdır.
Hardansa sahil boyu
Elə lalə axıdır.
Sanma ki, uzananlar
Çayın kanallarıdır,
Yox, əziz bir ananın
Mehriban qollarıdır.
Qucaqlayır həsrətlə
Su gözləyən torpağı.
Öpə-öpə oyadır
Hər gülü, hər yarpağı.
Ceyranlar dəstə-dəstə
Düzənlərdə vaz atır.
Kanalların yanında
Başını qoyub yatır.
Qızıl rəngli zəmilər
Qalxıbdır adam boyu.
Qızıl olub elə bil
Arazın büllur suyu.
Yaşıl meyvə bağları
Görünür sıra-sıra.
Tappılıyla meyvələr
Tökülür ora, bura...
Ağ pambıq tarlaları
Uzanır cərgə-cərgə,
Hələ qış görünməmiş
Qar yağıb çölə bəlkə?

Baxıb cənub kəndlisi
Deyir gülmək vaxtıdır.
Çöllərin ağ pambığı
Kəndlinin ağ baxtıdır.
Baxır, yaman sevinir
Təşnə könüllər kimi.
Öz qəddini dikəldir
Qalxan sünbüllər kimi.
Sonra qara çırağı
Söndürür taxçasında.
Elektrik lampası
Yandırır daxmasında.
Yandırır! Elə bil o
Arzusunu yandırır.
Qaranlıq taleyinin
Ulduzunu yandırır.
Bəli, indi Arazın
Üstündə günəş yanır.
Araz da insan ilə
Özünü xoşbəxt sanır!

1962.

BALIQÇILAR

Mavi sinəsində hicran ağrısı
“İnsan! İnsan!” deyə bağırır dəniz.
Mərd balıqçıları gecə yarısı
Şirin yuxuda da çağırır dəniz.

Səhərdir... al günəş ilıq nurunu
Dəniz sularına qatmamış hələ.
Şəfəqdən toxunan qızıl torunu
Soyuq dalğalara atmamış hələ...

İgid balıqçılar günəşdən qabaq
Öz gümüş torunu atır sulara.
Torpaqdan aralı, sahildən uzaq
Odlu nəfəsini qatır sulara.

Hələ nə qasırğa, nə dumanlıq var,
Tələtüm çevirsin köhnə qayığı.
İsti ürəklərdə nigaranlıq var,
Sakit baxışlarda dəniz qılığı.

Tələləri birdir balıqçıların,
Balıqçılar dəniz övladlarıdır!
Gümüş rəngli torlar qayıqçıların
Dənizə açılmış qanadlarıdır.

Sanma balıqçının məhəbbəti də
Dalğalar sayağı gəldi-gedərdir.
Yox! Yox! Sevgisinin şeiriyəti də
Kiçik sinəsində dəniz qədərdir.

O dənizə bələd tor atanlara
Hər ləpə tanışdır, dalğa doğmadır.
Min nəğmə dinləmiş mərd insanlara
Dəniz nəğmələri daha doğmadır.

Yox əsla qorxusu qayıqçıların
Coşan dalğaların qırmanclarından.
Dənizə baxdıqca, balıqçıların
Dəniz ətri gəlir yaş saçlarından.

Sulara nur səpir yanan ulduzlar,
Sanki çətin yollar su yollarıdır.
Dalğadan-dalğaya qonan ulduzlar
Sanki balıqların ağ pullarıdır...

Uzaqda qızarır tənha bir mayak,
Sanki qan çəkibdir yuxusuz gözü.
Qayığa doğru yol göstərir ancaq
Yorulmuş olsa da dənizdə özü.

Baxışları gülən qayıqçıların
Dolu qayığını qamçılایır su.
Ovdan yorğun dönən balıqçıların
Üstündən-başından damcılایır su.

Sanki sahiləki balıqçı büstü
Deyir ki, dalğalar dəvə boynudur.
Birinci vətənim torpağın üstü,
İkinci vətənim dəniz qoynudur.

Mavi sinəsində hicran ağrısı
“İnsan! İnsan!” deyə bağırir dəniz.
Mərd balıqçıları gecə yarısı
Şirin yuxuda da çağırır dəniz...

1973.

BƏLƏDÇİ QIZ

Torandır. Hələ günəş
Yerindən qalxmayıbdır.
Bir dəstə lələsini
Üfükə taxmayıbdır.

Sanırsan avtobusun
Almı qırış-qırışdır.
İri pəncərələri
Buzdan naxış-naxışdır.

Demə ki, avtobus da
Qapalı bir otaqdır.
Yox, yox, o qalın kitab,
Sərnişinlər varaqdır.

Bələdçi qız maraqla
Oxuyur hər varağı.
(Hər varaqda yazılmış
Bir ömürün sorağı.)

Yer göstərir ahıla,
Yer göstərir uşağa.
Yer göstərir şikəstə,
Yer göstərir qonağa.

Mən duyuram, məktəbə
Yubandımı bir uşaq,
Sanki qızın ömrünün
Dəftəri qalır dümağ...

Bir bənna çatmadımı
Tikdiyi imarətə,
Sanki qız da çatmayır
Bəslədiyi niyyətə.

Bir fəhlə on dəqiqə
Gecikdimi mədənə,
Sanki qız xəcalətlə
Borelu qalır vətənə.

O bezmir avtobusun
Yeknəsəq gərmişindən.
Xeyr, xeyr, zövq alır
O da öz vərmişindən.

Deyir ki, avtobus da
İrəli uçasıdır.
Axı, o da vətənin
Kiçik bir parçasıdır.

1973.

POÇTALYON

Ala döşlü qaranquş
Baharın carçısıdır.
Çiçəyin carçısıdır,
Nobarın carçısıdır.
Poçtalyon isə min-min
Nəfərin carçısıdır.
Sevincin carçısıdır,
Kədərin carçısıdır.
O girir hər qapıdan,
Boz çantası qabarır.
O sevgi də aparır,
O hicran da aparır.
Tərləyənlə tərləyir,
Odlananla odlanır,
Qəmlənənlə qəmlənir,
Şadlananla şadlanır.
Poçtalyon dost!
Xoşbəxtdir
Sənətini sevənlər,
Zəhmətini sevənlər,
Niyyətini sevənlər.
Bilirəm, istəməzsən
Sən bir anlıq da inan,
Nə utana bir insan,
Nə qəmlənə bir insan.

Sənin əməyini də
Qiyətləndirir vətən,
Ziynətləndirir vətən,
Şöhrətləndirir vətən.
Gəz! Arzum var, gəzəsən
Hər qapının ağzında,
Ömürün baharında,
Ömürün payızında.
Gəzəsən, nə hicranla,
Nə kədərlə gəzəsən,
Xoş xəbərlə gəzəsən,
Xoş xəbərlə gəzəsən.

1970.

TƏQAÜDÇÜ MÜƏLLİM

I

Müəllimlik şərəfini vicdanında daşydın sən,
Öz evində yaşasan da məktəb deyə yaşadın sən.
İkinci ev oldu sənə yaraşlıq dərslər otağı,
Balan bildin hər şagirdi, doğma gördün hər uşağı.
Sanma geniş məktəb yolu təkcə zəhmət meydanındır,
Xeyr, xeyr, o uzun yol sənin ömür dastanıdır.
O dastanı, o əsəri yazdın milyon ləpirinlə,
Bahar oldun! Baharlara sən tanındın öz ətrinlə.
Həyat özü zaman-zaman cilalandı nəfəsində,
Təbaşirli əllərinlə sinfin qara lövhəsində
Daim ağ gün aradın sən şəvə gözlü uşaqlara,
“Ana”nı da, “vətən”i də sən dedirdin dodaqlara.

Miz dalında sübhə qədər
Yoxladığın min-min dəftər
Min-min şagird həyatının izlər düşən aynasıdır,
Bəlkə təmiz varaqalarda gözə dəyən mənasıdır.
Kim bilməyir, hər şagirdin sən ikinci atasısan,
Əsrin çətin yollarında yol göstərən ustasısan.

II

Hanı elə bir mühəndis, hanı elə bir nəğməkar,
Hanı elə bir sərkərdə, hanı elə bir bəstəkar,
Həyatın ilk mənasını müəllimdən öyrənməsin,
Beynəlmiləl havasını müəllimdən öyrənməsin?
Sən elə bir insansan ki,
Sən elə bir bağbansan ki,
Bu dünyaya səpilmişdir becərdiyin gözəl güllər,
Dünən təzə qələm tutan körpə əllər, titrək əllər
Bu gün yeni bir şəhərə plan çəkir vərəq üstə,
Gələcəyin təməlinə min daş qoyur min daş üstə.
Təyyarəylə qalaq-qalaq buludları parçalayır,
Sular üstə HES qurmaqçın qayaları haçalayır.
Boz sinəli torpaqlarda təbiəti dəyişdirir,
Köhnəlikdən miras qalan ünsiyyəti dəyişdirir.
Könülləri dilləndirir pianonun dilləriylə,
Xəstələrə şəfa verir öz uğurlu əlləriylə.
Gəmilərlə göyə qalxır, əl eləyir yerə göydən,
Ulduzların dünyasına salam deyir ana yerdən...

III

Sənin yaşın çoxaldıqca qara saçın olub dümağ,
Gözlərinin işığından yaranıbdır sənin ancaq
Vətənin min-min gəncin nurlu günü, dinc gecəsi,
Aydan arı təbəssümü, sudan duru düşüncəsi.

Deyirlər ki, təqaüdə çıxıbsan sən nə zamandır,
Fəqət yenə ata könlün şagirdlərdən nigarandır.
Sağ əlində dəmir çəlik, gözlərində iri çeşmək,
Sən məktəbə yollanırsan asta-asta, titrək-titrək.
Duyub neçə müəllimin güldən təmiz niyyətini,
Sən öyrətmək istəyirsən təcrübəni, sənətini.
Yollanırsan o yerə ki, ucalmağın əsasındır,
Ürəklərin atəşidir, beyinlərin qidasıdır!

1973.

HƏKİM

Haçandır şəhər yatır,
Qar yağır, quşbaşı qar!
Küləkli küçələrdə
Nə gələn, nə gedən var.

Həkim məntəqəsində
Telefon dinir bu an.
O qalxır, dodağında
Bir söz dolaşır: “insan”!

Sür deyir, tələs deyir,
Sürənə dönə-dönə.
O gedir... Kömək edir
Neçə xəstəyə yenə.

Deyirlər hər canlının
Ölümdən qorxur gözü.
Xeyr, xeyr, ölüm də
Həkimdən qaçır düzü!

O, dərmanla sağaltsa
Yataqdakı insanı,
Ümid dolu sözüdür
Ən təsirli dərmanı!

Eşitdiyi hər “sağ ol”!
Xələtidir həkimin.
Uzatdığı hər ömür
Şöhrətidir həkimin.

Maşın dönür geriyə,
O da dönür. Bu zaman
Telefon dinir yenə,
İnsan dardadır, insan!

O təzədən əyləşir
Ayparalı maşına,
Tələsir mərkəzdəki
Xiyabanın başına.

Bəli! Səhərə qədər
O kirpik çalmaqacaq.
Yataqda şirin-şirin
Yuxuya dalmayacaq.

Axı, insan hər şeyə
Bir cavabdeh olsa da,
Həkim özü insana
Cavabdehdir dünyada!

1955.

HƏKİM ÜRƏYİ

Həkimin ürəyi də
Canlı çeşmədir, çağlar...
Bəzən sevincdən gülər,
Bəzən kədərdən ağlar.
Sevincini döndərər
Qızılgül dəstəsinə.
Şəfalı əllərilə
Bağışlar xəstəsinə.
Gözü dolsa, gizlədər,
Bəlkə xəstə görməyə.
Ağ xalatda qaralar,
Köksü üstə görməyə –
Köksü altda alısan
Ürəyini xəstəsi,
İtirməyə inamlı
Diləyini xəstəsi.

Əfsus ki, həkim hələ
Ömür yoldaşını da,
Doğma bacısını da,
Doğma qardaşını da
Qurtara bilməyir, ah,
Ölümün çəngəlinədən,
Özü xəcalət çəkir
Öz aciz əməlinədən...
Əfsus ki, həkim hələ
Sənət ustasını da,
Doğma anasını da,
Doğma atasını da
Qurtara bilməyir, ah,
Ölümün tufanından,
Sıxılır hünərindən,
Utanır vicdanından.
Əfsus ki, həkim hələ
Doğma balasını da,
Doğma bibisini də,
Doğma xalasını da
Qurtara bilməyir, ah,
Ölümün pəncəsindən,
Yanır... Şikayətlənir
Yuxusuz gecəsindən.
Əfsus ki, həkim hələ
Doğma əmisini də,
Doğma dayısını da,
Sonra kimisini də
Qurtara bilməyir, ah,
Ölümün xətərindən,
İnciyir, gileylənir
Uğursuz səhərindən.
Tələtömlü ölümsə
Dalğa-dalğa qabarır,
Həkimin özünü də
Dalğasında aparır...

Əgər qüdrət olsaydı
Həkimin əllərində,
O fədakar ömrünün
Ecazkar illərində
Haradasa ölümlə
Baş-baş da gələrdi,
Bu həyatdan ölümü
Birdəfəlik silərdi...
Fəqət yenə həkimin
Təbəssüm dolu gözü,
Təsəlli dolu sözü,
Dəyanət dolu özü
Xəstənin can evinin
Çırağıdır dünyada.
Ömür-gün dənizinin
Mayağıdır dünyada...

1955.

TƏKQOLLU HƏKİM

Dünən boz şinel geyib vida dedin hər şeyə,
Mərdliklə keçdin ömrün uçurumlu yolunu.
Dinc insanlar nahaqdan yaralanmasın deyə
Sağlamlıq uğrunda sən itirdin bir qolunu.

Bu gün əynində xalat, baxışında məhəbbət,
Hər təmiz palataya salam ilə girirsən.
Söhbətində təsəlli, nəfəsində hərarət
Neçə solğun xəstəyə sən də şəfa verirən.

Sabah bir bomba düşsə sakit xanimanlara,
Sən diksinmiş həyatı bəğrinə basacaqsan.
İnsan adı daşıyıb, odla oynayanlara
Tək əlinlə, qardaşım, sən ölüm yazacaqsan.

1955.

KÖNLÜM ŞEİR İSTƏYİR

İ.Cəfərpura

Xəstəxana. Bir otaq.
Pəncərə donmuş tamam,
Burda görüşür ancaq
Görüşə gələn adam...

Həyətdə küknarı, bax,
Qrov əymiş aşağı,
Sanki çiçək açmış ağ
Ağacların budağı.

Qar tarlada toplanmış
Pambıq təpələri tək –
Ağarır yığın-yığın,
Yağır hərdən də tək-tək...

Söhbətimiz mehriban
Dostumun da, mənim də.
O dindikə, həyəcan
Dolaşır bədənimdə.

Unutmamış ana yurd
Bu dostluğun yaşını.
Biz döyüşdə olduq dost,
Yad kəsəndə qarşını.

Təbrizdə, boz dumanlı
Bir payız səhərində,
Düşmənlər ah-amanlı
Qaçanda səngərində,

O, mərdlər sırasında
Bir nəğmə kimi axdı.
Dumanlar arasında
Bir bayraq kimi qalxdı.

O oturur, dörd gözlə
Dörd yana nəzər salır.
Sonra min şirin sözlə
Könlümü ələ alır.

O bilir ki, yaz dəmi
Xəstələnsə bir adam,
Payız günləri kimi
Səbri daralar tamam.

Pəncərənin dalında
Min çiçək açsa da yaz,
Xəstənin xəyalında
Bir çiçək də açılmaz.

O, baharın içində
Nəyə diksə gözünü,
Sərt ruzgarın içində
Tək düşünər özünü...

O danışır, ağ xalat
Bir qız keçir qarşımdan.
Mən baxıramsa, heyhat,
Tüstü qalxır başımdan.

– O, ağ xalat gözəllə
Necədir – deyir – aran?
Könlünü bir təzələ,
Qaşqabağı at, oğlan!

Axşam qaranlıq düşür,
Dostum qalxır ayağa.
O mənimlə öpüşür
Yenə dodaq-dodağa...

Al deyə baxır mənə,
– Bu meyvədir, o xörək!
Sabah gələrəm yenə,
Nə gətirim, de, görək?

Bilmirəm, yemək meyli
Könlümdən keçmir nədən?
Biz susuruq, bir xeyli,
Nə o dinir, nə də mən.

Könlümdən keçir birdən
Bir qələm, bir də dəftər.
Dostuma baxıb hərdən
Düşünürəm bir qədr...

Yenə o dinir bir an:
– Öz arzunu desənə,
Nə söz gizlə, nə utan,
Nə gətirim de sənə?

– Könlüm nə yağ, nə şəkər,
Nə də ətir istəyir.
Bir qələm, bir də dəftər,
Yalnız şeir istəyir.

Həkimlərin dərmanı
Eləməsə bir əlac,
Ömrün bahar zamanı
Udar məni ehtiyac.

Yox, hələ ümidim var,
Mən köməksiz deyiləm.
Dərdimə çarə tapar
Bir dəftərlə bir qələm!

Səhərim, axşamımla
Yazıb könül sözümü,
Öz qaynar ilhamımla
Sağaldaram özümü.

Yox, həkimdən, dərmandan
Yoxdur mənim minnətim!
Min ağ saçlı loğmandan
Güclüdür öz sənətim.

Dostum son sözlərimdən
Nə gülür, nə ağlayır,
O öpüb gözlərimdən,
Boynumu qucaqlayır.

Elə bil ölümü də
O yaxamdan qoparır.
İlhamlı könlümü də
Öz könlündə aparır

1954.

TƏKİ SƏN İNCİMƏYƏSƏN

Sevgilim, dəyişir hökmü zamanın,
Dəyişir... O gah qış, gah da bahardır.
Bilirəm ki, neçə xəstəxananın
Yolunda o qara saçın ağardı.

Vətən intizarı, vətən xəyalı
Axır səhhətimi əlimdən aldı.
Öz ad məclisimə yığıb mahalı,
Şadlına bilmirəm, bu hal, nə haldı?

Lakin eşqim, arzum, ruhum, niyyətim
Hələ yorulmamış, xəstə deyil, yox,
Vətən həsrətilə dolu sənətim
Vətən torpağını çox dolaşır, çox.

Kim bilir, nə zaman yaranıb dünya,
Niyə vəfasızdır bu qədər ömür?
Sənin ürəyində min kam olsa da
Sənin dediyini təbiət demir.

Mən istəyərdim ki, bu ağır günlər
Daha uzaqlaşsın, ələ düşməsin!
Mənim gözlərimə düşsün o dənələr,
Sənin saçındaki telə düşməsin!

Mən istəyərdim ki, bir ayağım da
Yerində olmasın, azmı şikəst var?
Məni çağıranda ilham oylağım
Ağaca söykərib gəzərdim naçar.

Yığıb öz dövrəmə uşaqlarımı
Min çiçəkli bağda hava udardım.
Gördükcə füsunkar torpaqlarımı
Öz şikəstliyimi tez unudardım.

Şikəstlik xiffəti yaman olsa da
Bu haqda bir an da düşünməzdim mən.
İndiki halıma baxıb dünyada
Sevgilim, tək sən inciməyəsən.

Mən istəyərdim ki, bu sağ qolum da
Dibindən olmasın, lakin yenə mən
Sol qolumla yazım vətən yolunda.
Üzüm gülər olsun, baxışlarım şənlər...

Qolsuzluq həsrəti yaman olsa da
Bu haqda bir an da düşünməzdim mən.
İndiki halıma baxıb dünyada
Sevgilim, tək sən inciməyəsən.

Mən istəyərdim ki, gözümün biri
Olmasın... Bir gözü kor adamlar tək.
Sağ qalan gözümlə mən göyü, yeri
Birtəhər görərdim, daha neyləmək.

Korluğun həsrəti yaman olsa da
Bu haqda bir an da düşünməzdim mən.
İndiki halıma baxıb dünyada
Sevgilim, tək sən inciməyəsən.

Mən istəyərdim ki, ...Yox, dayan, dayan!
De, nəyə gərəkdir bu etiraflar?!
Bunlar nə köməkdir, nə də ki, dərman.
Dünyada hər şeyin öz aləmi var!

Arazdan o tayda mənim millətim
– Azad Vətən! – deyə döyüşür yenə.
Yerinə yetməkçin neçə niyyətim
Ayaq, qol, göz gərək sabah da mənə.

Hər anda udduğum təmiz hava tək
Mənim hər əzam da çox əzizdir, çox.
Sabahki o qəti döyüşlərdə tək
Mən bir şikəst olmaq istəmirəm, yox!

Sabah tək ayaqla könlümdə inam
Mən necə gedərəm düşmənin üstə.
Tək qolla de, necə səngər alaram
Hər dağın, təpənin, çəməninin üstə.

Gələcək zəfərdə, gözəl axşamda
Dörd yana düşəndə sevinc dolu səs,
Mənə tək göz ilə o şən bayramda
Min büsata baxmaq eləyərmi bəs?

Deyirlər dünyada başdan-binadan
Səbrdən yaranır xeyir də, şər də.
Sağlam doğulsam da cavan anadan
Nə qəm, dözmək gərək hər ağır dərddə!

Qoy hələ dincəlsin könül bir az da
Bulanıb, durulan bulaqlar kimi.
Bəlkə gümrahlaşım özüm də, yazda
Təzəcə doğulmuş uşaqlar kimi.

Dincəlsin! O bir də nə yorulmalı,
Nə də yarasından qan sızmalıdır.
Mən gözlədiyim şən istiqbalı
Daha özgəsi yox, o yazmalıdır!

1956.

KİTABIN BAŞIMIN ALTINDADIR...

Yaxın qələm dostlarımdan birinə.

Ağrılı başımda dağlar dumanı,
Çarpayıya saldı xəstəlik məni.
Sənət yollarında döyüş zamanı
Səndən də ayırdı üstəlik məni,
Çarpayıya saldı xəstəlik məni.

İçəridə qışdır, bayırda bahar,
Başımın altında sənin kitabın...
Hər tanış şeirini andıqca təkrar
Uduram qəmini hər iztirabın,
Başımın altında sənin kitabın.

Böyük bir millətin, doğma bir yerin
Döyüş tarixidir bu kiçik kitab.
İçində hər böyük, hər xırda şeirin
Adı inqilabdır, özü inqilab,
Döyüş tarixidir bu kiçik kitab.

Açıb o kitabı güc gələndə dərd
Bir şeir, bir şeir oxuyuram mən.
Sanki üzü gülər, baxışları mərd,
Başımın üstündə dayanmışam sən,
Bir şeir, bir şeir oxuyuram mən.

Özün olmasan da yanımda nə qəm,
Axı, hər şeirdə səninin səsin var.
Hər kiçik xətdə də duyulur o dəm,
Öz hissini, öz duyğunu, öz nəfəsin var,
Axı, hər şeirdə səninin səsin var.

Şeir var ki, Təbriz döyüşür, odur,
Şərqdə dalğalanır bir bayraq kimi.
Şeir var ki, o gen köksündə qürur
Bakı parıldayır çilçiraq kimi,
Şərqdə dalğalanır bir bayraq kimi.

O qaynar həyatdan ayrı düşdüm mən,
Nə ömür vəfalı, nə də zamana.
Xəstəlik zamanı başa düşdüm mən,
Təbiət qəsd edir bəzən insana,
Nə ömür vəfalı, nə də zamana...

Od kimi alışıx içimdə hünər,
Lakin canım nasaz, ömrümsə yarı.
Qardaş, heç düşünmək olarmı məgər,
Həyat aşiqini həyatdan ayırı,
Lakin canım nasaz, ömrümsə yarı.

Yox, yox, uçsa göy də, partlasa yer də,
Döyüş şairinə sızıltı yaddır!
Şair də, ilham da, söz də, şeir də
Yalnız öz xalqıyla bir yerdə şaddır,
Döyüş şairinə sızıltı yaddır!

Gülləsi boşalmış bir tüfəng kimi
Mən hələ bir küncə atılmaram, yox!
İlhamı soyuyan bir ürək kimi
Donmuş ürəklərə qatılmaram, yox,
Mən hələ bir küncə atılmaram, yox!

Mənə ki, şahiddir indi dünya da,
Əlimdən düşməmiş qələmim hələ.
Fəlakət odur ki, şair dünyada
Sağlamkən yazmaya, sağ ikən öl,
Əlimdən düşməmiş qələmim hələ.

Yadımdadır, şeirim yeni olsa da
Ancaq hər məclisdə mərd dayanardım.
Sən yanımdaykən, mən tribunada
Nə susar, nə düşər, nə utanardım,
Ancaq hər məclisdə mərd dayanardım.

Bilərdim sakitcə çatıb qaşını,
Şeirimi ürəkdən bəyənəcəksən.
Xəbis şairlər tək nə öz başını,
Nə də əllərini yelləyəcəksən,
Şeirimi ürəkdən bəyənəcəksən.

Yadımdadır, hərdən müsafir kimi
Gah yaxına getdin, gah da uzağa.
Fəqət ya dost kimi, ya şair kimi
Öpüşə bilmədik dodaq-dodağa,
Gah yaxına getdin, gah da uzağa.

Səni qatardaca qarşılamağa
Bir dəstə çiçəklə gələ bilmədim.
Taleyi qarğıdım. Düşüb torpağa
Mən ölmək istədim, ölə bilmədim,
Bir dəstə çiçəklə gələ bilmədim.

Yox, yox, incisəm də min dərd içində,
Sənət yollarında öləcəyəm mən!
Nə qədər ki sağam, həsrət içində
Yanına yenə də gələcəyəm mən,
Sənət yollarında öləcəyəm mən!

1954.

QƏLƏM

Dörd yanıx çarpayı, ağ xalat, xəstə,
Sanki gözlərimdə qaraldı aləm.
Bir şeir yazmaqçın bir varaq üstə
Bir qələm istədim həkimdən, qələm!

O bir qələm verdi mənə utancaq,
Boyu barmaq qədər, rəngi qırmızı.
Fikirlər içində mən qalaq-qalaq
Qaralayıb yazdım neçə kağızı.

Həkim bilmədi ki, qələmin, inan,
Şöhrəti boyuyla ölçülmür, xeyr!
Qələm var, şöhrəti yaşayır bir an,
Qələm var, şöhrəti yaşayır hər əsr.

Qələm var, arabir həqiqəti də
Yazır göz görməyən əfsanə kimi.
Ləkələyir təmiz məhəbbəti də
Eşqin dünyasına biganə kimi.

Qələm var, yazdığı sözlərə baxsan
Səcdə, məhrumiyyət, göz yaşı, qəmdir.
Asimandan yazda yağsa da neysan,
Hələ yay mövsümü sətirlər nəmdir.

Qələm var, gəzdikcə ağ varaq üstə
Sətirlər içində tufan qoparır.
Kiçik bir dəstəni bir ordu üstə
Bir sərkərdə kimi özü aparır.

Qələm var, qaməti kiçik olsa da,
Dağlardan ucadır, toplardan ağır!
O yazır, yaradır, qoca dünyada
Adi sözündən də daim od yağır.

Dünyanın ən gözəl guşələrindən
O min nəğmə yazır indi nə vaxtdır.
Yox! Ərzin ən qalın meşələrindən
O daha qalındır, o daha sıxdır.

Bəzən öz yerindən qaldırır dağı,
Bəzən bir ümmanı qurudur, inan.
O özü bir cansız olsa da, axı
Sahibi insandır, yazanı insan!

Firdovsi, Nizami, Şekspir, Puşkin
Qələmlə yazmadı, lələklə yazdı.
Yandı söz dühası günəşlər təkin,
Yazdı, yazanda da ürəklə yazdı.

Həkim bilmədi ki, qələmin inan,
Şöhrəti boyuyla ölçülmür, xeyr!
Qələm var, şöhrəti yaşayır bir an,
Qələm var, şöhrəti yaşayır hər əsr...

1954.

DƏRMAN

Həkim mənə baxdı, nüsxə də yazdı,
Dedi iç dərmanı, keçər xəstəlik.
İçdim... Damağım çağ, kefim də sazdı,
Şeir də yazıram hələ üstəlik.

Düzü istəyirəm yazdığım misra
Yaralı Vətənin nüsxə adlansın.
Təsirli dərmana dönsün hər mənə,
Təbriz nə sızlasın, nə də odlansın!

Yazıram... Könlümdən bir hıçqırığın
Şikayətli səsi gəlir bu zaman.
– Vətənə, dostlarla birgə yazdığın
Şeirlər xüsxədir, mənalar dərman.

Bəs niyə, bəs niyə doğma Vətənin
Ağır dərdlərinə çarə olmayır?
Demək, faydasızdır şeirin sənin,
Hər yaşıl meynədə qora olmayır.

– Bəs necə sağaldaq ana torpağı,
De, nədir nüsxəsi, nədir dərmanı?
– Nüsxəsi – möhürlü üsyan varağı,
Dərmanı – millətin könül tufanı!

Vəzifə aydındır! Qoy gələcəkdə
Bir üsyan kükrəsin hər nəğməmizdə!
Tufandan doğulan dinc gələcək də
İndidən görünsün hər kəlməmizdə!

1954.

MƏNİM NƏBZİM

Səhər həkim gəlir ağ xələtiylə,
Biləyimdən tutur, nəbzimə baxır.
Dinləyir, bilsin ki, öz adətiylə
Ürəyim nə təhər döyünür axı...

Dinləyir... Başımın altından bir an
Şeir kitabımı çıxarıram mən.
Deyirəm: – Sən nəbzi düz yoxlayırsan,
Al bu kitabı da doktor, yoxla sən.

Biləyimdən tutub yoxlama nahaq,
Mənim bu kitabda döyünür nəbzim.
Böyük deyilsə də yazdığım, ancaq
Hər xətdə arzum var, hər sözdə izim.

Yoxla ki, yazdığım hər sadə şeir
İndi zəmanəylə ayaqlaşırımı?
Yoxsa hər zəhmətim hədəyə gedir,
O öz aləmindən uzaqlaşırımı?

O gülür, kitabı oxuyur, odur...
– Yox, nəbzin düz vurur, ümid var – deyir.
Ölməz dastanların proloqudur
Sənin bu yazdığım misralar deyir.

1954.

ÜMİD

Ümid!

Hər ürəkdə sənə yerin var.
İsti sinələrdir daim mənzilin!
Bəzən bir gecədə min müşkül açar,
Bəzən də dağ çəkər sənə nisgilin!

Bəzən yataqdakı ağır bir xəstə
Bilər çıxmayacaq sabaha bir də,
O səndən yenə də axır nəfəsdə
Öz əlini üzmez yatdığı yerdə.

Dustağ ölkələrdə dustağ qəhrəman
Duyar, bir an sonra tək asılacaq.
Yenə də, yenə də o qorxmaz insan
Sönməz bir ümidlə yaşayar ancaq.

Bircə oğul doğan əziz bir ana
Ümidlə böyüdə öz övladını.
Hazır da olar ki, çətində ona
Bəlkə qurban verə öz həyatını.

Böyük bir əsəri başlar sənətkar,
Yaradar, yorulmaz o səhər-axşam.
Nə deyər? Nə deyər? – Ümidim ki var,
Mən bu əsəri də qurtaracağam!

Bəli! Ümid sözü olmasa əgər,
Dünya boş görünər, həyat pənahsız.
Yarandığı gündən – deyirlər bəşər
Nə ümitsiz yaşar, nə də sabahsız.

1954.

TƏSBƏHLİ XƏSTƏ

Nə zamanadır mən gəldiyim öz şəhərimdən,
Bu yer mənə qərib, həm də başqa mahaldır.
Ayrılmışam öz qələmim, öz əsərimdən,
Həmdəmə bir qara təsbeh, bir də xəyaldır.

Mən xəstəyəm, əynimdəsə başqa bir paltar,
Yox, ilhamım od olsa da, ürəyim dolu,
Yazmağa nə ağ kağız var, nə karandaş var,
Nə də üstü yaraşlıq yazı stolu...

Ürəyimdə dolandıqca ayrılıq qəmi,
Təsbehimi çevirirəm axşama qədər.
Budur, yenə öz ömrümün illəri kimi
Bir-birinin üstə aşır qara danələr.

(Mən o tayda alnımda xətt, saçlarımda dən
Xeyli işsiz dolaşdımsa ana torpaqda,
Yalnız indi, yalnız indi düşündüm ki, mən,
Bir qorxulu xəstəlikmiş işsiz qalmaq da.)

Bakı. Bahar. Aylı axşam. Şeir keçəsi...
Ağ salona dəstə-dəstə gəlir min adam.
Hər şairin dodağından həyat nəğməsi
Göyərçin tək yeri-göyü dolaşır tamam...

İndi növbə mənimkidir. Şeir oxumaq –
Həsərlə sinəm yanır bir təşnə kimi.
Axı neçə zamandır ki, iclas, təmtəraq –
Görməmişəm pərdə salan bir səhnə kimi.

Oxuyuram... Alqış sığmır yer ilə göyə,
Gözəl bir qız ön sırada danışır hərdən.
Bir də, bir də lirik şeir oxuyum deyə
Tribunaya xırda məktub göndərir yerdən.

Öz yerimdə mən xəyala daldığım zaman
Birdən dərin düşüncədən ayırır bir söz.
Mən başımı qaldırıram... Görürəm bir an
Gözlərimə dikilmişdir iki mavi göz...

– De, bu nədir sən səhərdən axşama qədər
Öz əlindən bir anlıq da yerə qoymursan?
Həsərət çəkən gözlərində xəfif bir kədər
Oynadırsan, oynadırsan, yenə doymursan?

O bəzən ağ biləyinə, bəzən boynuna
Təsbehimi tutur, tutur... Gülür də hərdən.
Mənsə həmən gözəl qızın kiçik oynuna
Min maraqla, min maraqla baxıram yerdən.

Mən o gözəl nazəninə deyirəm bu an:
– Hər şeyin öz adı vardır, mənası vardır.
Zəhmət sevən, çörək gəzən, işsiz dolanan
Babamızdan bu təsbeh də bir yadigardır.

O – təsbehli xəstə – deyə düzəlir yola,
Mən baxıram gözəl qıza göz döyə-döyə.
Odur, həzin pıçılıtlar yayılır zala,
Danışirlar, mən təsbehli xəstəyəm deyə.

Budur, indi öz evimdə oturmuşam tək,
Nə ürəyim, nə də başım ağrıyır, inan.
O qızınsa sözlərini bir xatirə tək
Heç unuda bilməyirəm mən zaman-zaman.

Bəlkə o da məni anır könlündə hərdən,
Arabir də dodaqaltı deyir ahəstə;
Nə zamandır, nə zamandır görməyirəm mən
Hardadır o, hardadır o təsbehli xəstə?

Səni indi sarı saçlı, mavi gözlü qız
Mən də görmək istəyirəm o ağ xalatda.
İnan, görmək istəyirəm... Bu şərtlə yalnız
Xəstəxana içində yox, qaynar həyatda.

Moskva, 1956.

AĞ XALATLI QIZ

Qırılar nəgahan, çatma bu qədər,
Nə nazik qaşın var, ağ xalatl qız!
Ala gözlər üstə xəncərdən betər
Qara bir qayçın var, ağ xalatl qız!

Kəşişdiyi zaman doğrayır məni,
Yalnız məhəbbətin saxlayır məni,
Tellərin özünə bağlayır məni,
Şalalə saçın var, ağ xalatl qız!

Durna gərdənidir gərdənin sənin,
Nə qəşəng biçilib bədənin sənin,
Gözəllər yurdudur vətənin sənin,
De, neçə bacın var, ağ xalatl qız?

Odmu gəzdirirsən dodağında sən?
Bəlkə də təşnəsən? Nə sis var, nə çən...
Sənə dağlardan su gətirərəm mən,
Fədakar suçun var, ağ xalatl qız!

Kömək istədimi bir xəstə titrək,
Gedirsən. Sinəndə çırpınır ürək!
Elə bil dünyada hər şeydən yüksək –
İnsana borcun var, ağ xalatl qız!

Qoy gül misralardan bahar yaşında
Sənə çələng hörüm sənə qarşında...
Yox, çələng nə gərək, sənə başında
Zəhmətdən tacın var, ağ xalatl qız!

Moskva, 1956.

GÖZ HƏKİMİ

Sən göz həkimisən! Kim istər dana
Yanına yüzlərlə gəlib-gedəni?
Hələ istedadın qalsın bir yana,
Təbiət nə gözəl yaratmış səni?

Gözəldir qamət də, sifət də, səs də...
Qoy bu tərəvətin həmişə qalsın.
Sağalmaq istəyən hər hansı xəstə
Nuru gözlərinə hüsnündən alsın.

Yox! Hüsnün mənası nə qədər dardır!
Bir anlıq isidir donan həvəsi...
Elə yaraşlıq ağaclar vardır,
Nə odunu olur, nə də meyvəsi...

Sənsə öz xəstəni anıb hər gecə
Kitablara baxır, fikrə dalırsan.
Neçə bəyaz saçlı alimdən mənə
Məsləhət istəyir, kömək alırsan.

Səhər görünürsən işinin üstə,
Bilik təcrübəylə doğma qardaşdır!
Odur, sarığını açdığı xəstə
Pəncərəyə baxdı, gözü qamaşdı...

Sən şəfa verirsən hər səhər-axşam,
Gözlərdən-gözlərə şəfəqlər axır.
Bəxtiyar gözəlsən, nə qədər adam
Sənin gözlərinlə həyata baxır.

Moskva, 1956.

ŞƏFQƏT BACISI

Qızıllı saçın da, alın tərini də
Mərmər sinən üstə şölələr salıb.
Bəlkə ağ rəngini sənin dərin də
Rusiya qışının qarından alıb.

Döşlərin qabarıq...

Sanki ağaran

Gölün qucağında qoşa ləpədir.
Sanki bəyaz rəngli buludu yaran
Zirvəsi ağ qarlı iki təpədir...

Hələ ala gözlər nə qədər xumar!
Qar üstünə düşmüş qonur şüşədir.
Yox! Yox! Rus gözəli, o gözlər ki, var,
Buzu yarıb çıxan cüt bənövşədir.

Ləçəyin, xalatın, hüsnün də ağdır.
Kimin ağ qanadlı göyərçinisən?
Bir-birindən gözəl günün də ağdır,
Hansı ağ otağın ağ gəlinisən?

Sən iynə vurursan, gözəl qız, mənə,
Dözürəm... şirin söz dediklərimdir.
Ancaq ən əzablı, ən iti iynə
Sənin səflə duran kirpiklərimdir!

Min iynə vursan da mənə, ay afət!
İnan ki, dözürəm yenə vüqarla.
Sıx kirpiklərini endirmə, fəqət
Endircək bağrımı deşir qatarla...

O uzun kirpiklər sehri əl tək
Bütün iradəmi əlimdən alır.
Bədənim titrəyir küləkli göl tək,
Məndə nə hal qalır, nə vüqar qalır.

De, göz qamaşdıran hüsnün növrağı
Kimin ürəyində çiçəkləmədi?
De, kim dizə çöküb uşaqsayağı
Hüsnün qarşısında iməkləmədi?

Moskva, 1956.

ŞAXTA

Xəstələr yatmışlar. Sakitdir otaq.
İsti çarpayımda düşünürəm mən...
Buzlu pəncərənin dalında ancaq
Yağan qar ağarır, bir də qatı çən.

Bir otaq. Axşamdan körpələr yatır...
Yatır mışıl-mışıl, sevgilim ancaq
Min xəyal içində qaşını çatır,
Kim bilir, nə zaman bir də yatacaq.

İsti xalatını geyib əyninə
Ağır addımlarla çıxır eyvana.
Sonra yun şalını salıb çiyninə
Bir gecəyə baxır, bir də borana.

Deyir ki: – Mən burda, o sa uzaqda,
Gör necə ağarıb yer, tamam qardır.
Belə pis havada, kəskin sazaqda
Yanında olsaydım, axı, nə vardı!

Bəlkə sinəsindən düşdü yorğanı,
De, kim götürəcək, de, kim örtəcək?
Andıra qalaydı ah, bu hicranı,
Nə yaman darıxır sinəmdə ürək!

Hər gecə baxardım yan-yörəsinə,
Üstünü örtərdim öz əllərimlə.
Qulaq da asardım od nəfəsinə,
Keşikdə durardım əməllərimlə.

Sən nə qorxulusan öz xislətinlə
Ah, aman ayrılıq, aman ayrılıq!
Sən buz nəfəsinlə, sərt sifətinlə
Ölümdən ağırsan, azardan artıq.

Sonra o qayıdıb girir otağa,
Radioya dikilir lal nəzərləri.
Sakitcə dinləyir başdan-ayağa
Hava haqqındakı son xəbərləri...

Sevgilim! Sən məndən qalma nigaran,
Şaxta haqqında da çox düşünmə, yox!
Burda da qayğımı çəkirlər, inan,
Yatağım istidir, özüm isə tox.

Bir an da qorxutmaz, ey könül yarı,
Nə şaxta, nə boran, nə də qar məni.
Sinəmdə donsa da şimalın qarı,
Sənin məhəbbətin qızdırar məni.

Bil ki, bu dünyaya dəyişməyə mən
Sənin güldən təmiz məhəbbətini.
Bir də gözlərimə əziz görünən
O sadə görkəmli təbiətini...

Moskva, yanvar, 1957.

SİZİ DÜŞÜNÜRƏM

Şəhər. Xəstəxana. Sakit qar yağır...
Pəncərə dalından həyəətə baxır –
Sizi düşünürəm yalnız, sizi mən,
Siz ey gözləri şən, baxışları şən
Gözəl körpələrim, əziz sevgilim!
Sizsiniz dünyada yalnız nisgilim.
Sizdən ayrılısam da neçə aylığa,
Mən dözə bilmirəm bu ayrılığa!
Lakin uzaqlarda olsanız da siz,
Doğma komamızda qalsanız da siz
Mən qərrib deyiləm!

Burda hər həkim
Qoymayıf nə hicran, nə də qəm çəkim.
Ağ xalatlı qızlar gəlir yanıma,
Yoxlayır nəbzimi, baxır canıma.
Deyirəm ay həkim, yaz, gedim evə,
Doğma atasını qoy sevə-sevə,
Hər sadə sözündə gözəl bir mənə,
Mənə məxməri çay gətirsin Rəna.

Dəsmalla üstümü silsin Təranə,
Baxıb gözlərimə gülsün Pərvanə...
O deyir: “Tələsmə hələ bir qədər,
Səbrin övladıdır hər böyük zəfər”.

Sizdən ayrılısam da bir xeyli zaman,
Məni qorxutmayır nə dərd, nə hicran.
Sanıram hər zaman yanımdasınız,
Könlümdə, fikrimdə, canımdasınız.
Burda yanımdakı bütün xəstələr
İnanır, tezliklə qalxıb dirçələr.
Mən qərib deyiləm! Deyiləm, inan!
Kreml ulduzuna baxdığım zaman
Gecə də, gündüz də görürəm hökmən
Bütün dünyadakı dostlarımı mən.
Onlar məni görür, mən də onları!
İndi yer üzünün mərd insanları
Bu al ulduzlara baxdıqca-baxır,
Zaman addımlayır, həyatsa axır...
Könlümüz, gözümüz, baxışımız da,
Arzumuz, sözüümüz, alqışımız da
Bir fikir altında burda birləşir.
Bunda parıldayır həyat günəşi!
Sizin də mehriban baxışınızı,
Min sevinclə dolu alqışınızı
Yaxın dostlarımla görürəm burda,
Bir dünya sığır bu uzaq yurda!
Sizi düşünsəm də səhər-axşam mən,
Gün gələr, Bakıya qayıdaram mən.

Budur, qatar gedir, mən səfərdəyəm,
Yenə doğulduğum bir şəhərdəyəm...

Gəlmiş görüşümə dostlar-tanışlar,
Sevincdən alışır odlu baxışlar.
Kimi söhbət edir, kimi zarafat,
Kimi də deyir ki, anamız həyat
Uzaq bir mənzildir!

Lakin o yerin
Yolu gah dayazdır, gah da ki, dərin,
Kim ki, addımını atmasa bərk-bərk,
Yıxılar yollarda yıxılanlar tək.
Sonra hər sözündə yenə bir mənə,
Mənə məxməri çay gətirir Rəna,
Dəsmalla üstümü silir Təranə,
Baxıb gözlərimə gülür Pərvanə...

Moskva, 1956.

İLİN SON AXŞAMI

I

Təzə il yoldadır. Köhnə il naçar
Qaçaq adam kimi üstü-başı qar,
Min həsrət içində ayrılır bizdən,
Şaxta sıxlaşdıqca o itir gözdən...
Günəş, ay, ulduzlar yansa da yerdə
O qayıtmayacaq geriyə bir də.
Təzə il əlində buzdən bir əsa
Baxmır nə uçuma, nə də kol-kosa,
Gəlir, yaxınlaşır dağdan, dərədən,
Hər açıq qarıdan, hər pəncərədən
Üzlü qonaq kimi girir içəri,
Yox, o nə qonaqdır, nə də köçəri!

Yox, o yanımızda xeyli qalacaq,
Hər zəfərimizə şahid olacaq!
Yağışda, dumanda, şaxtada, qarda
Kimi təyyarədə, kimi qatarda,
Kimi də gəmidə təmiz ürəklə,
Məhəbbətlə dolu min bir diləklə
Təzə il eşqinə qaldırıb qədəh,
Duyacaq könlündə dərin bir fərəh...

II

Budur, köhnə ilin son axşamıdır.
Son hökmü, son sözü, son məqamıdır.
Min xəyal içində yenə bu axşam
Yumşaq kresloda tək oturmuşam.
Masa üstə nə mey, nə də piyalə,
Nə də gül qabında bir dəstə lalə...
Qarşımda kağız var, bir də ki, qələm,
Fəqət gözlərimdə başqa bir aləm.
İsti qucağında məskən saldığım,
Yazıb-yaratdığım, nəfəs aldığım
Ən doğma komamız. Yaşıl bir yolka
Necə də yaraşır tanış otağa...
Şaxta babaninsa papağı da qar,
Kürkü, çəkmələri, qurşağı da qar.
Dayanıb bir yanda o baxır mat-mat,
Bir əlində əsa, birində sovqat.
Şaxtadan qızarmış yanaqları da,
Dik burnu, dodağı, qulaqları da.
Hər şey, hər şey indi öz yerindədir,
Yalnız bir stulun sahibi indi
Öz yerində yoxdur...

Dəyişir adam,
Necə əsəblərim pozulmuş tamam.
Xeyr, mən o adam deyiləm artıq
Simləri dağımıq, çanağı qırıq,
Bir tara bənzəyir o tunc bədənim,
Beləymiş bəlkə də taleyim mənəm.
Xeyr, nə tale var, nə şans, nə də baxt!
Bunlardan yazmayaq, qoy itməsin vaxt,
Bir hünər sözü var, bir də iradə,
İradəylə çatır insan muradə!
Sevgilim oturmuş masa başında,
Bir qəm düyünlənmiş çatma qaşında.
O, səliqə sevən sənətkar kimi,
Otağı bəzəmiş bir gülzar kimi...
Bəs nədən qəmlidir o əziz nigar?
Dünyada insandan qiymətli nə var?!
De, kim istəyər ki, sevdiyi adam
Yanında olmasın əziz bir bayram?
İndi iki ildir əziz sevgilim,
Könlündə hicranın ağır nisgili,
Hər əziz bayramı keçirir mənsiz.
(Fəqət keçirməyir bir an vətənsiz).
Rəna könlündəki min bir diləklə,
Masa üstündəki kiçik bir şəklə
Gah açıqca baxır, gah gizlin baxır,
Düşünür. Beynindən min fikir axır.
Ana öz qızına min töhfə almış,
Lakin o nə gülmüş, nə razı qalmış,
Demiş, qəşəngini alardı atam,
Bəs harda qaldı o axı bu bayram?

(Nə qədər mehriban olsa analar,
Yenə də atanın öz aləmi var).
Külək döyəcləyir qapını birdən,
Təranə tələsik qalxaraq yerdən
Qaçır “ata!” – deyər qarıya sarı,
O açır qapını...

Külək ağ qarı
İçəri doldurur bir an içində,
Anası qalxaraq həycan içində
Körpə qızığızı bağrına basır,
Ata sözünə də o qulaq asır.
– Qızım, atan sabah gələcək, – deyir,
Sonra susur...

Bir qəm içini yeyir.
Kiçik Pərvanə də yatdığı yerdən
Narahat bir halda ayılır birdən,
Körpə pələng kimi öz bələyində
Çırpınır...

Elə bil öz ürəyində
O da atasını anır. Bir külfət
Tək məni, tək məni düşünür fəqət.

III

Yox, yox, qənimətdir ömrün hər dəmi!
Əziz balalarım, siz atın qəmi
Gülüşün, oynayın, danışın, deyın,
Siz qədər qaldırın, siz için, yeyin
Təzə il eşqinə...

Ananız baxsın,
Sevincdən sinəsi dağ kimi qalxsın.
Ah, sən də, sevgilim, sən də qəm yemə.
Bil ki, mən əzəldən düşmənəm qəmə!

Alagöz qızların al yanağından,
Məsum körpələrin gül dodağından
Göz yaşı, qəm, kədər silinsin deyər,
O tayda mən bayraq qaldırdım göyə.
Fəhləyə karxana, kəndliyə torpaq,
Şairə də ilham paylandı, ancaq,
İnsanlar bəxtiyar yaşasın deyər,
Mən də ölüm yazdım hər xana, bəyə.
Sevgililər hicran, qardaşlar ələm,
Bacılar göz yaşı, analar matəm,
Körpələr axan qan görməsin deyər,
O tayda əlvida dedim hər şeyə...
İndi gözişləməz soyuq çöllərin,
Köksü buz bağlayan mavi göllərin,
Sinəsi bulaqlı göy yaylaqların,
Başı boz dumanlı qarlı dağların
Üstündən uzadıb bu şeiri mən,
Sizin kimi gümrah, sizin kimi şən
Uzaqdan vururam qədəhinizə,
Bir şərikin oluram fərəhinizə.

Moskva, 1956.

YAZI MASASI

Fəthi Xoşginabiyə

Deyirlər ki, sənin nə qiymətin var,
Taxtadan yonmuşdur adi bir usta.
Dinməyə nə dilin, nə ülfətin var,
Nə də xeyrin dəyir tanışa, dostu.

Yox, yox, sən şahidsən iş otağında
Gecələr gönlümdə od yandığına.
Kiçik bir dəftərin ağ varlığında
Hər şeirin nə təhər yarandığına!

İstər sağlam olum, istərsə xəstə,
Sənin kənarındır ən əziz yerim.
De, azmı düşmüşdür örtüyün üstə
Mənim gah göz yaşım, gah alın tərilm?

Sinəmdə yandıqca neçə min duyğu,
De, azmı yanında çatılıb qaşım?!
Yorğun gözlərimi örtəndə yuxu,
De, azmı üstünə əyilib başım?!

Öz doğma anamın gen sinəsi tək
Bəzən də üstünə qoyub üzümü
Yatmışam... Baharın gül nəfəsi tək
Səhərin ağ mehi açmış gözümü.

Qələm deməyəndə könül deyəni
Yumruq da çırpmışam başına bəzən.
Gəl, indi bağışla səni döyəni!
Qarşında nə qədər günahkaram mən.

Deyirəm, sevgilim səni hər səhər
Silib parladırımı bir ayna kimi?
Səni heç sevirmi o mənim qədər
Adi bir sözdəki min mənə kimi?

Yox, mən qayıdaram, görüşərik biz,
Səni anam kimi qucaqlaram da!
Yenə də yazıram... Üstündə səssiz
Ömür kitabımı varaqlaram da.

Səni parladaram öz əllərimlə
Örtüyün üstündə toz atsa da boy,
Təki öz mənalı əməllərimlə
Mənim ilhamımı toz basmasın qoy!

Yox, yox, ilhamımı toz basmaz bir an,
O aydan arıdır, sudan da duru.
Çünki ilhamımda alışıb-yanan
Könlümün odudur, gözümün nuru.

Moskva, 1956.

PUŞKİNİN HEYKƏLİ

Heykəllər görmüşəm tunc, taxta, mərmər...
Sanki yazılmamış bir təranədir.
Bu heykəl, şairin öz şeiri qədər
Gözəldir, ölməzdir, şairanədir!

Tutqun sifətində o sevinc ki, var,
Gülüş yox, ilhamın təbəssümüdür.
Geniş alınıdakı mənalı vüqar
Min illik vüqarın təbəssümüdür.

Açıqdır yaxası, açıqdır başı,
O məğrur dayanıb qəhrəman kimi.
Hər zülmə, fitnəyə, böhtana qarşı
Çarın sarayında dayanan kimi.

Bəs niyə gözləri elə yanırırlar?
Elə bil bir əli yarasındadır.
Solda çılcıraqlar, sağda fanarlar...
O, iki dünyanın arasındadır!

Başında qıvrılan tükləri parlaq
Bəzən dolu döyür, bəzən qar alır.
Sənət vadisində özünün ancaq
Sənədən-sənəyə saçını qaralır.

Yolçular təzimlə çatıb qaşını
Sənin sənətinə heyranam deyir.
O sa həmişəlik açıb başını
Ana torpağının önündə əyir...

Bəlkə itirdiyi məhəbbətini
İndi də axtarır... İntizardır o.
Yox! Odu sönməyən şeiriyyətini
Qoruyan Vətənə minnətdardır o!

Bilir, Qış sarayı xəyanətiylə
Şairin əlindən qapdı ömrünü.
O sa ətir dolu şeiriyyətiylə
Sənət dünyasında tapdı ömrünü...

Moskva, 1959.

RUS QIŞI

Rus dostumun evi. Qarşı divardan
Bir tablo asılmış...

Bir az kənardan
Dayanıb baxıram o tabloya mən.
Orda "Rus qışıdır". Sanki o qar, çən

Saçlarıma qonur... Baxıram hələ
Çılpaq ağaclara, boranlı çölə...
Rus qışı nə sərtidir! Donmuş dağ, dərə.
Göy də öz gücünü göstərüb yerə,
Elə qar göndərir... Şamlar da həтта
Zor ilə dayanır ağır qar altıda.
Hələ çay üstdəki o körpüyə bax,
Buzda gizlənmişdir. O tayda ancaq
Bacası tüstülü taxta daxmalar
Yenə məğrur durur, yenə bəxtiyar.
Odu çirtildayan ocaq da dinir,
Nə qədər nəğməli dodaq da dinir.
Kim isə saymayıb qış şaxtasını,
Səfərə çıxarır "troyka"sını...
Odur bax! Dayanıb qapı ağzında
Qış özü titrəyir öz ayazında.
Heç kim buraxmayıb içəri onu,
Bəlkə ağ saçının açılısın donu.
O baxıb ağlayır, sanki üç aydır,
Gözlərinin yaşı o axan çaydır.
Yox, yox, bu səhnələr arxada qaldı,
İnsanlar qışın də əlindən aldı
Neçə qərinelik iqtidarını,
Hökmünü, gücünü, ixtiyarını...
İndi maşınların od nəfəsindən,
Min simfoniyanın şaqraq səsindən
Əriyir boran da, qar da, külək də,
Yerdən baş qaldırır sanki çiçək də.
Qış də gözə dəyir bir bahar kimi,
Yerin əynindəki göy paltar kimi.

Moskva, 1959.

RUS MEŞƏSİ

Min hüsnü var bu diyarda axşamların,
Son şəfəqlər yaylıq-yaylıq düşür yola.
Yaraşılı küknarların, şux şamların
Gah yaşıla çalır rəngi, gah da ala...

Deyirlər ki, zirvələrdən almış meşə
Bu vüqarı, bu zinəti, bu nizamı.
Tufanlarla dayanaraq o döş-döşə
Yola salmış hər səhəri, hər axşamı.

Günəş daha batır meşə arxasında,
O kiçilir üfüqdəki ocaq kimi.
Çölün güllə naxışlanmış yaxasında
Yorğun yolçu od qalayır qonaq kimi.

Mavi göllər parladıqca ara-sıra,
Yolçulara gülümsəyir məhəbbətlə.
Yaşıl şamlar göyü düm-düz yara-yara
Otlar üstə yırğalanır əzəmətlə.

Sanki göllər yaraşılı bir mələyin
Mavi gözü, otlar isə kirpiyidir.
Başı üstə gül nəfəsli bir küləyin
Tərpətdiyi topa bulud yelpiyidir.

O palıdlar, o küknarlar, o qovaqlar
Nə haqdasa pıçıldayır bir-birinə.

Həm yolçular, həm səyyahlar, həm qonaqlar
Heyran qalır ağacların bu sirtinə.

Moskva, 1959.

QATAR GEDİR...

Qatar, niyə pəncərəmiz qaranlıqkən
Sən səs-küylü karvanınla sovuşursan?
Buz nəfəsli hava hələ toranlıqkən
Üfüqlərdən-üfüqlərə qovuşursan,
Sən səs-küylü karvanınla sovuşursan.

Fit verirsən, səsin düşür dağa-daşa,
Boz buludda ay diksinir, yataqda mən.
Sağ qolumu qaldırıram çaşa-çaşa,
Öz oğlumu axtarıram o dağda mən,
Boz buludda ay diksinir, yataqda mən.

Yox, mənzilə yetişməyə tələs sən də,
Yolda bircə təkərin də dayanmasın.
Dodaqaltı həzin laylay deyim mən də,
Körpə balam yuxusundan oyanmasın,
Yolda bircə təkərin də dayanmasın.

Üç yaşında onu kişi biləcəyəm,
Gəzintidə öz yanıma salacağam.
Ayaqları yoruldu mu, güləcəyəm,
Nə boynuma, nə çiyinəmə alacağam,
Gəzintidə öz yanıma salacağam.

Tələs qatar! Oğlum dözməz hicranıma,
Yollar uzun, yollar uca, yollar dərin.
Məndən salam apar mənim ünvanıma,
Qatarlanmış durnasısan sən də yerin,
Yollar uzun, yollar uca, yollar dərin...

O hələlik uzaqsa da məndən, ancaq
Nəfəsində duysun isti nəfəsimi!
Ömrü boyu o görməsin bir də uzaq
Başı üstən atasının kölgəsini,
Nəfəsində duysun isti nəfəsimi!

1959.

YOLDA

Qatarımız yollar keçir səhər-axşam,
Bir ay olar mən Bakıdan ayrılalı.
Xəyalımda gəzdirmişəm lakin müdam
O şəhəri, o gülzarı, o cəlalı...

Qatar gedir aydınlıqda, qaranlıqda,
Min maraqla mən baxıram pəncərədən.
Gözlərim heç ayrılmayıb bir anlıq da
Yol üstdəki min mənalı mənzərədən.

Şəhərlər var bir-birindən yaraşlıq,
Sinəsindən gəmi gəzən çay da axır.
Kirəmidli, aynabəndli, sarmaşlıq
Ağ binalar sahil boyu göyə qalxır.

Şəhərlər var bənzəri var ilk bahara,
Dörd yanında gömgöy meşə zolaqları.
Elə bil ki, əl eləyir hər qatara
Göy şamların yırgalanan yarpaqları.

Şəhərlər var min ətir var nəfəsində,
Qonağını qarşılıyır ana kimi.
Ay doğanda gecə yarı sinəsində
Mavi göllər parıldayır ayna kimi.

Şəhərlər var adı gəzir dodaqlarda,
Hər gününün tarixisə bir dastandır.
Hələ qalır səngər yeri torpaqlarda,
Hər ucuq yer döyüşlərdən bir nişandır.

Gözlərimlə min lövhəyə baxsam da mən,
Bir surət var! O, könlümün həmdəmidir!
Surət dedim, o hansıdır? Nədir gören?
O Bakının çəkilməmiş görkəmidir.

Bakı! Onun əziz adı, şan-şöhrəti
Həmən gözəl şəhərlərlə gəzir qoşa.
Ülviyyəti, təntənəsi, əzəməti
Od yurduna yaraşıqdır başdan-başa!

O köksündə bir ürəkdir vətənimin,
İndi də o dolaşmaqda xəyalımda.
Bakınındır əziz dostlar, daim mənim
Ürəyim də, ilhamım da, xəyalım da!

O anamdır, qucağında doldum yaşa,
Bildim insan həyatının mənasını.
Bu dünyanı dolaşsa da başdan-başa
Deyin, insan unudarmı anasını?!

Öz ilhamım, öz şeirim, öz səsimlə
Mən çatsam da min zəfərdən min zəfərə,
Qələmimlə, əməlimlə, nəfəsimlə
Mən borcluyam ömrüm boyu bu şəhərə!

Bu şəhərdə yer tutmuşdur ayaqlarım,
Burda gördüm azadlığın növrağını.
Məhəbbətlə öpmüş körpə dodaqlarım
Döyüşlərdə qalib çıxan bayrağını!

Hava sərin, mənzil yaxın, qatar gedir
Nəfəsini dərə-dərə sahil boyu.
Elə bil ki, sahillərlə söhbət edir
Göy Xəzərin qumsallığa çarpan suyu.

...Qürub çağı günəş yanar ürək kimi –
Bax, gizlənir göyün qanlı yaxasında.
Axşam düşür, dəniz mavi örpək kimi
Gözdən itir qaranlıqlar arxasında...

Havanın da, dənizin də, torpağın da
Sinəsində titrəyir bir qara məxmər.
Axşam düşür, Bakınınsa qucağında
Gözlərini sanki təzə açır səhər...

Ağ lampalar bəzədikcə küçələri
İşıq axır hər bağçaya, hər meydana.
(Nə gözəlsiz, siz ey Bakı gecələri,
Şöhrətiniz sığışmayır min dastana!)

Sahilin sıx işıqları zolaq–zolaq
Düşür suya. Mavi Xəzər alır min rəng.
Elə bil bir qızıl rəngli nəhəng daraq
Qara suya sancılmışdır yarıyadək...

Yeddi qardaş ulduzlarsa parlayaraq
Yer üzünə göz də qırpır asimandan.
Sanırsan ki, yaraşlıq bir çilçıraq
Asılmışdır əl çatmayan bir tavandan.

Sevgilimsə eyvandır indi yəqin
Sağ əlini söykəyərək çənəsinə.
Pəncərədən yenə baxır göy Xəzərin
Min rəng alıb, min rəng verən sinəsinə.

Bəlkə də o dayanmışdır ayaq üstə
Körpəmizin beşyinin qabağında.
O sakitcə yatsın deyə, asta-asta
Ana yenə layla deyir dodağında...

Bəlkə də o bir anlığa baxıb göyə
Körpəmizi götürərək qucağına,
Sahil boyu sərin hava udsun deyə
Asta-asta gedir dəniz qırağına...

Körpəsiylə addımlayır aram-aram
O bəxtiyar insanların sırasında.
Gəzintiyə çıxmış yenə min-min adam,
O da itir izdihamın arasında...

...Qatar gedir, son mənzilə yaxınlaşır,
Mən duyuram doğma yurdun nəfəsini.
Sanki sərin küləklər də pıçıldaşır,
Gətirirlər göy Xəzərin nəğməsini.

Salam Bakı, əziz Vətən, doğma diyar,
Qoy əyilim, bir də öpüm torpağından!
Söylə, sənin saf hüsnündə nə sirr var,
Mən ayrılı bilməyirəm qucağından!

1959.

HUMANİZM

Günəş bir isindirər
Doğmanı da, yadı da.
Yerə, göyə bəs edər
İşığı da, odu da!
O çəkməz kainatda
Nə həsəd, nə paxıllıq.
O görməz, o tanımaz
Nə hicran, nə ayrılıq.
O yanar, duymaz ancaq
Torpaq nə, silah nədir.
O qədər toxdur gözü,
Bilməz ki, tamah nədir.
O elə anadır ki,
Açar qanadlarını,
Yalnız bir gözdə görər
Bütün övladlarını...
O yorula-yorula
Çatar öz mənzilinə,
Fəqət çatmaz heç zaman
Ömrünün sahilinə.
Yanmağı, parla mağı
Günəşdən öyrənək biz.
O göydədir...
Yer üstə
Bir günəşə dönək biz.
Mən demirəm adicə
Od olaq, atəş olaq.
Deyirəm ki, yer üstə
Düşünən günəş olaq.
Odumuzla əridək
Paxıllığı, həsədi.

Yalnız nurla dolduraq
Ürək adlı məbədi.
Paklığı, təmizliyi
Biz döndərək adətə.
Yaradan insanları
Biz çağırmaq ülfətə.
Bəli! Öz-özümüzə
Günəş adı verək biz.
O boyda olmasaq da,
Ondan uzaq görək biz.
Könüllərdə daşlaşan
Həsretləri düşünək.
Bir ölkəni ayıran
Sərhədləri düşünək.
Həm mənə, həm də sənə
Bu aydındır, sirr deyil.
Yer üstündə yaşayan
İnsanlar da bir deyil.
Gör mənim ürəyimdə
Nə qəribə hisslər var,
Adamlar arasında
Yaxşılar var, pislər var.
Deyirəm, yaxşılardan
Qolundan yapışaq biz.
Pislərin niyyətilə
Sonadək çarpışaq biz.
Deyirəm, bu dünyada
Haqq-say itirməyək.
Ancaq hər adəti də
Günəşdən götürməyək.
Axı, günəş nə görsə,
Danışmır, yalnız susur.

Zaman gələndə, dərddən
Üfüqlərə qan qusur.
İnsanlığın naminə
Yansaq da atəş kimi,
Dolaşaq yer üzünü
Bir canlı günəş kimi.
Divarı göbələkli
Zindanların nəmini,
İnsanın göz yaşında
Donub qalan qəmini,
Bir də axan qanları
Gizlətməyək heç zaman.
Bəlkə görsün, baisə
Lənət yağdırsın cahan!
Yox! Günəş humanizmi
Gərək deyildir bizə.
Biz elə günəş olaq
Həm düşünən, həm təzə...

1972.

MAVİ EKRANDA...

Axşam...

Mavi ekranda
Dava gedir bayaqdan.
Duman çökür havadan,
Tüstü qalxır torpaqdan.
Birdən harada isə
Ağır toplar dillənir.
Dağ gövdəli binalar
Göydən yerə ələnir.

– 198 –

Dağılır pilləkənlər,
Dağılır pəncərələr,
Dağılır abidələr,
Dağılır mənzərələr...
Bu zaman körpə oğlum
Qışqırır ata! – deyə
Qucağıma atılır
Niyə bilmirəm, niyə?
Yox, o qorxur! Tələşlə
Atılır qucağıma.
Yumru yanağını da
Söykəyir yanağıma.
İndi o sığınsa da
Güvəndiyi insana,
Halqalanmış gözləri
Baxa bilmir ekrana.
Həyəcanlı, təlaşlı
Çırpınır qucağımda.
Duyuram, yanağı da
Titrəyir yanağımda...
Atalar, ay atalar,
Dərin düşünün ancaq!
Bu gün ekranda gedən
Davadan qorxan uşaq,
Sabah atom hərbində
Nə edər, necə olar?
Yox, yox, bütün xilqətin
Gündüzü gecə olar!
Gözləri təbəssümlü
Uşaqların naminə,
Bir atəşdən titrəyən
Dodaqların naminə,

– 199 –

Səsinizi qaldırın
Qoy eşitsin uzaqlar;
Hərb istəmir uşaqlar,
Hərb istəmir uşaqlar!

1964.

MÜHARİBƏ OLMASA

Öz yumşaq yatağında
Körpələr dinc boy atar,
Şirin zəhmət mahnısı
Ulduzlara da çatar, –
Müharibə olmasa.

Ayağımız altda yer
Gözəl gülşənə dönər.
Başımız üstündə göy
Güllü çəmənə dönər, –
Müharibə olmasa.

İnsanlar bələd olar
Ulduzların sirtinə.
Can deyib, can eşidər
Dünyada bir-birinə, –
Müharibə olmasa!

Təbəssümlü gözlərdən
Qəm köçər, kədər gedər.
Halal insan əməyi
Zirvələri fəth edər, –
Müharibə olmasa.

Bol məhsullu tarlalar
Sərin mehlə daranar.
Səhər-axşam çağlayan
Sulardan nur yaranar, –
Müharibə olmasa.

Bəli! Dilsiz səhralar
Nəgməli şəhər olar.
Qaranlıq axşamımız
İşıqlı səhər olar, –
Müharibə olmasa.

Neynər dəli küləklər,
Soyuq yağışlar bizə?
Qalan sərvətini də
Xəzər bağışlar bizə, –
Müharibə olmasa.

Cəlallı dünyamızda
Sənətkar ilhamlanır.
Neçə-neçə əsərlər
Yazılar, tamamlanar, –
Müharibə olmasa.

Nə ayrılıq, nə nisgil,
Nə də intizar olar.
Sevənlər, sevilənlər
Daha bəxtiyar olar, –
Müharibə olmasa.

Hər gələn il zəfərdən
Təzə xəbər gətirər.
Tək ana torpaq deyil,
Daş da çiçək bitirər, –
Müharibə olmasa.

1971.

DNEPR SAHİLİNDƏ

I

Qırxbirinci il. Payız. Dneprin sol sahili.
Sular axdıqca axır, bilinmir son mənzili...
Gecədir, qaranlıqda itmiş sakit təpələr,
Yalnız sevgililər tək pıçıldaşan ləpələr
Tarasın dastanını oxuyurlar astadan,
Nə qədər oxuyurlar, qurtarmayır o dastan.
Bir kənddə pəncərədən yola baxır bir gəlin,
Saçları sapsarıdır saralan xurma təkin.
Həyat dolu gözləri qoşa mavi göl kimi,
Gözlərində dolaşır keçən ayrılıq dəmi.
O yenə xatırlayır öz partizan ərinə,
Lal, qaranlıq, qorxulu gecələrin birini...
Odur, partizan İvan öpüb gənc arvadını,
Sonra tələsik minir yəhərlənmiş atını.
O çıxır dar cığırdan döyüşə gedən yola,
Arvadı dodaqaltı deyir: – Uğurlar ola!
Məktub yaz... Qoy ətrini cansız kağızdan alım,
Bax, əzizim, unutma, qoyma nigaran qalım!..
Partizan deyir tez-tez məktub yazaram, inan,
Birdən yaza bilməsəm yenə qalma nigaran.

Partizan eşqini də özü ilə aparır,
Şahə qalxan köhlən at yolu boyu toz qoparır...
Ümidlə ayrılsa da o gözəl öz ərindən,
Heykəl kimi bir anlıq tərənəm öz yerindən.
Uzun kirpiklərində donur iki damla yaş,
Başından yaylığını açaraq yavaş-yavaş
Sağ əlində yellədir o sərv boylu dilbər,
Əri sahil boyunda gözdən itənə qədər.
Qara bir nöqtə kimi partizan gözdən itir,
O gedir, yağlarla qanlı döyüşə gedir.
O döyüşdə at çapıb doldurur avtomatı,
Qırır göz qırpımında neçə faşist saldatı.
Bəzən də gənc partizan minib o köhlən ata
Mərd döyüşür... Baxmayır nə atəşə, nə oda...
O dərinədən öyrənir yağılardan sirtini,
Silah anbarlarının, ştabların yerini...
Tamam bir il dolanır, qayıtmayır o geri,
Bilinməyir bir daha nə sorağı, nə yeri.
Hər tıqqıltı səşindən diksinir o gənc gəlin,
Bir ümidlə deyir ki, sevgilim gəlir yəqin.
(Lakin ümid insana bir təsəlli olsa da
Bəzən bir yuxu kimi boşa çıxır dünyada).
O gəlin gah bayıra, gah da ki, evə baxır,
Sanki, incə qəlbində dünya ayağa qalxır...
Deyir: - Qəhrəman ərim döyüşərkən uzaqda,
Mən niyə dayanmışam bu sirdaşsız otaqda?!
O gedir, dalda qalır eyvan, tarla, biçənək,
Sarı saçını hərdən dağdır sərin külək.
O gedir, bəlkə tapa öz ərinin yerini,
Yaxud da son döyüşdə əvəz edər ərinə.
Birdən bir səs duyaraq partizanın qadını,
Kiminsə dodağından eşidir öz adını.

Ürəyinin başında duyub dərin bir ağrı,
O sürətlə yönəlir səs gələn səmtə sarı.
Odur, qumlu sahildən beş-on addım aralı
Bir partizan yıxılmış sinəsindən yaralı.
Yuxulu adam kimi qapanmış göz qapağı,
Sinəsindən axan qan qızartmış boz torpağı.
Bilinmir ki, uzaqdan o ölüdür, ya diri,
Atı başının üstə kişnəyib eşir yeri...
Buğlanır tər içində tərədən dırnağa dək,
Yazda günəşin altda buğlanan nəm torpaq tək.
Burnunun pərəkləri basılan körük kimi,
Yaralı sahibinin dərdinə şəriki kimi,
O dərin bir sükutla öz başını sallayır,
Arabir partizanın paltarını yalayır...
Sanki, sevgilisiylə danışır gənc partizan:
– Mən vəfalı atımla döyüşdən dönən zaman
Düşmənin gülləsilə döşümdən yaralandım,
Lakin düşmən içindən bir xeyli aralandım,
İndisə yıxılmışam sahildən bir az kənar,
Başım üstə nə dostum, nə də ki, sevgilim var.
Yox, məni düşündürən nə yaradır, nə ölüm,
Nə də ki, yol gözləyən sən – vəfalı sevgilim.
Düşünürəm bir daha mən qalxaraq at üstə
Qıra bilməyəcəyəm düşməni dəstə-dəstə.
Bəlkə qalxa bilmədim bu aldığım yaradan,
Gözlərindən öpürəm son dəfə, Nataşacan!
Sonrasa nəfəs alır partizan kəsik-kəsik...
Qadın təlaş içində yaxınlaşıb tələsik
O qanlı torpaq üstə ərini qucaqlayır,
Lakin o nə titrəyir, nə dinir, nə ağlayır.

Partizan eşitməyir nə hənirti, nə də səs,
Yalnız öz sifətində duyub isti bir nəfəs,
O, göz qapaqlarını qadırır yavaş-yavaş
Bir an baxır, nə cəbhə, nə döyüş var, nə yoldaş.
Bəs kimdir partizanın başını qucaqlayan?
Birdən öz arvadını tanıyarkən partizan,
Qansız dodaqlarında dolaşır bir təbəssüm.
Qara yapıncısını çiyinə atıb ölüm
Uzaqlaşır, elə bil qaranlığa qarışır.
Yaralanmış partizan asta-asta danışır:
– Mən ölürəm, bəlkə də heç çıxmadım sabaha,
Bu mühüm sənədləri sən apar qərargaha!
Yubanma, dostlar mənim yolumu izləyirlər,
Düşmənin cəbhəsindən bir xəbər gözləyirlər.
Mən isə burda... – deyə danışmayır partizan,
Yorğun adamlar kimi sanki dincəlir bir an.
Deyir: – Bir də atımı, silahımı al apar,
Mənim yerimə indi döyüşdə tufan qopar!
Partizan son sözləri söyləyir kəlmə-kəlmə,
Ölür... Öz ölümüylə qalib gəlir ölümə!
Gəlin sakit oturmuş öz ərinin yanında,
Lakin soyuq bir külək əsir isti canında...
Ancaq o nə qışqırır, nə göz yaşları axıdır,
Bu anlar gənc bir ömrün ən dəhşətli çağıdır!
Neçin möhkəm dayanmış bəs o gəlin bu qədər?
Sinəsində ürəyi daşdan yonulmuş mөгər?
Xeyr! Onun ürəyi nə daşdır, nə dəmir, sevir.
Sevişənlər tək o da sevirdi, sevir.
O bilir ki, həyatdan köçüb gedərkən biri
Nə ah, nə göz yaşıyla qaytarmaq olmaz geri.
O düşünür, ölübdür ömür dostu bir insan,
Ona məzar qazmağa nə macal var, nə imkan.

O yenə də düşünür, nə isə anır birdən,
Sağ əlilə bir ovuc torpaq götürür yerdən.
O torpağı ərinin köksü üstə tökür o,
Qarşısında and içib sükutla diz çökür o.
Sonra dönüb bir ata, bir də ərinə baxır,
Qaldırıb avtomatı yəhərin üstə qalxır.

II

Odur, o, çəkmə geymiş indi öz ayağına,
Sarı bir avtomatı basaraq qucağına,
Qaşının üstə azca endirib yun papağı,
Mindiyi atın üstə uçur tər lan sayağı.
Öz dalınca aparıb partizan dəstəsini,
Bir hücumla dağıdır düşmənin cəbhəsini.
Gecə yarı partladıb yolu, körpünü, bəndi,
Bir döyüşlə tutur o, dağılan neçə kəndi.
Lakin anlar olur ki, döyüşdə ara yatır,
Buluddan çıxan ay da uzaq üfüqdə batır.
O düşünüb ərini qüssələnir dərindən,
Sanki bir daş asılır ürəyinin yerindən.
Döyüş xəttindən kənar yalqız dolaşır atla,
Öz-özüylə danışır könlündəki bir adla.
Elə bil insan kimi nə isə anır həтта,
Partizan qadınla bir qüssələnir o at da.

III

Böyük hərbi qüvvələr keçir qəti hücumla,
Dağlardan, dərələrdən, düzlərdən cuma-cuma...
Toplar dinir... Havada tüstülər halqalanır,
Nəhəng tankların üstə bayraqlar dalğalanır.
Üz tutub qərbə sarı faşistlər yaman qaçır,
Elə bil ki, üfüqdən qara bir duman qaçır.

O mərd partizan qadın döyüşdən dönür geri,
Dolaşır mərd ərinin öldüyü tanış yeri.
Lakin tapa bilməyir öz ömür dildarını,
O görür ki, kimlərsə ərinin məzarını
Dneprin sahilində bir tər pədə qızıblar,
Baş daşında nə tarix, nə də ki, ad yazıblar.
O məzarın yanında nə silah var, nə adam,
Boz torpağı çiçəklə, güllə örtülmüş tamam.
Sanki o tənha məzar qumlu sahil boyunda
Dərin yuxuya dalmış bir baharın qoynunda...

IV

Artıq ana torpaqda nə döyüş var, nə səngər,
Nə də hücum zamanı yaralanmış bir əsgər.
Dnepr sahilində nə top dinir, nə bomba,
Rahatca nəfəs alır sahil, meşə, el-oba...
İndi kəndlər dağıdan bombalar əvəzinə
Tarlalar qulaq asır maşınların səsinə.
O ölən partizanın sadaqətli qadını
Uca tutur iş üstə öz ərinin adını.
Odur, o dirsəyədək çırmayıb ağ qolunu,
Bərk tutmuş əlləriylə traktorun rulunu.
Əlləri o əllərdir, gözləri də o gözlər,
Lakin ağ sifətində bir az çoxalmış izlər.
Bir də sarı saçına dən düşübdür bir qəder,
Yenə göy gözlərində yanır məhəbbət, hünər...
Çöllərdə qarşılıyıb o səhəri, havanı,
Traktorla şumlayır gözişləməz tarlanı...
O şumlayır, arabir traktoru saxlayır,
Şumun dərinliyini diqqət ilə yoxlayır.

O şumlayır tarlada azad, xoşbaxt, qayğısız,
Sol döşünün üstəsə parlayır qoşa ulduz...
Birini son döyüşdə almışdır o, zəfərlə,
Birini də əməkdə qazanmışdır hünərlə.
O boz rəngli torpağın sinəsini yararaq,
Sanki bir dastan kimi çevirib varaq-varaq,
Keçən hərbin tarixin oxuyur indi bir də,
O anır ki, nə qədər qanlar axmış bu yerdə.
Lakin yenə ağalar indi Vaşinqtonda,
Nyu-Yorkda, Parisdə, Brüsseldə, Londonda
Unudaraq tarixin o ibrətli dərslərini,
Müharibə deyərək kəsməyir öz səsini.
O traktorçu qadın, o dünənki partizan
Hərbin fəlakətini indi düşünən zaman,
Qəti bir etirazla sıx-sıx çatılır qaş,ı,
O dava qızışdıran qart cənablara qarşı.
Bir qəzəbə döndərir kinini, nifrətini,
Hər anda traktorun artırır sürətini...
Tez-tez çevirdikcə o, yerin dərin qatını,
Sanki öz əlləriylə Atlantika paktını,
Marşalın planını cırıb dağıdır tamam,
Bu işi alqışlayır milyonlarla mərd adam!
O sülh nəğməsi yazır torpağın sinəsinə,
Bir dünya qulaq asır o sülh təranəsinə!

1954.

QƏHRƏMAN ŞƏHƏR

Mənalı bir şəkil aldım bu səhər,
Qələbə dastanlı Volqaqraddan.
Şəkildən bilinir qəhrəman şəhər
Nə təhər keçmişdir alovdan-oddan.

Burda neçə xalqın mübariz oğlu
Qarlı səngərləri geymiş əyninə.
Köksüylə qapayıb hər qarış yolu,
Mərdliklə döyüşmüş çiyin-çiyinə.

Azadlıq yollarda dustaq olanda
Oda-suya vurmuş özünü dünya.
Günəşin üzünü duman alanda
Tək ona zilləmiş gözünü dünya.

O tək özüyçün yox, cahan naminə
Alov uda-uda girmiş döyüşə.
Qoymamış gələcək dövrən naminə
Ağır tanklar altda torpaq töyşüyə.

Burda qaytarmışlar düşməndən geri
Zəhmətlə qazanan bəhrələrini.
Dinləmiş qəhrəman yurdun hər yeri
Zirehli topların nərələrini...

– Vur! – olmuş ölənün son nidaları,
Bir səngərə dönmüş hər qarış torpaq.
Zəfər nəğməsinin ilk sədələri
Burda dilə gəlmiş Berlindən qabaq.

Gözəl Volqaqrad! Şöhrətli şəhər!
Ona nə ad verim? Döyüş meydanı!
Yox! Yox! Yer üzündə qanlı bir səhər
Bütün cəbhələrin dönüş meydanı!

Qəşəng Volqaqrad! Min qəhrəmanın
Şərəfi, əməyi, amalıdır o!
Tək bu əsrin deyil, bütün zamanın
Döşündə igidlik medalıdır o!

Burda bir qadının heykəli vardır,
Nəhəng qılıncını qaldırıb göyə.
Sanki o qadına yer üzü dardır,
Az qalır qılıncı buluda dəyə...

Taniyin o nəhəng, o tunc heykəli,
Adı ana torpaq, ana Vətəndir!
Arzusu, həsrəti, eşqi, əməli
Bu yer kürəsində çəmən-çəməndir...

O böyük heykəli hər qış, hər bahar
Yarpaqları şəhli güllər bəzəyir.
Güllər üstə qalxan o heykəl ki var –
Ətəkləri güllü dağa bənzəyir...

O qılınc vüqarla dayanıb göydə,
Nəhəng bir əsgərin süngüsü təki.
Tiyəsi şəfəqə boyanıb göydə,
İnsan taleyinin güzgüsü təki.

Tiyədə parlayan günəşin nuru
Sönən yanğınların əksidir sanki.
Dörd illik davanın alovu-qoru
İndi o tiyədə əks edir sanki.

Heykəl qalxıb göyə... Çiçəklər kimi
İnsanlar sayrışır ayağı altda.
Gəlişi uğurlu küləklər kimi
O nə isə deyir dodağı altda.

O nə deyir? Deyir: – Keçən davada
Nə dinclik, nə yuxu aramışam mən.
Bu nəhəng qılıncı tutub havada
Vətəni sinəmlə qorumuşam mən.

Sabah yad tapdasa ana yurdumu,
Kiçik bir yolu da bağlayacağam!
Qatıb qılıncıma ürək odumu
Vətəni sinəmlə saxlayacağam!

İnsan xəyalında, insan gözündə
Nemətlər içində birincidir sülh.
Bəli! Yaşadığın dünya üzündə
Yerin də, göyün də sevincidir sülh.

Sülh Vətən yolunda canından keçən
Ölməz igidlərin xatirəsidir!
Sülh odun-alovun yanından keçən
Neçə qələbənin təntənəsidir.

Gecələr sübhəcən beşik başında
Oyaq anaların laylasıdır sülh!
Bir qəm də görməyib hələ yaşında,
Gülən körpələrin dünyasıdır sülh.

Sülh neçə zəkanın, neçə ilhamın
Sənət meydanında hünərləridir!
Sülh neçə şairin, neçə rəssamın
Dillərdə doluşan əsərləridir!

Sülh axar çayların sərin nəfəsi,
Yaşıl meşələrin ətridir, dostlar!
Sülh halal əməyin şirin nəğməsi,
Günəşli günlərin qədridir, dostlar!

Sülh həzin yellərin altda yellənən
Sarı zəmilərin xışiltısıdır!
Sülh bəzən lal duran, bəzən dillənən
Mavi dənizlərin işiltısıdır!

Sülh xoş arzularla, gözəl sözlərlə
Yaşamaq, sevişmək, qurmaq deməkdir!
Sülh düşünən başla, açıq gözlərlə
Sülhün keşiyində durmaq deməkdir!

1971.

ŞƏHƏR MEYDANINDA

Səhər qoltuq ağacının dəyanətiylə
O, “Sülh” adlı meydançada yuxarı qalxır.
Nə qəmlənir insanların hərəkətiylə,
Nə də sağlam ayaqlara həsədlə baxır.

Elə bil ki, unutmuşdur neçə il tamam
Döyüşdüüyü şəhərlərin torpağını da!
Elə bil ki, unutmuşdur hər səhər-axşam
Öz yerində görmədiyi ayağını da!

O kənardə neçə-neçə məsud insanı
Radionun qarşısında dayanan görür.
O dayanır. Baxışlarda səhər zamanı
Sinəsində insan gözən asıman görür.

Qalxıb sovet kosmonavtı kəhkəşanlara,
Ulduzlarla salamladır! Dayan, qulaq as!
Şikəst gülür, həycanlanır, qəhrəmanlara –
Xəyalında qibtə edir deyəsən bir az.

Elə bil ki, neçə kənddə, şəhərdə qalan
Öz alovlu gəncliyinin ardına düşür.
Elə bil ki, külə dönmüş səngərdə qalan
Öz yaralı ayağı da yadına düşür.

– 212 –

Yox! Dünyada o gözüylə odlar gördü ki,
Təki dünya od görməsin, odda qalmasın!
O döyüşdə bir qıçını qurban verdi ki,
Təki zaman öz qıçından şikəst olmasın!

O sanır ki, yerlisinin qəhrəmanlığı
Cəbhələrdə yaratdığı öz əsəridir!
Sülh istəyən insanların nigaranlığı,
Sülh istəyən öz axşamı, öz səhəridir!

O dolaşar üzərində neçə torpağın,
O dolaşar uzaq olan məmləkəti də!
Axı döyüş çağı itən milyon ayağın
Qüvvəti də, uğuru da, hərəkəti də

O ayaqda toplanmışdır! O tək ayaqda!
O dolaşar! O – sülh! – deyər var səsi ilə.
O səd çəkir, səd çəkəcək lap bərk ayaqda
Yeni hər bə öz yaralı sinəsi ilə!

Bir də odlu səngərlərə girməsin insan,
Öz evindən-eşiyindən aralanmasın!
Daha gözəl gələcəyə tez çatsın zaman,
Yarı yolda o, qəfildən yaralanmasın!

1960.

SÜLH İSTƏYİRİK!

Telli sazlardakı tərənnümlərdə
Zəfərlər də deyir sülh istəyirik!
İnsan gözündəki təbəssümlər də,
Kədərlər də deyir sülh istəyirik!

– 213 –

Yer də yaralandı ağır çağlarda...
Hələ bomba izi qalır dağlarda.
Yanan mərmilər də, susan tanklar da,
Təkərlər də deyir sülh istəyirik!

Hərbin acısını duyub qayıdan,
Qanını Elbada yuyub qayıdan,
Qolunun birini qoyub qayıdan
Əsgərlər də deyir sülh istəyirik!

Bu dünya neyləyir silahı axı?
Silah deyildir ki, pənahı axı.
İstər ki, dinc olsun sabahı axı –
Səhərlər də deyir sülh istəyirik!

Gülşənlər dolusu çiçəyi olan,
Böyük zavodlardan bəzəyi olan,
Zəhmət tüstüsündən örpəyi olan
Şəhərlər də deyir sülh istəyirik!

Ağ göyərçinlər var qalalar üstə...
Analar əsirlər balalar üstə.
Kolları pambıqlı tarlalar üstə –
Bəhərlər də deyir sülh istəyirik!

Soruşa-soruşa dünyanı dolan,
Nə qırğın istəyir, nə də ki, talan!
Masalar üstündə yarımçıq qalan
Əsərlər də deyir sülh istəyirik!

Uçur kosmonavtlar mərd qəhrəman tək,
Oxuyur fəzanı sirli dastan tək...
Bəşərə sabahkı təzə mehman tək –
Ölkərlər də deyir sülh istəyirik!

1962.

DÜNYAYA SÜLH!

Dünən cəbhədən dönən
Moskva fəhləsi də,
Ağ günə təzə çıxan
Hanoy tələbəsi də,
Faşizmə lənət yazan
Berlin karigəri də,
Torpağa toxum səpən
Kəlküttə rəncbəri də,
Gecə dənizdə qalan
Marsel qayıqçısı da,
Səhər suya tor atan
Tokio balıqçısı da,
Çənə düşmüş Londonun
Açılan sabahı da,
Yaşı itmiş Romanın
Gözəllik allahı da,
Bu gün öz lisanında
Bir tərənə oxuyur.
Nə yorulur, nə susur,
Dönə-dönə oxuyur...
Bu tərənə dünyanı
Tamam sərhədsiz gəzir.
Qorxusuz, vahiməsiz,
Postsuz, sənədsiz gəzir...
– İstəmirik ağalar!
Dünya boyana qana.
Yerdə çiçəkli çəmən,
Göydəsə bulud yana.

Topların nərəsindən
Səyyarələr oynaya.
Okeanlar bir nəhəng
Qazan olub qaynaya.
Can qoyub zaman-zaman
Biz qan-tərə batmışıq.
Qabarlı əlimizlə
Dir-dirrik yaratmışıq!
Müqəddəsdir dünyanın
Ən sadə növrağı da,
Günahsız körpəmizin
Xırdaca dırnağı da!
İnsan öz sinəsində
Neçə dilək daşıyır,
Sülh deyə, həyat deyə,
Sabah deyə yaşayır!

1960.

QƏLƏM DOSTUMA

Şeirində yazırsan bütün dövlətlər
Qoy dənizə töksün yaraqlarını!
İlhamla qardaşdır gözəl niyyətlər,
Qardaşım, öpürəm yanaqlarını...

Ancaq öz canı var dənizlərin də,
Könlünün həycanı fırtınalardır.
Qəzəbdən göyərmiş bənizlərində
Gözlərinin odu qasırgalardır!

Dənizlər istəmər sülh aynası tək
Köksü parçalana, suyu bulana;
Dənizlər istəmər hər bəzonası tək
Tər-təmiz dibində silah qalana...

Yox! Sular götürməz o yaraları,
Ən dahi şair də dəniz özüdür.
O mavi dalğalar şah misraları,
O bəyaz ləpələr incə sözüdür.

Hanı bu dünyada elə bir şair,
Sinəsi dəniz tək boşala, dola?
Gecə də, gündüz də yarada şeir,
Həvəsi dəniz tək zəhmətkeş ola?

O deyir: – Yurdlar var dünya üzündə,
Yeri xışla əkir bəşərin oğlu.
Hələ də dolaşır dirlilik izində,
İki aya gedir bir günlük yolu.

Yığın silahları siz əlinizlə
Qaynar domnalarda odla doyurun.
Sülh! Deyən xalqlara öz könlünüzlə
Traktor, kombayn, maşın qayırın!..

Nizamla əkilsin qoy sakit dünya
Görünsün sünbüllü bir tarla kimi.
Hər mavi gözlü göl, dumduru dərya
Baxsın o tarladan göy tala kimi.

Qoy doysun çörəkdən cahanın gözü,
Qıtlığın yerini bərəkət alsın!
Qoy silah kəlməsi, ehtiyac sözü
Yalnız lüğətlərin içində qalsın!

Bəli! Qoy ərisin milyardla silah,
Nə silah, nə də ki, qoşun kərəkdir!
Marsda, Venerada, Zöhrədə, sabah,
Yaşayan dostlara maşın gərəkdir!

1963.

DOĞUM EVİNDƏ

I

Dünən doğum evində
Sənin bir oğlun oldu.
Candan can ayrılında
Gül rəngin azca soldu.
Təbriklər varaq-varaq,
Çiçəklər dəstə-dəstə,
Qapıdan axdı gəldi
Sənin çarpayın üstə.
Nə təbriki oxudun,
Nə çiçəyi qoxladın.
Yol gəlmişdin doqquz ay,
Şirin-şirin yuxladın...

II

Səhər ağ otağına
Xəzərin əksi düşdü.
Xəzərə ana! – deyən
Dalğanın səsi düşdü.
Gəldi şəfqət bacısı,
Gəldi həkim xalan da.
Gəldi, qucaqda gəldi
Sənin ciyərparan da.

Əsdi zəif əllərin,
Sən dünənki güllərin
Ətrini indi tapdın
Körpənin nəfəsində,
Baxışını oxudun
Təbriklər əvəzində...
Baxdın, baxdın, sevindin
Körpənin qədəmiylə,
Atasını andırdı
Uşaq öz görkəmiylə.
Sandın ki, işdə deyil
Sevgilin səhər-səhər –
Görüşünə gəlibdir
Körpəsiylə bərabər.
Elə bu vaxt radio
Xəbər verdi, pis xəbər;
“Pentaqonlu ağalar
Xətər yaradır, xətər.
Yenə silah göndərir
Neçə-neçə diyara,
Sülhü güllələməkçin
Dirəsinlər divara...”
Bu qorxulu xəbərdən,
Həyəcandan, kədərdən,
Elə bil ki, böyüyür
Qarqara bəbəklərin,
Elə bil ki, kiçilir
Qanadlı diləklərin.
Gözlərində canlanır
Halal zəhmət, ev, eşik,
Sevgilin, bir də körpən –
Uyuyan təzə beşik...

Yox, bacım, qəm içində
Fikirləşmək nahaqdır!
Sülh beşiyi yanında
Bütün dünya oyaqdır!
Sən sülh istəsən, gərək
Daha çox əlləşəsən.
Nə arxayın yatasan,
Nə rahat əyləşəsən.
Körpən dinc yatsın deyə
Mehriban qollarında,
Məşələ döndərəsən
Dünyanın yollarında –
Öz ana vüqarını,
Öz ana ürəyini,
Öz ana şəfqətini,
Öz ana diləyini!..

1960.

XATİRƏ LÖVHƏSİ

Soyuq müharibə mövzusunda.

I

Senator hay-küy salıb
Yazır neçə kağıza...
“Qırmızı qorxu” deyə
Dil qoymayır boğaza.
Bu haraydan diksinir
Florida ştatı,
Elə bil xətdədir
Yankilərin həyatı.
Bu xətdə nə hücumdur,
Nə atəş, nə hədədir!

Leninin şərəfinə
Qoyulmuş bir lövhədir.
Bu senatora dərhal
Cavab verir senat da:
“Götürülsün o lövhə
24 saatda...”

II

Ağalar, deyin görək
Nədəndir bu səksəkə?
Deyin, nə etmiş sizə
Bu qırmızı təhlükə?
O lövhəni bir palıd
Altında qoyan insan,
İki xalq arasında
Dostluq diləmiş hər an.
Niyə qırxbeş ildir ki,
“Zor!” deyə bağırırsız?
Bir qırmızı görəndə
Bir qoşun çağırırsız?
Çünki qara qətrəndən
Qaradır vicdanınız!
Olsa bir əlacınız,
Olsa bir imkanınız,
Qaranlığın ağzından
Dünyaya nicat verən,
Göydələnlə binalarda
Sizə də həyat verən
Qırmızı günəşi də
Təhdidlə sıxarsınız.
“Azadlıq heykəli”nin
Yanında boğarsınız.

Bir utanın, ağalar,
İşinizdən utanın!
Xatirə lövhəsindən
Qorxduğunuz insanın
Vətəninə haçandır
Gəzir kəndi, şəhəri
Mark Tvenin, Con Ridin,
Drayzerin əsəri.
Gəzir dost nəfəsi tək,
Xatirə lövhəsi tək.

III

Bu lövhəni ağacdən
Qoparmaq da asandır.
Yaxud ağacla birgə
Aparmaq da asandır.
Ancaq unutmayın siz,
Zamanın öz səsi var.
O insanın daimi
Xatirə lövhəsi var!
Qanın bunu,
Siz onu
Hirsdən partlasanız da
Sındıra bilməzsınız!
Kindən alışsanız da
Yandıra bilməzsınız!

Aprel, 1961.

AĞ EVİN QARA NİYYƏTLİ DİPLOMATI

Vaşinqton... Bir salonda, tribuna arxasında
Hey danışır vicdanını pula satmış bir diplomat.
Qana batmış iki əli pəncəyinin yaxasında
O danışır. Gözlərinə al görünür bu kainat.

O bir “xalqın” ünvanından dönə-dönə bağırdıqca
Kah qızarır, kah ağarır, kah yorulur, kah duruxur.
Qardaş olmuş millətləri qırğınlara çağırıdca,
İnsanlığın qəzəbindən yaman əsir, yaman qorxur.

Odur, cənab qorxusundan qaçaq qoymuş ayağını,
Hələ atom bombası da gizlətmişdir ətəyində.
O, tərləmiş eynəyində gəzdirərək barmağını
Bu dünyanı qarış-qarış alıb satır ürəyində.

Cənab, bəsdir, yum ağzını, sən düşmənsən hər millətlə,
Səfillərlə aşıb daşır Nyu-Yorkun küçələri.
Hər binanın qapısından boylanaraq min həsrətlə
Zəncilər də yollar üstə açır soyuq gecələri...

Sənsə böhtan uydurursan, qəlbin qara, üzün murdar,
Dünya daha inanmayır sənənin yalan sözlərinə.
İnqilabın dalğaları dolandıqca diyar-diyar,
İlan tək qıvrılırsan, yuxu getmir gözlərinə.

Sən görürsən, yer üzündə millətlərin hürriyyəti
İnsanların gələcəyi, ümidgahı, əməyidir.
Azadlığı, xoşbəxtliyi, səadəti
Milyonların arzusudur, pənahıdır, diləyidir!

1950.

YERALTI SINAQLAR

Ağalar!
Saxlayınız
Siz yeraltı sınağı!
Təzə təmizlənidir
Dənizlərin qucağı,
Səmələrin havası...

Siz tək zərrəni deyil,
Üstə yaşadığımız
Nəhəng kürrəni deyil,
Xalqların həyatını
Sınaqdan keçirirsiniz.
Xalqların dostluğunu
Nifaqdan keçirirsiniz.
Siz bir zərrədən ötrü
Milyonlar qoyursunuz.
Ah, yenə nə usanır,
Nə də ki, doyursunuz.
Adamlar var, dünyada
Zərrə çörəyə görə,
Gözlərindən milyonla
Zərrə axıdır yerə...
Bəli! O zamandan ki,
Zərrə qiymətə mindi,
Zərrə şöhrətə mindi,
Zərrə hörmətə mindi,
Zəhmət düşdü qiymətdən,
İnsan düşdü qiymətdən,
Sənət düşdü qiymətdən,
Vəcdan düşdü qiymətdən.
Utanınız, ağalar!
Sizi daim doyuran,
Qucağında sizinçin
Kaşanələr ayıran,
Dünyanı zərrə ilə
Dağıtmaq istəyirsiniz.
Külünü dənizlərə
Axıtmaq istəyirsiniz.
Axı, dünya yanarsa
Harda yaşarsınız, harda?

Deyin, alovlanmazmı
O dövlət də, o var da?
Ağalar! Əl götürün
Dəhşətli işinizdən!
Od yağır gözünüzdən,
Qan damır dişinizdən.
Yox! Üzünüz qaradır,
Dünyanın sinəsində
Xirosima yaradır,
Naqasaki yaradır.
Fəqət unutmayın ki,
İnsanlığın hiddəti
Aşır, ağalar, aşır
Atomdakı qüdrəti...
Saxlayın sınaqları,
Dincəlsin dünya üzü!
Saxlamasınız, bəşər
Özü saxlayar, özü!

1966.

QİSAS

I

Çöldə cəbhə uzanır
Uzanan sabah kimi.
Döşdə ürək qızıdır
Qızısan silah kimi.
Yanır Vyetnam torpağı
– Azadlıq! – deyə-deyə.
Alovların sütunu
Az qalır ərşə dəyə.

Partizan məktub alır,
“Qırıldı bir qanadın,
Hava bombardmanında
Öldürüldü arvadın.
Sahibsiz qaldı daxman,
Bir də ki, yetim qızın”.
Partizan fikrə dalır
Üstündə o kağızın.
Dostları deyir: – Tez ol,
Sən yazıq qıza baş çək.
O, dostu silahıyla
Evinə yollanır tək...

II

Partizan daxmasında
Silahını yağlayır.
Baxışında, səsində
Kin dalğası çağlayır.
– Axı, nə vaxta qədər
Amerika qızışacaq?
Başqa məmləkətlərin
İşinə qarışacaq?
Dünyanın qərbində də,
Şərqində də gözü var.
Yox, dünyanın öz yolu,
Dünyanın öz sözü var!
...Qız həyətdə oynayır,
İslanır üzü tərdən.
Ata da eşidir ki,
Qəhqəhə çəkir hərdən.

Bu sürəkli qəhqəhə
Haqqıdır o uşağın,
Haqqıdır o millətin,
Haqqıdır o torpağın!
Birdən həyətdə nəşə
Partlayır...

qışqırır qız.

Sonra od, sonra təkən,
Sonra tüstü, sonra toz...
Dumanın arasında
Qız yıxılır torpağa.
Amerika təyyarəsi
Uçub gedir uzağa.
Ata qapıb silahı
Qaçır eşiyə dərhal.
Fəqət gecdir!

Qapını

Yaman döyübdür zaval.
Qızcıgaz çapalayır
İsti qanın içində.
Beş illik ömür sönür
Bircə anın içində.
Ata gəlir...

alova

Atılan əsgər kimi.
Halqalanmış gözləri
Alışır ölkər kimi.
Qızını qucaqlayır
Toz-torpaq arasında.
Neçə-neçə bəzəkli
Oyuncaq arasında.

Ata gəlir, gözünün
Yaşını səpə-səpə.
Ata gəlir, balaca
Meyidi öpə-öpə.
Ata anır... Qızını
Nə təhər oynadardı.
Hər axşam oynadardı,
Hər səhər oynadardı.
Ata anır... Qızının
Yaddaşı da gözəldi,
Gülüşi də gözəldi,
Göz yaşı da gözəldi...

III

Xırda bir məzar qazır
Ata öz əlləriylə.
Elə bil vidalaşır
Öz ilk əməlləriylə.
Baş daşı əvəzinə
Kiçik bir kəsək qoyur.
Yox, köksündən qoparıb
Yanar bir ürək qoyur!
Ata gedir düşmənin
Canına od salmağa,
Arvadının, qızının
Qisasını almağa.
Yox, igid bir millətin
Qisasını almağa.
Qəti zəfərə qədər
Döyüslərdə qalmağa!

1967.

VYETNAM DÜŞÜNCƏLƏRİ

Vyetnamlı qardaşım!
Sənin ilə yaşadıq.
Sən də,

mən də azadlıq
Həsret ilə yaşadıq...
Sən döyüşə girəndən
Yuxum çəkilib mənim.
Sanki bəbəklərimə
Qurşun tökülüb mənim.
Səhərlər yatağımdan
İntizarla qalxıram,
Radionu dinləyirəm,
Qəzətlərə baxıram...
Həycanla izləyirəm
Sənin döyüş yolunu,
Dünyanın qəhrəmanı
Cəngəlliklər oğlunu...
Yox!

İndi bombalardan
Cəngəlliklər seyrəlib,
Şəlalələr quruyub,
Qayalıqlar köyrəlib...
Vyetnamın çaylarından
Mərmi, qurşun, tunc axır...
Körpələr süd yerinə
Od əmir ağır-ağır...
Tarlalar yanıq-yanıq,
Dağlar sökülük-sökükdür.
Vyetnamın iradəsi
Özündən də böyükdür!

Zəmilərdə saralan
Çəltik deyil, alovdur!
Vyetnamın bu günü
Sabahına girovdur!
Sənin yediyin də od,
Sənin içdiyən də od,
Sənin geydiyən də od,
Sənin keçdiyən də od...
Qardaşım!

Od içində
Özün də od olubsan.
Sən dosta dost olubsan,
Sən yada yad olubsan...
Sən – Azad vətən! – deyə
Səngərlərdən keçəndə,
Yerdə,

göydə görünən
Xətərlərdən keçəndə,
Sıx palmalar ucalır
İnqilab elləri tək.
Sənə səs verir, qardaş,
Vyetnamın əlləri tək...
Deyirlər ki, gücsüzü
Basmaq hünər deyildir.
Sən özündən güclünü
Basırsan neçə ildir...
Axı, oddan yağrulub
Ürəyinin nifrəti.
Amerikanın dünyaya
“Sığışmayan” şöhrəti
Sənin mərd ürəyinin
Nifrətində əriyir,
Cürətində əriyir,
Hiddətində əriyir...

Ancaq qanmır ağalar
Faydasızdır inadlıq,
Topların boğazına
Sığışmamış azadlıq!
Silahla yol gedirsən,
Silahla su içirsən,
Silahla bağ salırsan,
Silahla ot biçirsən...
Mən isə...

Qırx altıda
Dağları top dələndə,
Üstümə Amerikadan
Təyyarələr gələndə,
Yalnız sülhün naminə
Yerə qoydum silahı.
Mən bəlkə də o zaman
Düşünmədim sabahı.
Bilmədim ki, silahla
Qazanılan səadət,
Döyüşlərdə silahla
Yaşaya bilər fəqət!
Silahı yerə qoymaq
Sülhü apardı getdi.
Neçə silahdaşımı
Məndən qopardı getdi.
Silahı yerə qoymaq
Mənim hicranım oldu.
Nə qədər şeirə dönən
Könül həycanım oldu!
Silahı yerə qoymaq
Ah, ili ilə qatdı,
Mənim azadlığımı
Xeyli uzağa atdı...

Sənsə döyüş!
Silahı
Yerə qoyma, qardaşım.
Gözəl şeydir azadlıq,
Doyma!
Doyma, qardaşım!
Sən dağ ol!
Qayalı dağ!
Üz-üzə gəl tufanla!
Mənə elə gəlir ki,
Nə zaman düz nişanla
Sən qəddar bir yankini
Torpaq üstə salırsan,
Sən mənim də,
mənim də
Qisasımı alırsan!
Ancaq istəməzdim ki,
Səndən uzaqlarda mən,
Təkcə şeirlər yazım
Sakit otaqlarda mən,
Saçlarımı zamanın
Qrovları ağartsın.
İstərdim ki, döyüşün
Alovları ağartsın!
Başıma tökülsə də
Od, çınqıl, mərmə, qurşun,
Xalqlar azadlığının
Düşməniylə vuruşum!

1966.

ÜFÜQLƏRƏ ƏL EDİRƏM...

İran məhbəs, xalqlar dustaq, təsəlli yox...
Hanı Homer? Ulu şair, gözsüz ozan?
Hər şeirinə ulduzların sayından çox
Ömür yazan, həyat yazan, tarix yazan.

Bu ahları eşitsəydi, nəğməkarın
Kor gözləri açılardı işkəncədən.
Yox! Dili də tutulardı sənətkarın
Həyəcandan, vahimədən, düşüncədən!

Prometey hanı? Görsün bu dövranı,
Nə sədəli şöhrət aldı öz adıyla?!
Gəlsin, gəzsin, başdan-başa qoy İrani
Öz zənciri, öz yarası, öz oduyla...

Gəlsin, görsün, bir üzə ağ olan üz
Qızardılmış şişlə qara boyayırlar.
Haqq yolunda addımlayıb gedən kəsi
Müsəlsəllə divarlara dayayırlar.

Görsün, necə mərd dayanır, ayaqları
Qandallarda qabıq tökən qəhrəmanlar.
Susuzluqdan parçalanmış dodaqları
Haqsızlığa şeir deyən pəhləvanlar...

Görsün, necə mərd dayanır, nəfəsiylə
Daş əridib, dəmir ovub, dağ yaranlar,
Sümükləri sındırılmış sinəsiylə
Ucu qanlı süngüləri qaytaranlar.

İnanıram! Prometey alqışlayar
Bu yenilməz insanların cürətini.
Od yurdunun övladına bağışlayar
Əsrlərə bəzək olan şöhrətini.

Yox! Nə Homer, nə də bağlı Prometey
Gələ bilməz! Bir söz idi dedim əbəs.
Nə əsatir fayda verir, nə də giley,
Mənə təzə düha gərək, təzə nəfəs!

Aleksandr indi yeni şeiriylə
Tez qaldırsın öz etiraz ahəngini.
Əvəz etsin hər alovlu sətiriylə
Mərd Vasili Tyorkinin tufəngini.

Dar ayaqda öndə gələn, haya çatan,
Düyünlənmiş bir yumruğa dönsün o səs!
Ah, Təbrizi Vaşinqtonda alıb-satan
Piy bağlamış peysərlərə ensin o səs!

Qoy qarışsın Qo-Mo-Jonun nəfəsi də
Savalanın haray dolu həsrətinə!
O şairin bir uğurlu kəlməsi də
Bərabərdir min ordunun qüdrətinə!

Qoy Araqon lənətləsin qəddar şahı,
Dayan! – desin qan tökən hər vicdansıza.
Təbrizdəki neçə şəhid azadxahı
Öz nitqiylə tanıtsın hər fransıza.

Qoy Neruda dinlədikcə o ölkəni
Nifrət etsin yankilərin fitnəsinə.
Qələmiylə sonra yazsın bu ləkəni
Bu dünyanın təzə olan qitəsinə.

Qoy Nazim də arzumuzu eyləyib dərk
Həmişəki adətiylə mərd danışsın!
Öz içində yanan palıd odunu tək
Dərdimizi duya-duya o alıxsın.

Yox, tez duyar o, Təbrizin tufanlarda
Kədərini, acısını, ağrısını.
Axı, şair rütubətli zindanlarda
Keçirmişdir öz ömrünün yarısını.

Qoy Mariu* şeir yazsın, odlu şeir
Hökmdarlar dünyasının ölümünə,
Mən etiraz etmədimmi xalqımla bir
Ağaların müstəmləkə zülümünə?!

Dayanmışam doğma vətən torpağında,
Qulağımda insanların fəryadları.
Qara ölüm sürükləyir qucağında
Qocaları, uşaqları, arvadları...

Dayanmışam, nə yorulur, nə gedirəm,
Bir evi yox, eşiği yox, kəndli kimi.
Nə zamandır üfüqlərə əl edirəm,
Gözlərimi zilləyirəm dərdli kimi.

Bağırırım! Yer də axsın, köy də axsın
Bu sədaya, bu fəryada, bu haraya.
Çağırırım! Milyonlarla gözlər baxsın
Bu zülümə, bu dəhşətə, bu yaraya!

Bağırırım! Düşmən zəncir çeynəsə də
Bir milləti məhv eləmək mümkün deyil!
Çağırırım! Min yaramız göynəsə də
Ağ gün deyə döyüşürük nəsil-nəsil...

May, 1960.

* Mariu Anqola şairidir.

SƏRHƏDDƏ

Qəzet. Şəkil. Tunis. Sərhəd...
Əlcəzair yolu üstə –
Ana da var, gəlin də var
Qatar-qatar, dəstə-dəstə.
Mən görmüşəm səfər üstə,
Min kənd üstə, şəhər üstə
Qanad çalan durnaları,
Yorğunluqdan, susuzluqdan
Düşüb qalan durnaları.
Onlar durna deyil, xeyr,
Göydən enə göy çəmənə!
Yox, fərəhlə qayıdırlar
İstiqlallı bir vətənə.
Lap qabaqda mənə baxan
Əlcəzair gözəlidir.
Şümşad boynu gərdənbəndli,
Başı isə şəlməlidir.
Körpəsini arxayınca
Yaslamışdır sinəsinə.
Dünya bilir anaların
Eşqi nədir, sinəsi nə?
Elə bil ki, öz oğlunu
Elə indi tapıbdır o.
Gözü qanlı cəlladların
Əllərindən qayıbdır o.
Sanma ki, tək öz oğlunu
Sinəsinə basa-basa
Həm sevinir, həm ağlayır.
Yox! O dəmdə o müstəqil
Əlcəzair torpağını
İkiəlli qucaqlayır.

Danış, bacım!
Hələ sənin nə yaşındır?
Niyə sənin sifətin də,
Bədənin də qaraşındır?
Bəlkə qızmar Afrikanın
Günəşindən qaralmışdır?
Elə isə gicgahını
Niyə erkən qar almışdır?
Yox! Fransa ağaları
Tapdadıqca vətəni,
Təpikləri qaraltmışdır
Sənin də ağ bədəni.
Sən danışmaq istəyirsən,
Dodağında donur sözlər.
Min qəhərlə sürmələnməmiş
Ala gözlər, qara gözlər
– Əlcəzair torpağının
Aldığı son yaradır ki,
Ulduzlardan iridir ki,
Qətranlardan qaradır ki...
Bu dünyada qiymətli şey,
Sərvətli şey, hikmətli şey
Bir namusdur!
O bir ləkə götürməyən
Bir ulduzdur!
Gəz dünyada başdan-başa
Hər torpağı, hər ölkəni,
Nə təmizlər, nə aparar
Namusdakı bir ləkəni?
Əlcəzair afətləri
Dövlətləri, sərvətləri
Qurban verdi namusuna,
Qurban verdi qeyrətinə.

Getdi...

Getdi, yaxın-uzaq
Ölkələrin qürbətində.
Nəzərlərim bu şəkildə,
Fikrim başqa mənzərədə.
Bu lövhəyə çox bənzəyir
Andığım o mənzərə də.
Xatirimə Araz gəlir,
Sazaq gəlir, sərhəd gəlir.
Əsr yarım dil çıxarıb
Haray salan həsrət gəlir.
Ayaz gəlir, hicran gəlir,
İnsan gəlir, insan gəlir...
Ancaq böyük fərqi vardır
Bu ikicə mənzərənin.
Necə özü eyni deyil
İki şüşə pəncərənin.
Birincisi gülər üzlə
Qarşılıyır öz sevimli,
Öz müstəqil vətəninini.
İkincisi könlü qəmli,
Başı lovlı, gözü nəmli
Tərk eləyir məskənini.
O zavallı insanlar ki,
Kərgərlər ki, dehqanlar ki,
Tərk eləyir Təbrizi də,
Urmunu da, Mərəndi də,
Zəncanı da, Əhəri də,
Muğanı da, Səhəndi də
Tərk eləyir həyat deyə,
Ümid deyə, nicat deyə!
Sonra isə neçə-neçə
Dastanlarda görünürlər.

Həm balaca, həm də iri
Ekranlarda görünürlər.
İnsan yalnız
Döyüslərdə alır yara.
O qalsa da, o ölsə də
Qalır yara.
Mən bir yandan
Döyüslərdə aldım yara.
Bir yandan da
Yaralanmış ürəyimi
Sərhəd etdi para-para.
Vətəninini görməkçin sən
İndi yaman tələsirsən!
İnsan dözüür, yaman dözüür
Min nisgilə, möhnətə də,
Ancaq bəzən dözə bilmir
Bircə anlıq həsrətə də.
O həsrət ki, aydınladır
Arxanı da, qarşını da,
Birdəfəlik tolazlayır
Min həsrətin daşını da!
Bacım, mənim ürəyimdə
Gör nə duyğu oyadırsan.
Sənə qibtə eləyirəm
Vətəninə qayıdırsan.
Yox! Bacım, mən o adama
Böyük həsəd aparıram
Gələcəkdə bu dünyanı
Həm sorğusuz, həm sərhədsiz
Dolaşacaq səhər-axşam...

AFRIKA OYANIB!

I

Zaman gəldi...

Dənizlər

Çalxalandı doyunca.

Azadlıq ordu çəkdi

Bir də dünya boyunca.

Afrika yaşamadı

Qara bir çiçək kimi

Dünyanın sinəsində

Yandı bir ürək kimi...

Yandı...

Elə yandı ki,

Ərşə qalxdı tüstüsü.

Ulduzları əritdi

Alovunun istisi.

Yandı...

Elə yandı ki,

Gecələr də qızardı.

Nilin sahilindəki

Qönçələr də qızardı.

Yandı...

Elə yandı ki,

Qərbə, şərqə yayıldı.

Qamışlı daxmasında

Min-min adam ayıldı...

Neçə zənci ölkəsi,

Neçə zənci mahalı

Qalxdı... Azadlıq! – deyə

Parçaladı qandalı!

Parçaladı... Nə qədər

Halqasını atdı da!

Qara dərisi hərdən

Al qanına batdı da!

II

İndi ana dilində

Dərsi də var zəncinin.

Millətlər məclisində

Səsi də var zəncinin.

Tanaların yerinə

İstiqaldır sığması!

Özüdür öz vəkili,

Özüdür öz ağası!

III

Fəqət elə sanma ki,

Mübarizə qurtarır.

Nə qədər ki, ağalar

Müstəmləkə axtarır,

Nə qədər ki, Afrika

Parçalanmış bədəndir,

Nə qədər ki, Afrika

Dolu döyən çəməndir,

Nə qədər ki, düşməyib

Qandalın son halqası,

Nə qədər ki, həyatın

Dəyişməyib mənası,

Döyüşəcək Afrika,

Ayaqdadır hələ də!

O bilir, ağ günləri

Qabaqdadır hələ də...

MƏNİM ZƏNCİ QARDAŞIM

*Konqonun milli qəhrəmanı
Patris Lumumbanın xatirəsinə.*

I

Patris!

Zənci qardaşım!
Mən sənə nə tanışdım,
Nə də azadlıq haqda
Bircə dəfə danışdım.
Budur, indi qarşımda
Gözlərin mənə baxır.
Baxışların nə qədər
Təmkinli, aydın, ağır...
Qardaşım, bəbəklərin
Qara şəvə təkidir.
Elə bil keçirtdiyin
Günlərinin rəngidir.
Ah, iri çeşməyin də
Ürəyimi yandırır.
Düşdüyün məhbəsdəki
Barmaqlığı andırır.
Simanda donub qalan
O həsrət, o qəm nədir?
Oxuyuram qəzeti,
Qara bir xəbər deyir...

II

Deyirlər ki, tarlada
Atanın alın təri
Süzülüb damcı-damcı,
Suvaranda boz yeri,

Dirçəltmişdir sənə də
Könlünün istəyini,
Azadlıq həsrətiylə
Qovrulmuş diləyini.
Poçtxanada bir zaman
İşləyəndə pərişan
Milyon məktub gördün sən
Boyu bir, üzü ayrı.
Nisgilli insanların
Dərdi bir, sözü ayrı.
Sahillərdə hər axşam
Toplananda min adam,
Tonqalın işığında
Təbillər dillənəndə,
Qaraların ahından
Ağ sular lillənəndə,
Qulaq asdın, bildin ki,
Bu hay-küy bəhanədir,
Min əzabdan danışan
Sözsüz bir təranədir!
Sənə zəngin yurdunu
Taladıqca gəlmələr,
Elə bil ki, sınıxdı
Şeirindəki kəlmələr.
Varlandıqca ağalar,
Yoxsullaşdı zəncilər.
Dilin demədiyini
Dedi biləklərdəki
Cingildəyən zəncilər.
Qərbli kimdir? Zülmü nə?
Müstəmləkə zülmünə
Sən etiraz yazdın ki,

Təpiklərlə tapdanan
Kəndindi, şəhərindi...
Piramidlər qələmin,
Afrika dəftərindi!
(Bir şair öz xalqının
Dərdini duymasa əgər
Min əsər yazsın, ona
Kim əsl şair deyər?)
Yazdın: – İmperializmin
Rədd olsun hər arzusu!
Qəbri böhrandır onun,
Qəbir qazanı isə
Azadxahlar ordusu!
Yerdə od, şeirdə od...
Bilmədi nə ser, nə lord
O qızmar yermi odu
Sənin şeirindən alır,
Yoxsa şeirinmi odu
Doğma yerindən alır?
Qullar-istiqlal! – deyə
Haray saldı hər yana...
Baxdı təzə Konqo da,
Sığmadı köhnə dona.
Odur ki, yadellilər
Yaman düşdü həycana.
Təqsirkar təqsirsizi
Saldı nəmli zindana.
Qardaş, fəryad susarmı
Dilsiz sükut içində?!
Qardaş, ulduz sönərmə
Soyuq bulud içində?!

Sən gündüzlər gurladın,
Sən gecələr parladın...

III

Patris!

Əziz qardaşım!
Alovlanır göz yaşım...
Bədənin neçə yerdən
Gülləylə yaralandı?
Hansı qara pəncəylə
Taleyinin dastanı
Çalçarpaz qaralandı?
Yox, qardaşım, taleyin
Şəfəqdən şəfəqlidir!
O döyüş yolun ki, var,
Bahardan rəvnəqlidir!
(Vuruşur insan oğlu,
Köksünü səngər edir.
Ya səadət qazanır,
Ya da məhv olub gedir.
Ya öl, ya da azad ol,
Yoxdur üçüncü bir yol!)

Vətən anır adını
Uğrunda ölənlərin,
Vətən bilir qədrini
Qədrini bilənlərin!
Səni vuran qatilin
Nə olmuşdur qisməti?
Bir nəfərin bəxşişi,
Milyonların lənəti!

Bu lənəti eşidir,
Titrəyir yadellilər...
Ölkəsiz ölkəlilər,
Könülsüz könüllülər...
BMT-nin bayrağı
Yerində silkələnir.
Ləkələri getməmiş,
Yenidən ləkələnir.
Zəncilərsə birləşir
Nəhəng cəngəllər kimi.
Mərasim gecələri
Yanan məşəllər kimi –
Ürək yanır, dil yanır,
Torpaq yanır, kül yanır...
Afrika – qisas! – deyir,
Nərəsi dalğa-dalğa!
Boynundakı zənciri
Qoparır halqa-halqa.
O döyüşdü, döyüşür,
Döyüşəcəkdir yenə!
Sənin qara oğlun da
Tez çıxacaq ağ günə!

16 fevral, 1961.

ZƏNCİ MOSKVADA...

Səhər. Qorki prospekti. Gün doğur artıq.
Nə torpaqda soyuq şəh var, nə də göydə çən.
Rəngi qara, gözü ala, saçı qıvırcıq,
Orta yaşlı bir zənciylə rastlaşıram mən,
Nə torpaqda soyuq şəh var, nə də göydə çən.

O, başını ehtiramla əyir yol üstə,
Mənə gəndən salam verir köhnə tanış tək.
Dilini heç bilməsəm də, o məğrur səsdə
Bir məhəbbət, bir də sevinc duyuram. O tək
Mənə gəndən salam verir köhnə tanış tək.

Gözlərində dolaşdıqca bir mehribanlıq,
Üzü gülür azad ömrün baharı kimi.
Qalın qara dodaqları qaçır bir anlıq,
Ağ dişləri parıldayır mirvari kimi,
Üzü gülür azad ömrün baharı kimi.

O bilir ki, bu torpaqda başqadır dövrən!
Bu şəhər nə Nyu-Yorkdur, nə də Vaşinqton.
Hara getsə, mərd üzünə açıqdır hər yan;
Hər darvaza, hər imarət, hər ev, hər salon,
Bu şəhər nə Nyu-Yorkdur, nə də Vaşinqton.

Rənglərimiz ayrısı da, birdir dərdimiz,
Mənim ana vətənim də indi dustaqdır.
Qardaş, neçə şəhərimiz, neçə kəndimiz
Yankilərin tapdağında qalmış haçaqdır,
Mənim ana vətənim də indi dustaqdır.

Nə sərnizə, nə müsəlsəl, nə də ki, yumruq,
Bir milləti qorxutmayırsan daşlı məhbəs də.
Sən də, mən də azadlıqdan nicat umuruq
Səhər-axşam yaşadığımız biz o həvəsdə,
Bir milləti qorxutmayırsan daşlı məhbəs də.

Qardaş! Budur, Moskvada mən də sənin tək
Bir qonağam. Bu şəhərdən zövq də alıram...
Bəzən uzun yollar üstə gəzişəndə tək,
Vətənimə düşünürəm, fikrə dalıram,
Bir qonağam. Bu şəhərdən zövq də alıram.

Qardaş! Gəzin, dərdlərini bir az unut sən,
Dünyanın hər ölkəsindən gəlirlər bura!
Bu şəhərin havasından doyunca ud sən.
İstər rəngi sarı olsun, istərsə qara,
Dünyanın hər ölkəsindən gəlirlər bura!

Moskva, 1959.

YUNANISTAN

Doğma sahillərdən bir qədər uzaq
Bir gəmi dayanmış, özgə bir gəmi.
Onun bayrağına diqqətlə bir bax,
Bəlkə tanış deyil sənə görkəmi.

O, nə yol itirmiş, nə də pasiban,
Nə də bu torpağa pənah gətirmiş.
Xeyr! Vaşinqtonlu ağalarından
Faşist ordusuna silah gətirmiş.

Afina... O gözəl, o qədim şəhər
Yenə don geyinir qasırğalardan.
Mərhəmət umanlar, haqq istəyənlər
Sorgusuz-sualsız asılır dardan.

Min insan zəkası, sənət əsəri
Odda yandırılır bir an içində.
Tüstülər sardıqca sonsuz göyləri
Ulduzlar boğulur duman içində...

Həyat, mədəniyyət, namus, məhəbbət
Təpiklər altında məhv olub gedir.
Haqqın qarşısında heç nədir fəqət
O zindan, o qamçı, o dar, o zəncir.

Afina, qaralmış asiman kimi,
Homerin yurdunda bu zülmət nədir?
O indi düşünür bir insan kimi,
Onu düşündürən bu hikmət nədir?!

Yel dəyir... qabarır uca bir bayraq –
Köksü fırtınalı bir ümman kimi.
İnsanlar bayrağı salamlayaraq
Gedir döyüslərə qəhrəman kimi!

Onlar nə qayıdır, nə də dincəlik,
Cəbhələr boyunda səf çəkib durmuş.
Milyon üreklərdən bir söz yüksəlir:
– Qurtuluş, qurtuluş, yenə qurtuluş!..

Odur, ay doğanda əziz bir ana
Səngərdə yatırır öz körpəsini.
Beşik tərənəsi dedikcə ona,
Dalğalar əks edir zümzüməsini...

Odur, saçı qarşmış o gözəl dünən
Qurşayıb belinə patrondaşını,
Gəlmiş əvəz etsin döyüşdə ölən
Nakam qardaşını, mərd qardaşını.

O bir qəhrəmandı öz dəstəsində,
Nə yerdən, nə göydən imdad istədi.
Öz ana yurdunu son nəfəsində
Yadlar pəncəsindən azad istədi.

Dostlar! O şərəfli döyüslərdə siz
Qanınızla yazın zəfər dastanı.
Sizin öz gücünüz, öz qüdrətiniz
Dardan qurtaracaq Yunanıstanı!..

May, 1948.

KUBALI DOSTUM

I

Dinlə, kubalı dostum,
Səadətdir haqqımız!
Bir-birindən uzaqda
Yaşasa da xalqımız,
Birdir həyat eşqimiz,
Birdir ürək odumuz!
İstiqlalın yolçusu
Çağırılır adımız!
Azadlıq döyüşündə
Öldü mənim Sərdarım.
Qisməti olmadı, yox,
Mənim azad baharım.
Sənin mərd Fidelin də
Silah asdı çiynindən.
Paltarı həftələrlə
Çıxarmadı əynindən.
Gördü öz gözləriylə
Öz azad vətəni,
Öz azad baharını,
Öz azad gülşənini...

II

Dünyada sənin adan
Qəhrəmanlıq rəmzidir,
Bəxtiyarlıq rəmzidir,
Mehribanlıq rəmzidir!
Pentaqonlu cənablar
Atoma arxalanır.

Sənə diş qıçırdadıb
Zor! – deyə lovğalanır...
Sənin silahın isə
Daha da siqlətlidir,
Daha da şöhrətlidir,
Daha da qüdrətlidir!
Nədir o silah, nədir?
Kubanın dirliyidir!
Millətlərin dostluğu,
Xalqların birliyidir!
Vətəninin üstünə
Yadlar gəlsə bəla tək,
O, durar göy sularda
Bir qranit qala tək...
Bəli! O keşikdədir,
Nə susur, nə uyuyur.
O, Karib dənizində
Azadlığı qoruyur...

III

Sən hər ağız dolusu
Vətəmindən deyəndə,
Şəkərinəndən deyəndə,
Mədəmindən deyəndə,
Üzüm gülür mənim də
Uşaq bənizi kimi,
Sözlü sinəm qabarır
Karib dənizi kimi.
Sənin cəsarətin də
Mənim cəsarətimdir!
Sənin səadətin də
Mənim səadətimdir!

Hələ min-min zəfərlə
Bəzəyəcək illəri,
Kuba fədailəri,
Kuba fədailəri.

1960.

“AZADLIQ” HEYKƏLİ

Qırx dörd bahar görmüşəm mən,
Amerikanı görməmişəm.
Mən göydələnlərin binaların
Qapısından girməmişəm.
Heç girmək də istəmirəm,
Bambaşqadır ürəyimin
Duyğuları,

diləkləri!

O bəzəkli binaların
Qana batmış ətəkləri...
Nifrət himni, kin nəğməsi
Yazılmışdır divarlarda.

Anaların göz yaşları
Duz bağlamış kandarlarda.

O binalar nə naləyə,
Nə fəryada qulaq asdı.
O binalar neçə-neçə
Ölkələrdə yastı-yastı –
Daxmaların qazancıyla
Tikilibdir,

düzəlibdir.

Yersiz, – yurdsuz insanların
Kürəyində dikəlibdir.

– 252 –

Ancaq...

ancaq mən həmişə
Zirzəmilər küncündəki
Zəncirləri düşünmüşəm.
İsti,

sakit,

rahat,

təmiz

Otağında düşünmüşəm.
Amerikada bir heykəl var.
Deyirlər ki, yankilərin
O azadlıq heykəlidir.
Yox, o zindan heykəlidir,
O cəlladlıq heykəlidir.
Bəli! Qırmaq istəyir o
İnsanları nəsil-nəsil.
O “sərvətli” Amerika
Torpağının üstə deyil,
Amerika xalqlarının
Sinəsində qurulubdur.
Amerikada doğulanlar
O heykəlin əlləriylə
Sinəsindən vurulubdur.
O, əlində iri məşəl
Qaldırsa da göy üzünə,
Qətran səpir yer üzünün
Gecəsinə,

gündüzünə...

Nyu-Yorkda sığışsa da
Təmtəraqlı bir meydana,
Törətdiyi cinayətlər
Sığışmayır bir cahana.

– 253 –

O, Amerika qitəsinin
Başı üstdə istibdaddır.
Tək dirilər deyil, indi
Ölülər də narahatdır.
Sanki Kolumb Amerikanı
Tapdığına peşimandır,
Amerikanın Vyetnamda
Partlatdığı mermilərdən
Məzarında hərasandır.
O qalsaydı, könlündəki
Nifrətini mərmi kimi,
Milyonlarla gözlərdəki
Nifrətlərin cəmi kimi,
Var gücüylə səpələrdi
O heykəlin təpəsinə,
Su çilərdi Vyetnamda
Bombalanan nəhrlərin
Hər alovlu ləpəsinə...
Kolumb yoxdur!
Məğrur heykəl,
Bir anlığa məni dinlə!
Ürəyim də,
gözlərim də,
Nəfəsim də yanır kinlə!
Axı, necə sən azadlıq
Heykəlisən o torpaqda;
Azadlığın nəğmələri
Dustaq olmuş hər dodaqda.
Gözlərinin qabağında
Neçə adam zəhər içir.

Zəncilərin qollarına
Zəncir keçir, qandal keçir.
Düş aşağı!
Ləkələmə
Azadlığın adını sən.
Düş aşağı!
Söndür daha
O məşəlin odunu sən!
Yox! O məşəl çoxdan sönmüş,
Nə odu var, nə istisi.
Səhərlərin günəşinə
Pərdə çəkir boz tüstüsü.
Öz yurdunda dustaq olan
Qara rəngli hər adamın,
– Ura! – deyib düşməni üstə
Hücum çəkən Vyetnamın
Yeri,
göyü silkələyən
Nəfəsindən sönmüşdür o.
Məşəl deyil, bircə ovuc
Soyuq külə dönmüşdür o.
Amerikanın sinəsində
Başqa heykəl qalxmalıdır!
O ağa da,
qaraya da
Eyni gözlə baxmalıdır!
O ağ saçlı anaların
Göz yaşını silməlidir!
Qıvrım telli zəncilərin
Həsətini,
istəyini
Baxışından bilməlidir!

Hər dirçələn məmləkətə
Od yox, şəfəq saçmalıdır!
Amerikaya azadlığın
Yolunu o açmalıdır!

1968.

BERLİNDƏ GÖRÜŞ

I

Almaniyanın sinəsində daş ayna kimi
Bir meydança al günəşin altında parlar.
Sanki beşik başındakı mərd ana kimi
Meydançanın keşiyində dayanmış bahar.

Qürub çağı yüksələndə nəğmə də, səs də,
Berlindəki ağ lampalar yanır qatarla.
Yaşılıqlar arasında postament üstdə
Bir heykəl var... Uzaqlara baxır vüqarla.

Sağ əlində bərk tutduğu qılıncın ağzı
Faşizmin xaç nişanını dağıtmış tamam.
Sol əlində qıvrım saçlı körpə bir qızı
Məhəbbətlə öz bağına basmış daş adam.

O nəfəssiz, hərəkətsiz, danışsız da
Sanki canlı bir insandır, vətən oğludur!
Sol qolunun üstündəki balaca qız da
Sanki adi qız deyildir, sülh simvoludur!

Kim bilir ki, adı nədir o mərd igidin,
Haradadır doğma kəndi, doğma şəhəri?
Məlum deyil... Ayağının altında lakin
İkicə söz yazılmışdır: "Sovet əsgəri".

Görən hansı çarpışmada, hansı davada
O mərdliklə həlak olmuş öz dəstəsində?
Gözlərini qapayarkən açıq havada
Ürəyindən nələr keçmiş son nəfəsində?

O çiçəklər arasında dayansa da tək,
Başı üstdən qatar-qatar keçmişdir illər.
Dörd yanında öz hünəri, öz şöhrəti tək
Nə çiçəklər solmuş ancaq, nə də ki, güllər.

O nə qərib, nə biganə, nə tənha deyil,
Mərd adamlar o igidin can sirdaşdır!
O, şəhərə dost gözüylə baxır... Elə bil
Almaniyanın bir pasportlu vətəndaşdır!

Səhər vaxtı doğan günəş başdan-ayağa
O əsgərin heykəlini şəfəqlə yuyur.
Axşam çağı ay səmadən enib torpağa
Qarşısında öz nurundan əklillər qoyur.

II

Günortadır... Dalğalanır alvan bayraqlar.
Bu şəhərdə açılacaq sülh konqresi.
Küçələrdə dolaşdıqca gələn qonaqlar,
Elə bil ki, genişlənir yerin sinəsi.

Yanan günəş od ürəkli adamlar kimi
Heyran qalır könül açan hər mənzərəyə.
Hərərətli şüaları tonqallar kimi
Bir qırmızı şəfəq saçır hər pəncərəyə.

O heykəlin qarşısında nə söhbət, nə səs...
Sakit durur bir qızcığaz, bir də gənc ana.
O qadının qızıdır mı o qız? Neçin bəs
Nə sifətdən, nə qaş-gözdən oxşamır ona?

Qızın qara saçlarında ağ rəngli lent var,
Sanırsan ki, sülh carçısı ağ göyərçindir.
Yer üzünü dolaşaraq o diyar-diyar,
Qızın ipək tellərinə qonmuşdur indi...

O gənc qadın tunc heykələ baxdığı zaman
Sifətinə qonur doğma bir mehribanlıq.
Gözlərinin qarşısında dayanır bir an
Ürəyində yuva salan bir qəhrəmanlıq!

Deyir bəlkə önümdəki heykəl ki vardır,
O xilaskar qəhrəmanın öz heykəlidir.
Ürəyimdə daşdığı əməl ki, vardır,
O igidin son hünəri, son əməlidir.

III

Bahar fəslə... Çexiyada xırdaca bir kənd.
Düşmən qaçır, tərkləyir qədim torpağı.
Neçə bina, neçə eyvan, neçə aynabənd
Top ağzında səpələnir çınqıl sayacağı...

Kəndə sarı hücum çəkir cərgəylə tanklar,
Nəfəsiylə toz-torpağı qaldırır yerdən.
Tanklar üstə dalğalanan uca bayraqlar
Dumanların arasında görünür hərdən...

Mərd igidlər çaxmağını çəkib yarağın
– Ura! – deyir... yanır gözlər, qızır nəfəslər.
Deyirsən ki, azad olmuş qanlı torpağın
Öz yaralı sinəsindən gəlir o səslər.

Təyyarələr göy üzündən od tökür yerə,
Orda-burda neçə faşist tələsik qaçır.
Hər binanın qapısından girib son kərə
Gah şey gəzir, gah od vurur, gah atəş açır.

Qara qaşlı, ala gözlü igid bir əsgər
Hücum vaxtı bir qapıda ayaq saxlayır.
O dinləyir... Odur, körpə səsində kədər,
Bir uşaqdır, hıçqırıqla bərkdən ağlayır.

Avtomatı öz döşünə sıxıb qəhrəman,
Daxil olur od içində yanan otağa.
Baxışları bir səhnəyə yönələn zaman
Donub qalır öz yerində başdan-ayağa.

Bir bucaqda üst-başını batırıb toza,
Bir qız durur. Nə qorunur, nə də tərənir.
Alov titrək əllərini uzadıb qıza
İstəyir ki, qucağına çəksin körpəni.

Qızsa ürəkə nəzərlərlə baxır dörd yana,
Nə dil bilir, nə dərd duyur, nə də söz qanır.
O bilmir ki, bu içində durduğu bina
Məşəl-məşəl dörd tərəfdən alışıb yanır.

Yox! Qızcığaz nə hay salır, nə də ki, fəğan,
Təkcə bir söz, ana! – deyir gül dodaqları.
O alova baxır, baxır... Enməyir bir an
Kırpikləri səf-səf duran göz qapaqları.

Hanı ana? De, xəbəri yoxmudur məgər?
Yanğınların arasında qalmış körpəsi.
De, mehriban deyilmidir təsəlli qədər
Körpəsini isindirən ilq nəfəsi?

Qız yenə də – ana! – deyir... Titrək səsinə
İndi kimsə cavab vermir yanan otaqda.
Bir nəfərin əvəzinə qıza desənə,
Ana ölüm yolundadır, ata uzaqda...

Əsgər gəlir... Ev alovlu, məsafə yarı,
Qızın kiçik ürəyində boy atır inam.
O yüyürür qapıdakı əsgərə sarı,
Sanır doğma atasıdır gördüyü adam.

Lakin birdən dayanır qız... Şəffaf gözlərin
Şəvə rəngli bəbəyində ildırım çaxır.
O bir titrək alovlara, bir də əsgərin
Döşündəki avtomata qorxuyla baxır.

Axı, bura bir hitlerçi girərək bayaq,
Öz əlilə alışırdı tamam binanı.
Nə vardısı talan etdi... Sonra bu sayaq
Bir avtomat qabağına qatdı ananı.

Bir ananı öz yurdundan dustaq aparıb
Daş könlündə nə mərhəmət, nə qəm duydu o.
Sanki yanar bir ürəyi candan qoparıb
Bir körpəni bilə-bilə yetim qoydu o.

Qız nə bilsin qarşısında duran bu əsgər
Nə talançı, nə qarətçi, nə qəsbkardır.
Uzaq-uzaq bir diyardan bu kəndə qədər
Milyonları azad edən bir xilaskardır.

Qız tək-tənha, yanğın güclü, məsafəsə dar...
Alov körpə qızcığazı az qalır tuta.
Yox! Alovdan tez tərpənən qəhrəman da var,
O qoymaz ki, bu körpəni yanğınlar uda!

O yeriyir qıza sarı otaq boyunca,
Qız yerindən tərpənməyir, bir az duruxur.
Əsgərin mərd simasında şəfqət duyunca
Nə çəkinir, nə qışqırır, nə də ki, qorxur.

Əsgər körpə qızcığazı qaldırıb yerdən
Doğma ata qayğısıyla alır qoynuna.
Qız da kiçik qollarını dolayır birdən
O əsgərin günəş altı yanan boynuna.

Qucağında o körpə qız, bir də avtomat,
Əsgər iti addımlarla çıxır otaqdan.
Nə ürəklər hərasandır, nə kənd narahat,
Arabir top gurultusu gəlir uzaqdan...

Döyüşçülər dəstə-dəstə dolaşır kəndi,
Binalardan nə od qalxır, nə də ki, tüstü.
Dalğalanan alovların yerinə indi
Bayraqlarla bəzənmişdir damların üstü.

Ordan-burdan gül-çiçəklə kənd adamları
Gəlir... Şanlı əsgərləri alır araya.
Deyirlər ki, unutmırıq mərd adamları,
Yaman gündə siz çatdınız yenə haraya.

Gözlərindən sevinc yaşı axan qız, gəlin
Əsgərlərin başlarına gül-çiçək səpir.
Ağ birçəkli analarsa neçə əsgərin
O üzündən, bu üzündən hörmətlə öpür.

O xilaskar əsgər isə qucağındakı
Qızın qıvrım saçlarını oxşayır hərdən.
Sonra öpüb o körpəni, qabağındakı
Bir gəlinin qucağına uzadır birdən.

– Alın! – deyir, – sahibsizdir bu körpə uşaq,
Kim bilir ki, necə olmuş ata-anası.
Məsum qızı od içindən çıxartdım, ancaq
Budur qanlı bir davanın əsl mənası!

Qoy bu körpə yanınızda qalsın əmanət,
Mən döyüşdən son zəfərlə qayıdanadək.
Bu mehriban qızcığaza bağlayıb ülfət,
Sevin, öpün, əzizləyin öz balanız tək.

Bir kimsəsi tapılmazsa öz torpağında,
Qayıdanda mən apardım bəlkə bir yana.
O körpəni oxşayaraq öz qucağında
Qadın: – Körpə qalsın! – deyir o qəhrəmana.

Dava bitir zəfərlərlə... Lakin o əsgər
Axırncı döyüşlərdən qayıtmır dala.
Günəş hər gün üfüqlərdə batana qədər
Cavan gəlin intizarla göz dikir yola.

O qələbə bayramından keçir neçə yaz,
Əsgərdən nə məktub gəlir, nə də ki, soraq.
Anasına həsrət qalan yetim qızcığaz
O qadının qayğısıyla böyüyür ancaq.

IV

Konqresdir... Geniş salon dolmuş adamlarla,
Dərin sükut içindədir zal başdan-başa.
Burda hindli ingilislə, polyak almanla,
Vyetnamlı fransızla oturmuş qoşa...

Adamlar var, rəngi qara, buğdayı, sarı...
Hətta doğma yurdları da başqa-başqadır.
Bu rəngləri, sifətləri, dilləri ayrı
İnsanları bir müqəddəs arzu yaşadır!

Gözləriylə min od görmüş adamlar yenə
Sülh deyərək toplanmışdır geniş salona.
Bəlkə daha yer üzündə nə toplar dinə,
Nə də ki, dinc nəfəs alan yurdlar talana!

O qayğıkeş qadın ilə o qız da odur,
Məhəbbətlə oturmuşdur zalda yanaşı.
Qız sədrdən söz alaraq ayağa durur,
Tribunada dilə gəlir möhkəm yaddaşı...

Deyir: – Mənim nə atam var, nə dəki anam,
Hitlerçilər öldürmüşlər keçən davada.
Körpə ikən az qalbmış özüm də yanam
Alovların qucağında yanan binada.

Deyirlər ki, bir qəhrəman sovet əsgəri
Od içindən çıxarmışdır məni o zaman.
Bu həyatı, azadlığı, sülhü, zəfəri
Öz əlilə vermiş mənə o igid insan.

Yaz havası gətirmişdir xilaskar kimi
Çexiyanın qarlı-buzlu torpaqlarına.
Mən indi sülh istəyirəm minnətdar kimi
Yer üzünün dinc yaşayan uşaqlarına.

Həyəcanla o qurtarır son sözlərini,
Kimsə dinmir, sükut çökür yenə araya.
Ulduzlar tək parıldayan öz gözlərini
Qız zilləyir məhəbbətlə qabaq sıraya.

Bir anasa oturmuşdur qabaq cərgədə,
Saçlarına dən düşsə də hələ cavandır.
İndi gəzib dolaşsa da qürbət ölkədə,
Zaldakılar bilirlər ki, o, Bakıdandır!

Sol döşündə parıldayan qızıl ulduzu
Ağ salona işıq yayır o kongresdə.
Sanırsan ki, başa çatan şirin arzusu
Yaz mövsümü çiçək açmış sinəsi üstdə.

Odur, indi o gənc ana bir an içində
Nəyi isə xəyalında salaraq yada
Qalxır, iri addımlarla, həycan içində
O məxmərli tribunaya yanaşır o da.

O hörmətlə qucaqlayır kiçik natiqi,
Sağ əlilə sıgallayır məğrur başını.
O sülh dostu, hər b düşməni, həyat aşıqi
Fikirləşə-fikirləşə çatır qaşını.

Deyir: – Mənim cavan ərim yazılıb əsgər,
Özü getdi o davada cəbhəyə... ancaq
Qarlı Qafqaz dağlarından Berlinə qədər
Mərd döyüşüb həlak oldu zəfərdən qabaq.

Körpə oğlum yetim qaldı. Lakin bir an da
Tükənmədi gələcəyə olan inamlar.
Bəs dayağım kimlər idi ağır zamanda?
Bir-birinə arxa olan sadə insanlar!

Ərim sağkən gah hücumdan, gah də zəfərdən
Məktub yazıb göndərərdi mənimçin tez-tez.
Axı, insan darıxanda bəzən qəhərdən,
Ürəyinə təsəllidir hər uğurlu söz!

O məktublar qanlı hərbdən qalmışdır nişan,
Yadımdadır mərd ərimin axır kağızı.
O yazmışdı: mən bir kənddə döyüşən zaman
Od içindən xilas etdim kiçik bir qızı.

De, kim bilir, od nəfəsli bu natiq ki, var,
Söylədiyim qızıcığazın özüdür bəlkə?
İndi dinclik istəyir ki, bir də insanlar
Nə bir körpə yetim qoya, nə də qan tökə.

Mən bu gözəl qızıcığaza baxdığım zaman
Sanıram ki, ölməmişdir, ərim yaşayır.
Arzusunu, əməlini, eşqini hər an
Bu dünyada milyonlarla ürək daşıyır!

Mən bildim ki, həyatından qalmasa iz də,
Xatirəsi əbədidir mərd qoçaqların!
Gəlin, indi keşiyində dayanaq biz də
Həyat deyən, sülh istəyən dinc uşaqların!

Zal əl çalır qızıcığaza, bir də qadına,
Yox! Üstəlik öz yerindən qalxır ayağa.
Qəhrəmanlıq, xeyirxahlıq, dinclik adına
Alqış səsi dalğa-dalğa düşür uzağa...

Duyursanmı qanad çalan alqışlarda sən
Bu sülhsevər dünyamızın iradəsini?
Görürsənmi yaşla dolan baxışlarda sən
Unudulmaz qəhrəmanın abidəsini?

1953.

QIRMIZI BAYRAQ ALTINDA

I

Bakı. Yaz səhəri. Bir may bayramı.
Meh ətir dağdır xiyabanlara.
Geniş küçələrin sıx izdihamı
Nə yollara sığır, nə meydanlara...

Odur, qatar-qatar gələn dəstələr
Tribuna önündən keçir nizamla.
Keçir hər axında neçə min nəfər
Bayraqla, şüarla, sözlə, salamla.

Hamıdan qabaqda al bayraq tutan
Yaxası ulduzlu bir oğlan gəlir.
O indi vüqarla yerişən zaman
Sanki, arxasınca bir cahan gəlir.

O gənc addımlayır xiyaban boyu,
Hər insan ürəyi dönür bir dağa,
Sanki, Xəzərin də qabarır suyu,
Dalğalar hörmətlə qalxır ayağa...

Elə bil əl çalır dilsiz dəniz də
Həmən o bayrağı daşıyan gəncə.
Məni düşündürür ana Təbrizdə
Bir gənc. Dar ağacı. Bayraq və gecə.

Deyirəm: – Bu gənclər qardaşdır, nədir?
Nə qədər oxşayır biri-birinə.
Saçları, gözləri, baxışları bir,
Heyranam xilqətin bəzi sirtinə.

Biri nümayişdə keçdiyi zaman
Neçə min göz baxır al bayrağına.
Biri öz qoynunda gizli saxlayan
Al bayraqla gedir dar ayağına.

II

Təbriz. Əjdaha tək açıb ağzını
Udur insanları həbsxanalar...
Öz igid oğlunu, qoçaq qızını
Doyunca görməyir yazıq analar.

Şəhrino itmişdir zülmət içində,
Göydən nə nur düşür, nə şəfəq qonur.
Rütubət, qaranlıq, zillət içində
Ürəklər, beyinlər, sinirlər donur.

Orda haq danışan insan oğlunu
Yuxusuz qoyurlar, ac saxlayırlar.
Cəza məşinində burub qolunu
Başını, gözünü şallaqlayırlar.

Həyat bir meydandır, orda görünür
İnsan övladının mərdi, namərdi.
Kimisi ucalır, kimi sürünür,
Gözündə əks edir sevinci, dərdi.

Adam var, satılır sərvətə, ada,
Şöhrətçin yaşayır... Xəyanət edir.
Adam var, ömrünü verməyib bada
Daim yaşamaqçın ölümə gedir!

...Zindan qoynundakı mərd qurbanları
Növbəylə əridir bir məzar kimi.
Dustaqlar sürətlə ötən anları
Həyəcanla sayır intizar kimi...

Odur, o zindanda nəmli bir otaq,
Yerdə nə bez yorğan, nə köhnə həsir,
Saçları ağarmış cavan bir dustaq
Qarıya göz dikib nəsə gözləyir.

Gecədir... Otaqda sıxlaşır hava,
Uzaq bir komada kimsə tar çalır.
Lakin yanıqlıdır o səs, o nəva,
Sanki tarçının da dərdi var, çalır...

Dustaq çox düşünür boş otaqda tək...
Bu gün son görüşdür, son ayrılıqdır.
Ömür sirdaşını bu halda görmək
O gəncə ölümdən daha artıqdır.

O deyir: – Ey tarçı, sən o mizrabı
Mənim könlümdəki telə vurursan.
Fəqət görməyirsən bu izzirabı,
Sən elə vurursan, elə vurursan...

Ey insan həyatı, insan həyatı!
Nə qədər şirinsən, nə qədər əziz!
Gəzsək qarış-qarış bu kainatı,
Sənin timsalını taparıqmı biz!

Bəs neçin taleyin, eşqin, muradın
Bu qanlı əllərdə oyuncaq olmuş?!
Neçin dəstə-dəstə yazıq övladın
Öz ana yurdunda bir dustaq olmuş?!

Söylə bu qaydanı kim yaratdı, kim?!
Bəs hanı ədalət, hanı insanlıq?!
De, hansı hökmdar, de hansı hakim
Özü bu zillətə dözər bir anlıq?!

Sevgidən, övladdan, dostdan əl çəkmək...
Duyan bir ürəyə bu asan deyil!
Nə etmək? Qoy olsun, yada diz çökmək
İnqilab oğluna yaraşan deyil!

Şirin xatirələr, acı duyğular
Toplanır başına bir xəyal kimi.
Yox! Yox! Məhv olmayır gözəl arzular,
Uçur istiqbala bir qartal kimi.

O duyur Təbrizin lal gecəsində
Günəş ordusunun ayaq səsini.
O görür şəhərin baş küçəsində
Mərmərdən qoyulmuş abidəsini...

III

Vaxt çatır... Qapını açır yavaşca
Dörd silahlı polis, zindan əfsəri.
Qucağında bələk, əlində boxça,
Bir dağlar gəlini girir içəri...

O çörək gətirmiş soyuq zindana,
Bilmir ki, ərinə ölüm yazmışlar.
Bir azdan həyatla vidalaşana
Nə çörək lazımdır, nə də ki, paltar.

O heyrətlə baxır sevgilisinə,
Lakin ilk baxışda tanıya bilmir.
Deyir: – Bu kim ola? Bu görünüş nə?
Yoxsa o özüdür... Ağılıma gəlmir.

Tanımiram, bəlkə məni zindanban
Başqa kameraya gətirmiş qəsdən?
Gəlin fikirləşir...
Lakin bu zaman
Diksindir yerində tanış bir səsdən.

O baxır...
Ərinin saçları düm ağ,
Dağlanmış sifəti zolaq-zolaqdır.
O tamam dəyişmiş. Gəlin nə sayaq
Öz igid ərini tanıyacaqdır?!

Yox! Rəngi itməmiş qara gözləri
Kəskin baxışından tanıyır gəlin.
Bir də öz ərinin odlü sözləri
Dizinə dayaqdır, qəlbinə təskin.

Min hicrana dözmüş bir aşıq kimi
Onlar nə dinirlər, nə ağlaşırlar.
Bu nəmli otaqda sarmaşiq kimi
Sonsuz məhəbbətlə qucaqlayırlar.

Əzizim, boxçayla gəlmişsənki, sən,
Yoxsa xatirindən çıxmışdır, nədir?
Keçən gün məktubda yazmışdım ki, mən,
Gələndə nə çörək, nə paltar gətir.

Mən səfər üstəyəm... Lakin yolumu
Özüm də bilmirəm nə gözləyir, nə?
Bir o görmədiyim körpə oğlumu,
Bir də dediyimi tez gətir mənə!

Mən ona and içib xeyirdə, şərdə
Döyüdüüm inqilab meydanlarında.
O mənim əhdimi sınısın bir də
Tufanlı ömrümün son anlarında...

Mən bu həyatdakı dərdi, acını
Daim unudardım onu görərkən...
Dedim ki, qoy sabah dar ağacını
Yenə də onunla qarşılayım mən!

Gənc susur...
Gəlinin titrəyir səsi,
Bilir ki, bu axır görüşdür yalnız.
Sanki fəlakətin qara pəncəsi
Onun boğazını sıxır aramsız.

Lakin o ağlamır... Göz yaşını da
Ağır dərdləri tək əzabla udur.
Elə bil ildırım çaxır başında,
Deyir: – İstədiyini əmanət budur!

Gənc dustaq na isə alır tələsik,
Ovcunda aparır alt yaxasına.
Bir anın içində tərənir çevik,
Gah önünə baxır, gah arxasına.

O, ürək dolusu bir məhəbbətlə
Yenə qucaqlayır can sirdaşını.
Gəlin qoynundakı körpə xilqətlə
Ərinin köksünə qoyur başını...

Ayrılıq çağına azca qalsa da
Gəlin sakit durur, istəmir dinə.
Sanki yaşadığı tanış daxmada
Ərinin köksünə sığınmış yenə.

Vaxt keçir... Danışmır nə ər, nə gəlin.
Yox! Gərək dinsinlər! Bu qərib axşam
Əbədi ayrılan ürəklərinin
Axır sözlərini desinlər tamam!

Nəhayət aramla danışır dustaq:
– Sən nə hökmdardan, nə də xaqandan...
(O danışır, səsi titrəyir ancaq
Bilmirəm qəzəbdən, yoxsa həycandan.)

Nə mərhəmət istə, nə kömək gözlə,
Nə yalvar, nə qısıl, nə küs, nə ağla!
Min şirin söhbətlə, min gözəl sözlə
Mənim bu atasız oğlumu saxla!

Bilirəm, böyüyüb dil açsa körpə
Səndən soruşacaq: – Bəs atam hanı?

Bu qıvrım saçını sən öpə-öpə
Deyərsən: – Yağılar asdı atanı.

O hər mədrəsədən qovulsa əgər,
Ya da oxumağa tapmasa kitab,
İlkin dərslərini səndən öyrənər
Ki, nədir azadlıq, nədir inqilab!

O yenə danışmır.
Dar pəncərədən
Harasa dikilir dalğın baxışı...
Sanki o gördüyü bir mənzərədən
Odlu bir dil ilə yenə danışır:

– Bir gün sevinəcək bu dərdli ölkə,
Bu həsrət, bu zillət, bu qəm gedəcək!
Mənim şad ruhum da sizinlə birgə
O müqəddəs günü bayram edəcək!

İndisə, ayrılıq. Əziz sevgilim,
Gedirəm... Ağlama sən həzin-həzin!
Mənim öz könlümdə qaldı nişgilim,
Sən də o daxmada xoş gün görmədin.

– Gəl elə danışma vida zamanı...
Yox, bu dünya malı bir quru sədir.
Sənin şöhrətinin ölməz dastanı
Mənim bu hicranlı ömrümə bəsdir!

Yox! Yox! Kədərlənmə düşmən önündə,
Yenə də qəlbinə çökməsin ələm!
Mən əziz körpəmə hər ağır gündə
Sənin həyatından söyləyəcəyəm!

Daim əziz tutub onun xətrini
Həm ata, həm ana olacağam mən.
Nə qədər ömrüm var, sənin ətrini
Onun nəfəsindən alacağam mən!

– Vaxtdır, müqəssiri ayırın görək!
Deyə keşikçiyə əmr edir sərvan.
Körpəni son dəfə alıb öpərək,
Dustaq əzəmətlə çıxır qapıdan.

IV

Gecədən çox keçib... Boş xiyabanlar
Elə bil dönmüşlər lal qəbristana.
(Lakin haradasa yenə insanlar
Qüvvə toplayırlar qəti üsyana!..)

Ay yağı azalmış bir çıraq tək
Uzaqlarda yanır. Deyirlər o da
Dilsiz bir şahiddir bu şəhərdəki
Cəsədlər üstündə qalanan oda.

Odur, dar ağacı. Zindanban... Dustaq...
Nicat yolu yoxdur, dövrə ajandır.
(Mən bu lal gecədə düşündüm ancaq,
Dünyada köməksiz qalmaq yamandır!)

Sərvan,* dörd yanında polis yığını
Saxta bir qürurla gəlir qabağa.

İki barmağıyla eşib bığını
Qanlı gözlərini dikir dustağa.

– Hə, indi necəsən, bir danış, oğlan!
De, axır sözünü, son niyyətini.
Ömründə bir kərə anlamayıbsan
Sən öz taleyini, öz qismətini!

Qorxudan susubsan bu torpaq kimi,
Gözlərin çuxurda, saçların bəyaz...
Mən nə soruşdumsa, sən uşaq kimi
Bilmədin, ölümlə oynamaq olmaz!

– Xeyr! Mən qorxmuram, sən yanılırsan.
Mənə yaraşdırma öz “şöhrətini”!
Düşünürəm... Neçin mənə bu dövrən
Yenidən göstərdi pis sifətini...

Yalnız ona görə qəmliyəm, bəli!
Nə qorxu, nə təlaş keçir könlümdən.
Biz ana torpağa şöhrət gələli
Nə qandan qorxmuşuq, nə də ölümdən!

İndi bu ağ saçlar, bu solğun bəniz
Sənə gülünc gəlir. Qoy gəlsin, nə qəm.
Mənim alnım açıq, vicdanım təmiz,
Xalqımın uğrunda qurban gedirəm!

Siz dar ağacları basdırırsınız
Demokrat asmağa. Asdırın, “sərkər”
Tarix öz diliylə deyəcək yalnız
Kimdir əsl cani, əsl günahkar!

* kapitan

Sabah bu meydanda görəcək hər kəs
Dolların damğalı nökərlərini.
Allah gəlsə belə saxlaya bilməz
O yeni tarixin təkərlərini!..

O şimşək sürətli təkərlər altda
Yerə gömüləcək hər niyyətiniz!
Siz məğrur gəzsəz də hələ həyatda,
Dibindən çürükdür səltənətiniz!

Bu sözlər bomba tək dinir elə bil
Donuq polislərin qulaqlarında.
Sanırlar danışan bir nəfər deyil,
Bir xalq dayanmışdır qabaqlarında.

Sərvan gizlətsə də öz həycanını,
Qorxudan köksündə ürəyi əsir.
Bu ağır döyüşlər qəhrəmanın
Səsini kəsməyə yaman tələsir!

– Kəndiri sallayın! O nələr desə...
Bir cəllad kəndiri dartır, bu zaman
Dustaq da havada dişlə nəsə
Qaldırmaq istəyir öz yaxasından...

İp azca qalxan tək qırılır dərhal,
Dustaq yerə düşür boynunda kəndir.
(Sanki yuvasından qalxan bir qartal
Yenə qanad çalıb torpağa enir.)

O torpaq üstünə yığılır, lakin
Özünü itirmir, yerindən qalxır,
Daş kimi dayanmış qorxaq əfsərin
Gözləri içinə nifrətlə baxır:

– İndi həqiqəti gördünmü, alçaq?
Mənim dediklərim doğrudur demək!
Vicdan oğrusuna çətindir ancaq
Böyük həqiqəti etiraf etmək!

Bil, demokratların “əsirləri” də
Nə yalan danışmış, nə də ki, böhtan,
Dar ağacınızın kəndirləri də
Səltənətiniz tək çürümüş çoxdan!

– Tez olun, dəyişin qırıq kəndiri,
Deyə var səsiylə qışqırır “sərkar”:
– Təzədən asınız, qalmasın diri,
Yoxsa bu, başından böyük danışar.

– Qalx! Kürsünün üstə qoy ayağın!..
İp qalxır... Dustaq da qalxır ahəstə.
Açıq yaxasından al yaylığını
Dişlə qaldırır başının üstə...

Böyük döyüşlərin kiçik əsgəri
Bu bayraq altında yumur gözünü.
Polislər sarsılır, zindan əfsəri
Başqa bir aləmdə görür özünü.

Odur, dar küçələr, dolama yollar
Dolmuş intiqamçı insanlarla, bax!
Gəlir ölən ərler, itən oğullar
Başları üstündə uca bir bayraq...

Sərvanın dəhşətdən solur bənizi,
Titrədir, titrədir bu bayraq onu!
Sanki hücum çəkən insan dənizi
İndi dalğasında boğacaq onu!

O güclə toplayıb son qüvvəsini
Xəyaldan ayılır: – Aparın məni!
Gecə təkrar edir onun səsini:
– Aparın, görməyim bu mənzərəni!

Səhərə az qalır, meh əsir artıq,
Qatillər qaçır... Lakin bayaqdan
Dustağın ağzında uçur al yaylıq,
Sanki alov qalxır yanan bir dağdan!

Dustaq dişlərini qıcırdadaraq
Qırmızı bayraq tək tutmuş dəsmalı.
O son nəfəsdə də hamıdan qabaq
Üsyana çağırır doğma mahalı!..

Ölüm amansızdır. Dustağın dərhal
Bədəni soyuyur, rəngi qaralır.
Başının üstdəki qırmızı dəsmal
Solğun çöhrəsinə al şəfəq salır.

Səhərdir. Işıqlar söndükcə bir-bir
Hardasa xoruzlar banlayır hərdən.
Küçələrdə isə nə səs, nə səmir,
Elə bil həyat da kəsib şəhərdən.

Təbriz əyanları ipək yataqda
Hələ xumarlanır, hələ nazlanır.
Bir dəvə karvanı gəlir uzaqdan
Qumrovlar səslənir, yollar tozlanır...

Üfüqdə yenicə işıqlanır dan,
Lakin bu meydandan kimsə keçməyib.
Bir insan asılmış dar ağacından,
Dışində al yaylıq, boğazında ip...

Odur, yaxınlaşır yorğun sarıban
Başında təsəki, əynində çuxa,
Yüklü dəvələri saxlayıb bir an
Bir dustağa baxır, bir də yaylığa.

Sarıban olsa da yoxsuldur özü,
Ağanın malıdır mal da, karvan da.
Qoca sarıbanın könlünün sözü
Azadlıq eşqidir dostlar, hər anda.

O baxır, qırışmış yanaqlarından
Açıq sinəsinə damcılar axır.
O baxır, qurumuş dodaqlarından
Bu sözlər yüksəlir, bu sözlər çıxır:

– Ey qırmızı bayraq, qırmızı bayraq,
Dalğalan, dalğalan, yüksəl, dalğalan!
Sənin al rəngindən şəfəq alaraq
Qurtuluş yolunu tapacaq cahan!..

Şuşa, iyul-avqust 1949.

TARIXIN BİR SƏHİFƏSİ

Azadlıq uğrunda canlarından keçmiş əziz həmvətənlərim – Əyyub Kələntəri, Cavad Fıruqi, Həsən Zehtab, Xosrov Azəri, Əli Əzimzadənin unudulmaz xatirəsinə ithaf edirəm.

Proloq

Təbrizdə qış qabağı...
Tarixin ağ varağı...
Demə ki, Səttarxanın
Yurdu olan bir diyar,
Möcüzün şeiriylə
Şöhrət alan bir diyar
Bu varağa nə qədər
Gözəl səhnə yazacaq,
Yox, bilmir o hələlik
Kim, harda, nə yazacaq!..

I

Alçaq tavanı hisli
Bir dəmirçi dükkanı...
Əyyub dalbadal döyür
Qıpqırmızı yabanı.
Çəkici dinən zaman
Titrəyir divar, tavan...
Kırpıyınə toz qonur
Payızın qrovu tək,
Qıvrım saçı qıvrılır
Kürənin alovu tək.
Körük qalxır, dəmirdən
Min qığılıcım qoparır.
Körük yatır, qolunda
Əzələlər qabarır...

Bayırda qol qabarır
Azadlıq yolu kimi,
İçəridə qəlb şişir
Qabaran qolu kimi.
O zindəndə dəmiri
Əzir, çevirir, əyir,
Həzin bir zümzüməylə
Arabir nəğmə deyir:

Dəmirçiyəm, a bacı!
Əlimdədir əlacı.
Döyürəm, düzəldirəm
Hər dəmiri, poladı,
Kaş düzəldə biləydim
Bir gün də bu həyatı!

Dəmirçiyəm, a qardaş!
Qayırdığım açar kaş
Diləyimlə yoğrulub,
Nəfəsimlə bişəydi.
Soyuq kilidlərə yox,
Ürəklərə düşəydi.

Dəmirçiyəm, ay atam!
İşimdir səhər-axşam
Mən zindanı dindirirəm,
Zindan məni dindirsin.
Bəlkə qoşa nəğməmiz
Bu vətəni dindirsin.

Nəğmə açır elə bil
Gözlərini sabahın.
Bir əlində dəyənək,
Bir əlində gavağın

Bir kəndli gəlir, odur,
– Salam, ay Əyyub!
– Salam!
Yükünü qoyur yerə...
– Əldən düşmüşəm tamam.
O oturur... Danışır...
Çubuğu da alışıır.
– Deyirəm, kim inanar
Tər özü bir incidir.
Dünənki kənd sahibi
Bu günkü dəmirçidir.
Yadımdadır, qırxbirdə
Sən gəldin Siyahcana.*
Kəndliləri topladın
Küllüklü bir meydana,
Dedin, bəhrə veribsiz
Mənə indiyə qədər.
Gəlmişəm, halal edin
Mənə mümkünsə əgər.
İndən belə özünüz
Əkin də, götürün də.
Qarıya darğa gəlsə
Çomaqla ötürün də.
Kəndlilər inanmadı,
Dindi də, çağladı da,
Sahibsiz qaldıq, – deyə,
Bəzisi ağladı da.

* kənd adıdır

Sən qayıtdın. Sünbüllər
Ağır başını əydi,
Qəlləçilər* yenə də
Gəldi, qapını döydü...
Bir dostunla sən baxdın,
Güldün, razı qalmadın.
Bircə buğda dəni də
Götürmədin, almadın.
Dostun bir gənc kəndlinin
Başına əl də çəkdi.
O Tolstoydu, nədir,
Ondan məsəl də çəkdi.
Səni söydü o zaman
Neçə ərbab, neçə xan...
Nigarı Siyahcandan
Gəlin gətirməyin də,
Başmağının birini
Yolda itirməyin də,
Unudulmur hələ də,
Danışırım dostlara
Arabir məhəllədə.
Əyyub elə bu ara
Gülür... Ancaq güləndə
Gülüşi sezilməyir.
Dişləri görünməyir,
Yanağı büzülməyir.
Gülüşi də sakitdir
Sakit məhəbbəti tək.
Gülüşi də sirlidir
Sirlili təbiəti tək.

* Sahibkara vergi aparanlar.

– Qulam, bəs kəndlilərin
İndi necədir halı?
– Necə olacaq, əşi,
Nə pulu var, nə malı.
Çuvalda urvalıq yox,
Bardağda yarmalıq yox...
– Kəndlilin ürəyində
Od yanır zülmə qarşı!
Gücləndirmək gərəkdir
O odu addımbaşı.
O oda yağ verin, yağ!
Bir ümid, bir də bayraq!
– Ay Əyyub, bəlkə özün
Gələsən Siyahcana...
– Yox, yox, Qulam, bu şəhər
Bir gözdür bu dükana.
Bir gün burda olmasam
Quduzlaşar şübhələr.
Sən arxayın ol! Kəndə
Başqa bir yoldaş gələr!
Gavahını gətir!
Gürz
Bax, qalxır düz, enir düz.
Elə bil döyəcləmir
Təkcə bir gavahını,
Elə bil zindan üstə
Taleyin günahını
İslah eləyir...
Asta
Verir o kəndli dostu.

Qabarlı əlləriylə
Cibini gəzir Qulam.
(Aman yoxsulluq, üzün
Qara olaydı müdam!)
– Əşi, götür, cibini
Gəzmə nahaq yerə sən.
Axı, sənin nəyin var,
Mənə də nə verəsən?
– Var ol, Əyyub, demədin
Nigar bacı necədir?
Balaca balaların
Sayı indi neçədir?
– Sağ ol, yaxşıdır Nigar,
Balaca bir oğlum var.
Əyyubun salamıyla
O gedir kəndistana.
Köhnə bir samavarla
Bir gənc gəlir dükana.
Baxışı da qəzəbli,
Sifəti də qəzəbli,
Arzusu da qəzəbli,
Söhbəti də qəzəbli.
– Salam, Əyyub, necəsən?
– Salam, babatam, Həsən!
Danişgahda* işiniz
Necə gedir?
– Pis deyil.
Tələbələrədən çoxu
Müntəzirmiş elə bil
And içib, söz verməyə,
Təşkilata girməyə.

– Tələsmək olmaz, bilin
Yüz ölçüb bir biçməyi.
Bir də böyük diqqətlə
Tükü tükdən seçməyi.
Təşkilata ən sadıq
Adamlar gəlməlidir.
Lazım gəlsə bu yolda
Şərəflə ölməlidir!
– Aydındır! – deyə Həsən
Gülür bir səhər kimi.
Müdrük komandirinə
İnanan əsgər kimi.
– Zehtab!
– Hə.
– Yoldaşlara
Çatdır ki, gecə bir də
Görüşək Hökməvar*ın
Yanında, çuxur yerdə...
Sonra Əyyub bir dəstə
Qəzet gətirir.
– Apar!
Ancaq aralarında
“Dost” da var, “düşmən” də var!
– Əyyub, niyə alırsan
Bu düşmən qəzetləri?
Gör hələ nə qədər də
Bahadır qiymətləri?

*Təbrizin kənarında səfəli bir yerdir.

Sən yorub öz qolunu,
Korlayırsan pulunu...
Nə çox öz qəzetimiz.
Al, oxu da, bu nədir?
Deyə o, qəzetləri
Ayırır, giley edir:
– Axı, dost qəzetlərdə
Deyilir öz sözümüz.
Yazan da özümüzük,
Oxuyan da özümüz.
Biz yad qəzetləri də
Hər gün oxuyaq gərək,
Görək nə çərənləyir,
Vaxtında cavab verək!
Hələlik mübarizə
Silahla yox, sözlədir...
Zehtab dost qəzetləri
Samavarda gizlədir.
Düşmən qəzetlərisə
Vurur öz qoltuğuna.
Güvənir dost sözünün
Necə düz olduğuna!
O gedir... Çöldə hənir,
Dükanda çəkilir dinir...

II

Şəhərin kənarında
Bir dərə... Çay qırağı...
Elə bil ki, payızın
Tikanlıdır sazağı.

Sanca-sanca ağ suyu,
Titrədir sahil boyu...
Bir halqa şəklindədir
Oturuşu dostların.
(Biryolluq çırpılıydı
Qapıları postların!)
Kəhkəşan işıqladır
Açıq “görüş zalını”.
Əyyub dillənir: – Əli,
Fəhlələrin halını
Öyrənə bildinmi heç?
Təttil tez qurtarar, gec?
Əli dinir... Üz məsum,
Göz məsum, söhbət məsum.
Simasından boylanır
Məsum görkəmli yurdum!
Pəşminə* karxanası
Bir barıt anbarıdır.
Əsl qurşun kargərin
Əlinin qabarıdır!
Neçə gündür fəhlələr
Dayandırmır təttili.
Nə çörəyi var indi,
Nə satacaq mitili.
Çox ağırdır vəziyyət,
Qalmamış daha taqət.
O danışır... Əyyubsa
Arada fikrə gedir.
Gözünə nə görünür?
Düşündüyü de, nədir?

* Yun parça fabriki.

Milli dövlət vaxtıdır,
Azaddır pəşminə də...
Bir uşaqlıq yoldaşı
Müdiridir pəşminədə.
O dostunun yanına
Gəlib nahar zamanı,
Kabinetin önündə
Böyük insan karvanı...
Axı, iş istəyən çox,
Əyləşməyə yer də yox.
O utanır, çəkinir
Qapını bir yol döyə,
Fikirləşir, dostumun
İşləri çoxdur deyə.
Elə palto qarışıq
Çömbəlir quru yerdə.
Danışan adamlara
Tamaşa edir bir də.
Üzlərdə sarılıq yox,
Xəzan nəfəsi kimi
Getmiş, şahın Təbrizdən
Gedən kölgəsi kimi.
Təzə həyat gəlibdir
İndi qədim Təbrizə.
Birdən iki nəfərlə
Dostu çıxır dəhlizə.
– Əyyub, salam, bəs neçin
Gəlməyibsən içəri?
İnciyib quru yerdə
Oturubsan?

– Zəfəri!

Düzü, güzəranı şən,
Fəhləni şən görəndə,
Üzümə açıq olan
Hər qapıdan girəndə,
Təzə ilham alıram
Bu təzə həyatımdan,
Harda oturduğum da
Tamam çıxır yadımdan.
Bir də mən hardayam ki,
İnciyəm də, əzizim!
Kaxana da bizimdir,
Hakimiyyət də bizim!
Deyə, qımışır Əyyub,
Elə bil şair olub...
Birdən sağındakı gənc
Yapışır sağ qolundan.
– Niyə dalğın baxırsan,
Nə keçir xəyalından?
Bu Xosrovdur! Siması
Bir həyatın mənası!
Uzunsov qaşlar ki, var,
Həsət dolu, qəm dolu.
Tapdanıb ağarmamış
Qaranlıq ömrün yolu...
Qızaran gözlər ki, var,
Od yurdunun gözləri!
Dövrə rişxəndlə baxan
Bir hakimin gözləri...
Kiçik dodaqlar ki, var,
Böyrü çırtlamış badam.
Nazik cizgilər ki, var,
Bir nəğmədir natamam...

– Düşünürəm, atamdan
Qalan son mülkü sataq,
Çörəksiz yoldaşlara
Kömək əli uzadaq.
Gərək qələbəyədək
Bu tətillə davam edə!
Ardınca dalğa-dalğa
Şəhər axışır gedə!
Sonra da o danışır
Günün vəzifəsindən,
Partiyanın silahlı
Üsyan layihəsindən.
Deyir ki, xoşdursa da
Azadlıq niyyətimiz,
Həqiqətə dönməmiş
Hələ bu həsrətimiz.
Düşmənin əlindədir
Silah da, ixtiyar da,
Azadlıq dustaqdadır,
Vətənsə intizarda.
Fısqırıqla, harayla
Donuz çıxmaz darıdan.
Qalın qabırğasını
İliyədək ağrıdan
Bir dəyənək gərəkdir.
Dəyənək, yəni silah!
Ağalara son sözü
O silah desin sabah!
Belədir partiyanın
Axırncı qərarı,
Biz də hazır dayanıb
Dinləyək son şüarı!

Uzaqlarda yerləşən
Şəhərlər də, kəndlər də,
Minlərlə daxmalar da,
Tək-tək aynabəndlər də
Təbriz ilə birləşsin
Göz görməyən tellərlə.
Üsyanın məcrasında
Sellər axsın sellərlə...
Belə oldu Sərdarın
Məşhur üsyanında da,
Sinəsi sözlə dolu
Şeyxin zamanında da.
Belə oldu qırxbeşin
Qarlı sazağında da,
Bax, belə olmalıdır
Əsrin bu çağında da...
Cavad ah çəkir: – Əyyub,
Bir az ehtiyatlı ol!
O qədər də dinc deyil
Bu iş, bu tədbir, bu yol.
Yadımdamı Bağmeşə?
Seyfulla xanın oğlu
Səni güddü... Nəhayət
Gecə kəsdirib yolu,
Tək səni qabaqladı,
Beş yerdən bıçaqladı.
Beş ay yatdın... Ağrıya
Mərdliklə dözə-dözə.
İndi də sancır yaran,
Bildirməyirsən bizə.
– Düzdür, sancsa da yaram,
Bir an ufuldamaram!

Bilirəm ki, vətənim
Özü para-paradır.
Yanında mənim yaram
Unudulan yaradır!
Dostlar danışır, susur,
Dərədə çay inləyir,
Qulaq sanki bir xalqın
Dərdlərini dinləyir.
Xosrov deyir: – Əyyubun
Nəyin görübsüz hələ?
Əvvəldən üzüyümşaq,
İşi inaddır elə.
Bir gün vəkil seçirdik
Məclisə... Vəkil ağa
Tər axıda-axıda
Baxırdı sola, sağa...
Deyirdi minnətdaram
Böyük hörmətinizə,
Səadət vəd edirəm
Qəyyur* millətinizə.
Əyyub qalxıb ayağa,
Dedi ki: – Cənab vəkil,
Bu təntənə içində
Səni seçdik elə bil,
Danış görək, sonra sən
Tehranda olacaqsan,
Yoxsa öz aramızda –
Təbrizdə qalacaqsan?

Vəkil dedi: – Tehranda!
Əyyub dedi: – Xudahafiz!
Tehrandan yardım payı
Ummamış hələ Təbriz!
Bu sözü eşidəndə
Gülümsəyir Həsən də...
Qərar çıxır ki, Əyyub
Satsın badamlı bağı,
Pulu təttilçilərə
Paylasın təttil çağı.
Qısa fasilələrlə
Dostlar gəlir şəhərə,
Bilmirlər uzun gecə
Can atanda səhərə,
Bir də görüşəcəklər
Şəhərin qucağında,
Sazmani Əmniyyət*in
Xəfəli otağında...
Axşamdır. Qərrib axşam!
Ay batır aram-aram...
Dərədəki çay axır,
Köpürür, qıjıldaır,
Elə bil var səsiylə
Sahilə pıçıldaır
Beş dostun söhbətini,
Andını, niyyətini...
Bilinmir ki, üstdəki
Ulduzların əksidir,
Ya beş dostun gözləri
O sulara əks edir?

* Gizli polis idarəsi.

Yol üstəki dükən da
Tufandakı adadır,
Öz oğlunun yolunu
Gözətləyən atadır.
Yanan kürəsi sanki
Tutulub küləklərə.
Yox, yox, o qığılımlar
Səpilib ürəklərə...
Çöllər çöllərə düşüb
Beş oğul sorağında.
Fəraq hönkürüb gəzir
Beş oğul fəraqında.
Dərbənd. Ev dar, divar boz...
İki qadın, iki qız
Dərdləşir...
Nə yamanmış
Həsərət, intizar, hicran!
Dərdli deyingən olar,
Qəmli isə yatağan!
Yox, heç kimin adamı
Təhlükəyə düşməsin!
Heç kimin qulaqları
Səksəkəyə düşməsin!
Beş dost ki, saxlanıbdır
Tehran adlı bazarda,
Pəncərəsi dəmirli
Beş addımlıq məzarda,
Nə dilsiz düşüncələr
Bir anlıq dinclik alır,
Nə də ki, yorğun gözlər
Bircə yol kirpik çalır.

Bu Nigardır – Əyyubun
Daxmasının baharı!
O Qönçədir – Xosrovun
Toy körməyən dildarı!
Bu anadır – Əliyə
Süd verən qoca ana!
O Rənadır – Cavadın
Yalqız bacısı Rəna!
İki qadın, iki qız
Dərdləşir. Dərdə sonsuz...
Deyirlər ki, dərini
Hansı şəxs, hansı nəfər
Başqasına danışsa,
Yüngülləşər bir qədər.
Ana deyir: – Biz yenə
Yığışıb bu otağa,
Min lənət yağdırırıq
Bu zülmə, bu fərağa.
Mən oğlumu anıram,
Qızım, sən qardaşını.
O ərini düşünür,
Bu da ilk sirdaşını!
Fəqət yazıq Həsənin
Axı, kimsəsi yoxdur...
Rəna dinir: – Yox, ana,
Onu ananlar çoxdur!
Bax, onu mən anıram,
Sən anırsan, o anır...
Bu dərdə tək biz deyil,
Altı milyon qəlb yanır!
Biz nəhəng bir çinarın
Budaqları kimiyik!

Düyünlənmiş bir əlin
Barmaqları kimiyik!
Bil ki, bir nalə qopsa
Təbrizin ürəyindən,
O dəm min sancı keçər
Urmunun kürəyindən.
Bil ki, bir bulud ötsə
Ərdəbilin başından,
O dəm min göl yaranar
Mərəndin göz yaşından.
Bil ki, bir şimşək axsa
Qaradağ dağlarından,
O dəm od ərşə qalxar
Marağa bağlarından...
...Nigar danışır yenə,
Bayaqdan dönə-dönə.
On addımdan qaranı
Seçməyən anaya da,
Gözləri mavi gölə
Bənzəyən Rənaya da,
Bir nəfəs də dəyməyən
Füsunkar Qönçəyə də
Təsəlli verir... Hərdən
Boylanır küçəyə də...
Deyir: – Çox darıxmayın,
Dünya etiraz edir.
İranda son zamanlar
Bu tutha-tutlar nədir?!
Bəlkə artdı get-gedə
Bu etiraz, bu töhmət,
Naçar qaldı, onları
Azad elədi dövlət...

– Azad elədi! Hanı
Dövlətin fərmanları?!
Axı, kim azad edər
"Qəsdində" duranları?!
Azad elədi! Yox, yox,
Əfsanədir bu sözlər!
Təskinlik içində də
Bu ürəklər, bu gözlər
Bilirlər ki, bu yolda
Ölüm da var, qan da var!
Bilirlər ki, əzəldən
Dağ uçanda toz qopar!

III

Məxmərli kresloda
Büzüşmüşdür hökmdar.
Masasının üstəsə
Kiçik bir siyahı var.
Odur, xüsusi yavər
Dayanmışdır qıraqda,
Bir gözü hökmdarda,
Bir gözü sə varaqda.
Gözləyir. "Böyük ata"
Kağıza imza ata...
Ancaq o zülmkar da
Düşünmüşdür elə bil,
Bu, adi pul çekinə
Atılan imza deyil!
Yox, böyükdür bu tələb.
Bircə qətrə mürəkkəb

Beş insanın qanını
Torpağa axıdacaq.
Soyuq bir qələm ucu
Beş evi dağıdacaq.
Hökmdar qələmini
Mürəkkəbə batırır.
Sol əlini kağızın
Üzərinə yatırır,
Adlara baxır: Zehtab,
Firuqi,
Kələntəri,
Əzimzadə,
Azəri.

Bəzən alacalanır,
Bəzən qırıqlıq gözü.
Bir də, bir də oxuyur
Sıradakı son sözü...
Qəlbi, gözü, dodağı
Pıçıldayır: Azəri!
Qaflanku dağlarıyla
Birləşdirir Xəzəri,
Geyimi od, canı od,
Bayrağı od Azəri!
Üç inqilab carçısı,
Üç inqilab əsgəri!
Nə qədər ki, dünyada
Yaşayacaq bu son söz,
Dinc yuxu görməyəcək
Tac altdakı iki göz!
Yox! Yox! Qırılmalıdır
Tacü-təxt düşmənləri!
Qoy öz qanları olsun
Sarıqsız kəfənləri.

Ancaq yaman kinlidir
O yurd da, o millət də,
İndi ürəklərdədir
Qırxbeşdəki nehzət* də!
Birdən yığıb boğaza,
Silah alsa o millət...
Hökmdarın beynində
Çarpışır iki qüvvət.
Bir yanda silkələnən
Tacü-təxtin qorxusu,
Bir yanda qəzəblənən
Bir millətin sorğusu.
O düşünür... Düşünür...
Birdən qapı yanında
Gözlüklü ser görünür.
İki qatil baxışır,
Nə o dinir, nə də bu.
İkisi də elə bil
Su alıb ağzına, su!
Hökmdar anır... Həmən
Serlə görüşdü dünən.
O dedi, öldürülsün
Bu beş nəfər, beş xilqət.
Bu dedi ki, onsuz da
Üsyan deyir o millət.
O dedi, beşinin də
Köksünə od ələyək,
Bu dedi ki, bəlkə də
Ömürlük həbs eləyək.

*1945-dəki Milli Azadlıq hərəkatı

O dedi, yox, hökmdar,
Sağ qalan dustaq ki var,
Bizim dostluğumuzun
Birinci xəbəridir!
Bir də ki, kommunizmin
Ehtiyat əsgəridir.
O dedi, bu danışdı,
O güldü, bu qımışdı...
Hökmdarın onlara
Yazığı gəlmirdi, yox!
Bəs nəydi tərəddüdü?
Özündən qorxurdu çox!
Yavər görür bunların
Bu səssiz söhbətini,
Lakin anlaya bilmir
Hələ də hikmətini.
Bunlarsa yaxşı duyur
Səssiz də bir-birini.
Biri gözlüyü silir,
Biri alın tərini.
Sanki sirlərin üstədən
Götürülür örtüklər,
Qara gözlük dalında
Qatarlanan kirpiklər
İti süngülər kimi
Kah enir, kah da qalxır.
Hökmdar elə bilir
Bütün Pentaqon baxır
Adi fərman üstdəki
Bu titrəyən əlinə,
O böyük vədəsinə,
Bu qorxaq əməlinə.

Aman! Qara qələmi
Davata bir də batır,
Ölüm həyat haqqında
Ölümə imza atır...

IV

Odur! Arxada, öndə
Döşü silahlı əsgər.
Aralıqda vüqarla
Addımlayır beş nəfər...
Addımlayır...
Mehrabad təyyarə meydanına,
Qəsri mərmərli şəxsin
Qanadlı zindanına.
Dustaqları bir dəstə
Müxbir alır araya.
Duz üstündən duz səpə
Könüldəki yaraya.
Qədimdə müqəssiri
Aparanda edama,
Bir nəfər o şəhərdə
Qalxıb ən hündür dama,
Car çəkərdi... Sədası
Düşərdi yerə, göyə,
O lövhəni görənin
Gözləri qorxsun deyə.
İnsanlar da baxardı
Baxışları soraqlı,
Fəqət bilməzdilər ki,
Kim haqsızdır, kim haqlı?!

İndi qəddar hökmdar,
O qırğınlar yaradan,
Bilir ki, çoxdan seçib
Xalqlar ağı qaradan.
Odur ki, gizlin görür
Bu əməli, bu işi.
O istəyir bilməsin
Bunu öz keşikçisi.
Axı, bir gün Qacarın
Kökünə düşə bilər.
Öz dostunun əliylə
Öz yatağında ölür.
Addımlayır dustaqlar,
Qabaqdakı Əyyubdur!
Atası məşrutəçi,
O demokrat olubdur!
O nə əfv, nə mərhəmət,
Nə də nahar istəyir.
Yox, tez-tez su diləyir,
Tez-tez siqar istəyir.
Ağzından əskik olmur
Siqarların tüstüsü,
Su içdikcə soyumur
Dodağının istisi.
Bunu görür bayaqdan
Sarı gözlü bir müxbir.
Yazır ki, o hövüldən
Siqar çəkir, su içir...
İstər yaz, istər "qandır",
Böhtan yenə böhtandır!
O suyu qorxudan yox,
Yanğıdan içir Əyyub.
Qızaran gözlərində
Min arzu edir qürub.

O yanır... Deyir, niyə
Tez soldu həsrətlərim?!
Niyə öz vətənimə
Az oldu xidmətlərim?!
O siqarı behtdən yox,
Çəkir öz həyasından.
Deyir, qanlı Tehranın
Zəhərli havasından
Göz yaşardan siqarın
Acı tüstüsü xoşdur.
Müxbir özü də bilir
Bu müddəası boşdur.
Lakin əli gəlməyir
Yaza bu həqiqəti.
Axı, pulla ölçülür
Qulluğunun qiyməti.
Uzunboğaz bir müxbir
Söhbəti qızışdırır.
Xırıldayır... Arada
Zehtabı danışdırır.
– Cənab Zehtab!
 – Bəzəksiz
Çağırın adımızı!
Biz cənablarla cəngdə
İtirdik vaxtımızı...
– Siz tələbəsiz. Bəlkə
Öyrətmişlər? Hə?
 – Düzdür!
Öyrədən yanan ürək,
Bir də bu iki gözdür!
Bu gözlər dönə-dönə
Baxdılar, gördülər ki,
Ağalar bu ölkəni
Sizlərə verdilər ki,

Milyonlarla ac adam
Talan ola ikiqat,
Bir yandan ərbab soya,
Bir yandan da diplomat.
Hər dərdi, hər dəhşəti
Göz gördü, ürək yandı,
Sonra da bilirsiniz ki,
Başımda nə yarandı!
Müxbir donur, bir söz də
Daha gəlmir dilinə.
Sanki bir daş atırsan
Qurbağanın gölünə.
Odur! Frakı qara,
Gözü boz, rəngi sarı,
Bir müxbir asta-asta
Gəlir Əyyuba sarı...
De, bəlkə Londondur?
Bəlkə Vaşinqtonludur?
Doğrusu məlum deyil,
Haralıdır, haralı?
Yalnız kommunizmdən
Yaralıdır, yaralı!
O deyir Əyyuba: – Siz
Yəqin kommunistsiniz!
– Kommunist deyiləm, yox!
Bu sözdən qorxursuz çox!
Azadlıq aşiqiyəm,
Demokratam, demokrat.
İstəyirəm İranda
İnsan yaşaya azad.
...Gözlərinin içindən
Kin yağan, hiylə yağan
Bir müxbir Azəriyə
Yaxınlaşır...
 – Ay oğlan!

Sizin bir adamınız
Varmı o tayda, deyin?
Xosrov baxır... Məqsədi
Nə yazmaqdir lakeyin?
Lakin gecikmir cavab:
– Mənim o tayda, cənab,
Nə qohumum yaşayır,
Nə də ki, sirdaşım var.
Fəqət üç milyondan çox
Bacım var, qardaşım var!
Sən bircə qardaşından
Ayrılısaydın... O zaman
Üç milyon döşəkdə də
Dinc yatmazdın aləmdə.
Mənsə üç milyon dağı
Gəzdirmişəm sinəmdə!..
Bu cavab altı milyon
İnsanın cavabıdır!
Nisgili, şikayəti,
Həsərəti, əzabıdır!
Bu cavab qulaqlarda
Səslənir üsyan kimi.
Müxbir susur, verdiyi
Sualdan peşman kimi...
Görün, qara qələmi
Qızıl uclu bir müxbir,
Əli Əzimzadəyə
Məzəmmətlə nə deyir:
– Danışın, necə keçdi
Sizin öz həyatınız?
Nə olub ömrünüzdə
Ən böyük muradınız?

Əli bu fitnəkara
Baxır başdan-ayağa,
Əfsus edir bu yurda
Salınmış bir yamağa.
– Cənab, siz məndən yaxşı
Bilirsiz həyatımı!
Mənsə deyə bilərəm
Yalnız öz muradımı.
Mən gənc ikən döyüşdüm
Qurtuluş sorağında!
Min ömrü birdən udan
Tufanlar qucağında
Xaraba vətənim
Abad görmək istədim,
Sizin tək zir-zibildən
Azad görmək istədim!
Bu töhmət neçə ağır
Top gülləsindən biri,
Elə bil o cənabı
Bir addım atır geri.
O çəkilir, o gedir...
Bəlkə də "həya" edir?
Xeyr, xeyr, cənablar
Dəridən çıxır hələ.
Balaca bir mədrək* də
Axı, keçməmiş ələ!
Bu səhnədən bir serin
Sir-sifəti qırışır.
O, Cavad Fıruqidən
Bir təhdidlə soruşur:

* sübut, dəlil

– Sizi bu ölüm hökmü
Qorxutmurmu? Deyiniz!
– Mister! Çox mənasızdır
Sizin də bu səyiniz!
Biz ki, hər rəzalətin
Qapısını daşladıq.
O hökmü qəbul edib,
Sonra işə başladıq!
Bildik ki, öz müqəddəs
Qanıyla bu adamlar,
O ölüm qərarının
Özünə ölüm yazar!
...Ağalar nə söz atır,
Nə müqəssir dindirir.
Yox, onları növbəylə
Təyyarəyə mindirir.
Gah qara vicdanları
Pula alıb-satanlar,
Gah təbəssüm dalında
Hiyləyə əl atanlar,
Çirkin məqsədlərinə
Alçaqlıqla çatanlar,
Bu işdə gecəsini
Gündüzünə qatanlar,
Utanmadan özünü
Selə-suya toxuyur,
Adamın dik üzünə
Ölüm hökmü oxuyur.
Bacarsaydı min qanlı,
Üzüklü, tüklü pəncə,
Azadlıq dünyasını
Oğurlayıb bir gecə,

Yerindən tərpədərdir,
Yerindən qoparardı,
Bir təyyarə içində
Harasa aparardı...
Bəlkə insanlar onu
Nə görə, nə bəyəmə,
Qıtlığa, məşəqqətə,
Əsarətə öyrənə.
Sorğu bitir... Təyyarə
Yola düşür Təbrizə.
(Fəqət nə döyüş bitir,
Nə də ki, mübarizə!)
Təyyarə uğuldayır...
Hər fotoqraf, hər müxbir
Dustaqların halını
Tez-tez gözaltı süzür.
Bəlkə sifətlərində
Bir məyusluq duyunca,
Ya şəkilini çəkə,
Ya da yaza doyunca.
Ancaq sarsıda bilmir
Mərdləri bu əzablar.
Özləri məyus olur
Pul nökrəri cənablar.
Bəzisinin ağzından
Asılır qəm sükutu.
Bəzisinin əlində
Ağ qalır bloknotu.
Yox, dostlar qovrulmayı
İşgəncələr içində.
Baxır biri-birinə
Düşüncələr içində.

Düşüncələr! Deyin bir,
Niyə qatar-qatarsız?
Nə çərçivəyə girər,
Nə ölçüyə sığarsız.
Düşüncələr! Deyin bir,
Bu beş qərib, beş əsir
Sizsiz dustaq vətənin
Halını duyardımı?
Canını qurtuluşun
Yolunda qoyardımı?
Düşüncələr! Deyin bir,
Bu beş qərib, beş əsir
Xəyal üfüqlərində
Nə gəzir, nə arayır?
Hansı dodaqdan öpür,
Hansı saçı darayır?
Axı, Təbriz də anır
İşgəncələr içində,
Neçəsi yol gözləyir
Düşüncələr içində...
Uşaq istəyərdi ki,
Atasının üzünü,
Bir də nəzarət altda
Dediyi son sözünü,
Anı əsrə bərabər
Bir görüş vidasında,
Əbədi həkk eləsin
Beyninin aynasında.
Ana istəyərdi ki,
Bir də görsün oğlunu.
Övladının boynuna
Dolandırsın qolunu.

Yazıq, barı son kərə
Bir an həsbihal etsin,
Öz südünü qəhrəman
Oğluna halal etsin!
Gəlin istəyərdi ki,
Öpsün igid ərini,
Ürəyinə calasın
Ürəyinin sirrini!
Ondakı o vüqarı,
Təmkini, əzəməti
Bir yadigar saxlasın
Bu tufanlar afəti!
Yox, yox, il ciddidir çox!
Nə qırxbeş, nə əllidir.
Dövlətin hər tədbiri
Hamımıza bəllidir!
Qurtuluş ordusunun
Artdıqca əzəməti,
Düşmənin də çoxalır
Məkri, müqaviməti.
"Qorxulu" dustaqlara
Tac altdakı qanlı göz
İndi nə görüş verir,
Nə də axırncı söz.
Qəhrəmanlar öz doğma
Yurduna pünhan gedir,
Azadlığa, bir də ki,
Vətənə qurban gedir!
Qurban... Qurban...
Qoca Şərq!
Özün də, bu anadək
Aralıq dənizindən
Sakit okeanadək,

Azadlığın naminə
Hansı kənd, hansı şəhər
Döyüşdə qurban verib
Mənim vətənim qədər?
Bəs nəhayəti yoxmu?
Qurbanlar hələ çoxmu?
Yox, yox, inanmışam mən,
İnanıram yenə də;
Son qoyular qurbana
Uğurlu bir sənəddə!
Təyyarə gəlir... Gəlir...
Təbriz baxır... Tanıyır...
Elə bil qanlı köksü
Bir də... Bir də qanıyır.
Bu Amerika quzğunu
Qırxaltının qışında,
Nəriltiyə dolanıb
Qarlı dağlar başında,
Bombalar partladaraq
Dinc günlər torpağında,
Bir yaşlı azadlığı
Boğdu öz qundağında.
Düşmən həməən düşməndir,
Təbriz həməən Təbrizdir!
O qəti fırtınaya
Hazırlaşan dənizdir!

V

Təzəcə getmiş huşa
Nigar öz yatağında,
Yuxuda da o gəzir
Ərinin sorağında.

Yazıq qadın yorğundur,
Xəstədir, nigarandır.
Dərman baha olanda
Yuxu pulsuz dərmandır!
Odur, açılır qapı,
Əyyub girir içəri.
İşıqladır otağı
O mehriban nəzəri!
Ah, nə qədər arıqdır,
Bir sümükdür, bir dəri.
Hər iki yanağında
Neçə çarpaz dağ yeri...
Qalın tüklər bassa da
Təbəssümlü üzünü,
İtirə bilməmiş, yox,
O dağların izini.
Gözlərsə öz eşqinə
Sadiq qalan təşnədir!
Kol-koslar arasında
Parıldayan çeşmədir!
Sanma, qadın kişinin
Tək ömür bəzəyidir.
Yox, sirrini böldüyü
İkinci ürəyidir!
Kişi həyatı soyuq
Bir mənzildir qadınsız.
Ocaq necə alışar,
Necə qızar odunsuz?!
O Nigarı çağırır,
Acıyır da halına.
Hələ bir oyuncaq da
Gətirmişdir oğluna.

Bir əliylə Nigarı
Qucaqlayır daxmada,
Bir əliylə çaxçağı
Şaqqıldadır havada...
Küncdə oynayan uşaq
Baxır oyuncağına,
Ata! – deyə yüyürür
Əyyubun qabağına...
Nigar açır gözünü,
Nə Əyyub var, nə çaxçax!
Yatağında nədənsə
Yaman qışqırır uşaq.
Ana qalxır, dil tökür:
– Sənə nə oldu, oğlum?
De, niyə ağlayırsan,
Boyuna qurban olum?!
Gözlərin nə qəşəngdir,
Saçların lap ipəkdir.
Mənim atasız balam,
Körpə qəlbin köyrəkdir.
O oxşayır. Uşaqsa
Nə susur, nə də yatır,
Nigarın həyəcanı
İndi daha da artır...
O bilmir ki, övladı
Qışqırdığı zamanda,
Bu evdən xeyli uzaq,
Daş hasarlı zindanda,
Qaranlıqlar içində
Bir qatar güllə dindi.
Elə bil ki, uşaq da
O atəşdən diksindi.

Atası dörd dostuyla
Qanına qəltan oldu.
O səhnə bu tifiyə
Yuxuda əyan oldu...

VI

Qoy oxucum deməsin,
Bu yazdığında hanı
O beş qorxmaz insanın
Həyatının hər anı?
İşi, eşqi, niyyəti,
Tamamlanmış surəti...
Xeyr, xeyr, bu şair
Bir səhnə yazmasa da
Hər ömrün hər anından,
Onlar azadlıq deyə
Keçmədimi canından?!
Bahardan iz deyilmi
Bir gül də yer üzündə?
Bir zərrə də günəşi
Əks etmiri özündə?
...Dostlar istədilər ki,
Bir an ölüm qabağı
Öpüb qucaqlasınlar
O müqəddəs torpağı!
Bu, mümkün olmadı, yox!
Axı, sərnizələrlə
Kəsilmədi yolları.
Bir də yoğun zəncirlə
Bağlanmışdı qolları.

Son hökmü gözləyirdi
Canavargöz lülələr,
İnsanlıq nifrətindən
Sandıqları gizlənən
Daraq-daraq güllələr.
Torpaq duyub o fikri
Qaldırdı qollarını,
Sağ ikən qucaqladı
Öz mərd oğullarını!
Meydanı bom-boş görən
Düşmənin girdabından,
Bir də ki, o uğursuz
Dövrənin əzabından
Birdəfəlik gizləyib,
Birdəfəlik qorusun.
Dayan! Atma, a cəllad!
Qanlı əlin qurusun!
Son hökmün siqlətindən
Yer də, göy də susanda,
Gecənin ətəyinə
Güllələr od qusanda,
Qabardı beş tunc sinə
Səhəndin köksü kimi.
Təngə gəlmiş millətin
Şaha da, allaha da
Ağ olan üzü kimi.
On gözdən qorxa-qorxa
Lülələr taqqıldadı.
Dillər danışmasa da
Sümüklər şaqqıldadı...

Kilidləndi beş dodaq,
Nə of, nə aman dedi.
Yalnız yarımçıq qalan
Həzin bir dastan dedi.
Qarşında müqəssirik,
Beş oğlunu bağışla!
Biz qaynar ömrümüzü
Çox erkən vurduq başa.
Təki sən yaşa, ancaq
Dustaq yox, azad yaşa!
Biz zindəda bilmədik
Vaxt axşamdır, ya səhər.
Gözümüz nur görmədi
İynənin ucu qədər.
Sənsə zülmət görmə heç,
Nurlan rəvnəq içində.
Bizim də ruhumuzu
Parlat şəfəq içində!
Səs titrədi... Qırıldı...
Sonra mərd qəhrəmanlar,
Ölümün gözlərinin
İçinə dik baxanlar,
Uyudu bir-birinin
Mehriban qucağında.
İndi Kələntərinin
Yumulmuş dodağında
Nə yangın atəşi var,
Nə siqaret sozarır.
Yalnız sol döşü altda
Neçə al köz qızarır.
O közlər boz tüstü yox,
Qırmızı şəfəq saçır.
Bu gecənin qoynundan
Al sabaha yol açır...

VII

Yarıdan keçir gecə...
Oyaqdır hələ Qönçə!
Dirşeyini söykəmiş
Xırdaca pəncərəyə.
Bir də baxır yerdəki,
Göydəki mənzərəyə.
Hava təmiz, nə bulud,
Nə də duman parçası...
Ay ikiyə bölünmüş
Bir üzünün parçası,
Ulduzlarsa qaşının
Neçə min ovuntusu...
Sanki nakam bir gəncin
Təzə nişan qutusu
Tapdanmış... Tikə-tikə
Səpələnmiş havaya,
Zorla qələm çəkilmiş
Bu eşqə, bu sevdaya.
Birdən kimsə uzaqda
Oxuyur bir bayatı,
O şikayət dolu səs
Min sinəni qanadır:
De, hardasan yarım, sən?
Könlüm Təbriz, yaram sən!
Bədr olmamış ayımdın,
Niyə qaldın yarım sən?

– Görən hansı nakamdır,
Oxuyur gecə yarı?
Deyə, qızın qəlbində
Dilə gəlir bir ağrı...

Elə bil oxuyan da
Bilir, bu yaz gecəsi
Yeri, göyü yandırır
O yanıqlı nəfəsi!
Birini də oxuyur
O nisgilli, o nakam...
Misralarda döyüşür
Sanki matəmlə bayram...
Yola çıxma, küləydi,
Qamətini gül əydi,
Gülüb ağlayan Təbriz
Nolar, bir də güləydi!

Qönçə titrəyir... Axı
Bayatı tanış gəlir.
Azəri də deyərdi
O sözləri arabir.
Dərin həsrətlə anır
O mərdi, o yalqızı!
Zindandan göndərirdi
Axırını kağızı.
Məktubu əzbər bilir
O qız şeir sayağı.
Fəqət bir də oxuyur
O qat kəsmiş varağı.
Kağızın dili yoxdur,
Canı yoxdur, bəllidir.
Ancaq o, tənha qəlbə
Ən böyük təsəllidir!
Qönçə oxuyur yenə...
Odur, görünür köhnə –

Göz yaşı gilələnmiş
Sətirlər arasında,
Ləkələr bağlamışdır
Ağında, qarasında...
Qönçə oxuyur. Təzə,
Elə bil gəzə-gəzə –
Göz yaşı məktub üstə
Muncuq kimi sayrışır.
Bəli, yeni göz yaşı
Köhnəsinə qarışır...
“Sevgilim! Mən istədim
Özümə də, sənə də,
Altı milyon nəfəsli
Müqəddəs vətənə də
Gözəl günlər yaradım –
Sevinc dolu, nur dolu!
Nə etmək ki, həyatın
Keşməkeşlidir yolu!
Göz də gözdən çəkilir,
Can da candan ayrılır,
Əməl qalır! Axı top
Atılmaqçın qayrılır!
Mən çalışdım səsəmlə
Uzaqvuran top olam!
Düşmənin cəbhəsinə
Kinimlə lərzə salam!
Təəssüf ki, təzəcə
Dil açıb dinən zaman,
Qanunsuz qanunuyla
Məni susdurdu dövrən.
İndi yanan ulduzam,

Sən də yan ağ şam kimi.
Qətrə-qətrə əri sən,
Qaralma axşam kimi!
Ayrılıqdan bezikib
Çoxdur – demə – ara sən!
Məni mərmər sinənin
Sol yanında ara sən!
Sənə yaraşmaz, gülüm,
Kədər də, göz yaşı da,
Unutma ki, ağ günlər
Əl eləyir qarşıda...
Nə ah çək, nə düyünlə
Yaraşlıq qaşını,
Dost-düşmən arasında
Uca saxla başını!
Nikbinliklə ömür sür,
Gül evdə, oxu yanda!
Bir xoş nəğmə eşitsən
Mənəm o, oxuyan da.
Görənlər qoy bilsin ki,
Sən mənim sevgilimsən!
Mənim ilk məhəbbətim,
Mənim son nisgilimsən!”
Qız məktubu oxuyur,
Qoyur yenə qoynuna.
Elə bil ki, sarılır
Xosrovunun boynuna.
Dünyada ən qiymətli
Nə puldur, nə sərvətdir!
Nə dəbdəbə, nə rütbə,
Nə yemək, nə şöhrətdir!

Yox, yox, meyar qoymağa
İnsan yaman xəsisdir.
Könül sevən bahalı,
Könül sevən əzizdir!
İsməti güldən təmiz
Qəti döyüslər qızı,
İki barmaq boydakı
O yaprıxmış kağızı
Dəyişməz bir dastanın
Neçə təranəsinə!
Dəyişməz bir dünyanın
Neçə xəzinəsinə!
Səhərdir... May səhəri...
Yel oxşayır şəhəri.
Müəzzinin əzanı
Sızıldayan bir tələb!
Ağ çalmalı buludlar
Səcdəyə gələn ərəb...
Orda-burda yatanlar
Göyə tutur üzünü.
Toz-torpaqlı əliylə
Ovuşdurur gözünü.
Tənbəl-tənbəl qalxaraq
Çırpır öz cındırını.
Hələ də görünməyən
Bir işin cığırını
O axtara-axtara
Addımlayır bazara...
Qönçə də evdən çıxır,
Tələsir Nigar gilə.
Bəlkə bir soraq tuta,
Bəlkə bir xəbər bilə.

O gedir. Yol boyunca
Nəzər salır hər yana...
Bir sükut içindədir
Hər dərvaza, hər bina!
Küçələrdən keçən də
İndi sükutlu keçir.
Xəyalları gah aydın,
Gah da buludlu keçir.
Bu adi sükut deyil,
Bu qorxulu sükutdur.
Vuruşa fürsət güdən
Bir şəhərə sübutdur!
Birdən qışqırır ancaq
Qəzet satan bir uşaq:
– Ruznamə!* Alın, baxın!
Təzə xəbər, son xəbər!
Dünən axşam, Təbrizdə
Güllələnmiş beş nəfər...
O zavallı uşaq da
Ehtiyacın quludur.
Qəzet ağa qəzeti,
Pul da ağa puludur.
O bilmir bu xəbəri
Yazan kimdir, ölən kim?
Bu itkiyə içində
Yanan kimdir, gülən kim?
Tifil son xəbər deyə
Hələ də fəryad edir.
Öz atası, anası
İndicə ölmüş, nədir?

* qəzet

Aman! Qönçə eşidir
Bu amansız dəhşəti.
İnsanın bir andaca
Tükənərmiş taqəti.
O dayanır... Bədəni
Dönür ocaq daşına,
Elə bil göydən günəş
Qopub düşür başına.
Bu ağırlıq altında
Səndələyir o dilbər.
Elə bu vaxt yanından
Qəmli keçən bir nəfər
Sağ qolundan yapışır,
Asta-asta danışır:
– Qızım, de, həlak olan
Sənin qardaşınmıdır?
Yoxsa əziz sevgilin,
Könül sirdaşınmıdır?
De, nə sıxıl, nə utan,
Mən də sənin öz atan!
Belədirsə, qəm yemə,
O, mərdlərin mərdidir!
Bil ki, bu matəm, bu dərd
Hamımızın dərdidir!
Yox, dinmir, sükut edir
Qönçə cavab yerinə.
İri gözlərində qəm,
Həyəcan, həya, şəbnəm
Qarışır bir-birinə...
O dinləyir neçə yol
Dili yox, arzusu bəl
Qəlblər mütərcimini,
O tanıyır Təbrizin
Qoca müəllimini!

Toplayıb öz gücünü,
Yenə düzəlir yola.
O uşağı çağırır,
Bəlkə bir qəzet ala.
Alır... Şahid olsa da
Qulağı o dəhşətə,
Elə bil qorxusundan
Baxa bilmir qəzetə.
Əldə bükülü qəzet,
Ürəkdə isə nifrət,
O gedir, gedir, gedir...
Hələ çox gedəcəkdir!
Baxta, dövrana, zülmə
Min üsyan edəcəkdir!
O gedir. Dəyişilir
Həyatının ruzgarı.
Dəyişilir get-gedə
Təbrizin də baharı.
Eynal-Zeynal dağının
Alovlanır ətəyi.
Yox, yox, o güllələrdən
Qana batmış köynəyi!
Tər çəmənlər göyərir
Qəzəbli dəniz təki,
Yox, yox, ağır zərbədən
Göyərən bəniz təki.
Ətəyini sallamış
Söyüdlər qəlb yandırır.
Qanadları qırılmış
Qartalları andırır!
Ağ çiçəkli badamlar
Tökür öz çiçəyini...
Yox, o xəbərdən yolur
Öz bəyaz birçəyini!

Salxımlı yasəmənələr
Duyur bu ayrılığı.
Göz yaşında isladır
Əlindəki yaylığı...
Qızılgüllər qızarır
Sinədə közlər kimi,
Yox, yox, çox ağlamaqdan
Qızaran gözlər kimi!
Bulaqlar sularını
Hara gəldi toxuyur.
Yox, ya bayatı deyir,
Ya da ağı oxuyur!
Quşlar gah düzə qonur,
Gah dərəyə, gah dağa,
Yox, yol axtarır onlar
Bu torpaqdan qaçmağa!
Qönçə gəlir... Bir söz də
Gətirmir dodağına,
Hiçqırıqla atılır
Nigarın qucağına...
Bir şey duymayı Nigar,
Alıb açır qəzeti.
Qarşısında dayanır
Beş yoldaşın surəti!
Gözlərində vətənin
Eşqinin təntənəsi,
Döşlərində "xainlik"
İttihamı nömrəsi...
Ah, cəllad! Beş insanı
Öldürməyin bir yana,
Üstəlik sən xainlik
Adı da verdin ona?!

Ver! Bu dünya ən qoca,
Ən adil bir hakimdir.
O tanıdır xalqlara
Dost kimdir, xain kimdir?
Ancaq yaxşı bilir ki,
Milyon igid, milyon mərd
Hələlik çox ağırdır
Bu umulmaz acı, dərd...
Nigar, dözümlü Nigar
Ha özünü saxlayır,
Bacarmır... Rəfiqələr
İkisi də ağlayır...
Döyüş vaxtı əyninə
Zirehdən don geysə də,
Min məğrur sərkərdənin
Dizlərini əysə də,
Qadın yenə qadındır,
Kişi yenə kişidir!
Qadın hər iniltini
Daha erkən eşidir...
Axı, qadın ürəyi
İncələrdən incədir!
Hər duyğusu bir nəfəs
Toxunmayan qönçədir!
...Birdən qapı açılır,
Kimdir o gələn cavan?
Nigar baxır... Tanımır...
Düşünür... Dayan! Dayan!
Nigar onu yazda qar
Əriyəndə görübdür!
Fəhlələrin önündə
Yeriyəndə görübdür!

Nigar ona mitinqdə
Danışanda baxıbdır!
Polislə əlbəyaxa
Çarpışanda baxıbdır!
O əvvəl salam verir,
Dərindən nəfəs dərir.
Sonrasa alt cibindən
Çıxarır bir qəzeti.
Odur, ilk səhifədə
Beş igidin surəti!
Qara haşiyə içində
Yanaşı dayanıbdır.
Baxışlarından qəzet
Şəfəqə boyanıbdır.
Partiya qəm içində,
Ağır matəm içində
Təəssüflə acıyır
Bu beş sinə dağına,
Başsağlığı verir o,
Azərbaycan xalqına!
Yazır ki, bu beş nəfər
Azadlıq sərbazıydı.*
Səsləri bir inqilab
Himninin avazıydı!
Vətən xainlərilə
Döyüşüb bu beş adam,
Vətənin dostları tək
Ölümə getdi axşam.

*əsgəriydi

Nigar alıb qəzeti
Bir baxır, iki baxır.
Göz yaşını gözündə
Odlu qurudur axır...
Qorxur ki, mərd ərinin,
Dörd həyat əsgərinin
Şəkildə sifətinə
Bir ılıq damcı salar,
Rahat ruhu diksinib
Birdən narahat olar.
Bəli, yazıq Qönçə də
Toxdayır bir qıraqda.
Axı, qanlı döyüşlər
Meydanı o torpaqda
Azadlığın uğrunda
Həlak olan beş insan
Nə birinci qurbandır,
Nə axırıncı qurban.
Nə Qönçə, nə də Nigar
Bilmir şəhərdə nə var.
Bilmir bir həqiqəti
İzləsə min fəlakət,
Min yalandan sıyrılıb
Çıxacaqdır həqiqət!
Susmadı, susmur, susmaz
Vicdanın qadir səsi!
İndi hər adam kəsib
Bu qəzətdən o əksi,
Daxmasına mıxlayır,
Məhəbbətlə saxlayır!
Nigar indi soruşur
Öz vaxtsız qonağından:

– Deyin, tanıyırdınız
Siz onları yaxından?
Qonaq günahkar kimi,
Dinir nəğməkar kimi:
– Mən onlarla Təbrizdə,
Doğma şəhərimizdə
Çərşənbə axşamları
Üsgü yandırmamışam.
Uşaq çənəsi boyda
Badam sındırmamışam.
“Bağmeşə”^{*} bağlarında
Gəzməyə çıxmamışam.
Yelinli salxımları
Ağzıma sıxmamışam.
Bir tavan altındakı
Dərsdə əyləşməmişəm.
Bir sazlı, neyli, udlu
Toyda güləşməmişəm.
Eynal-Zeynal dağının
Üstünə qalxmamışam.
Qövsi-qüzehə bənzər
Hüsnünə baxmamışam.
Partiya iclasında
Sübhəcən qalmamışam,
Bəyaz saçlı katibdən
Tapşırıq almamışam.
Düşmən üstə nə mərmi,
Nə güllə atmamışam.
Qaranlıq kameranın
İçində yatmamışam.

^{*}Təbrizdə yer adıdır.

Ancaq bu beş igidin,
Unudulmaz şəhidin
Lisanı lisanımdır!
Bədəni bədənimdir!
Məsləki məsləkimdir!
Vətəni Vətənimdir!
O, doğru deyir. Bəzən
Gizləndə çalışanlar,
Bir şərəfli məsləkin
Eşqiylə alısanlar,
Bir təşkilat içində
Tanımır bir-birini.
(Qoy biz də alqışlayaq
Partiyanın sirrini.)
Nigar öz yerindəcə
Düşünür. Səhər çağı
Bu xəbəri anaya
Necə aparsın axı?
Yox, o yazıq ananın
Təbiəti başqadır.
Haçandır ümidini
O ümidlə yaşadır!
Birdən qət eləyir, yox!
Böyük ana Vətəndir!
O ki bildi, bu xəbər
Nə batan, nə itəndir.
O ki bildi, dünyaya
Var gücüylə səs salar.
O ki bildi, ikinci
Anaya demək olar!
Gəlin salıb başına
Öz qara örpəyini
Gedir... Çalışır zorla
Ovutsun ürəyini...

VIII

Əmrəxiz döngəsində
Əlinin boz daxması...
İçəridə nə şənlik,
Nə də bahar havası...
Ana döşünün üstə
Çarpazlamış qolunu.
Sanki hələ bələkdən
Çıxmamış tək oğlunu
Yatırır qucağında,
Qoruyur qabağında...
Rəna xörək bişirir,
Çay dəmləyir anaya.
Bu xidmətlər xoş gəlir
O anasız Rənaya.
Bəzən də söhbət açır
Baharın cəlalından.
Təki ayıra bilsin
Arvadı xəyalından.
Xəyal... Dumanlı xəyal!
Dalına düşsən əgər,
O səni çəkə-çəkə
Yollarda yorar, üzər...
Bir külək əsir... Bayır
Dörd yana bir səs yayır.
Qız susur, kölgə qonur
Odlu dodaqlarına.
Cavadın səsi gəlir
Sanki qulaqlarına.
Bütün arzularının
Bulaqları dillənir.

– Sağ ol – deyib anaya
Qönçəgilə yollanır.
Ümidi həsrətdən çox,
Görsün ki, nə var, nə yox?
O gedir...
Rəngi qaçmış
Nigar girir içəri.
Ana sözsüz də duyur
Bu dəhşətli xəbəri.
Bir də görməsin deyə
O Nigarın üzünü,
Büzüşmüş əlləriylə
Tez qapayır gözünü.
Fırtınaya uğramış
Gəmi tək yırğalanır.
Başında ağ saçları
Bulud tək dalğalanır...
Nə dinir, nə ağlayır,
Yox, özünü saxlayır!
Dayanır başı qarlı
Səhənd tək, Savalan tək!
Bir ana mərd oğluna
Daha da yaraşan tək!
Yox, hələ acizəm mən
Təsvir edəm ananı.
Hüsnündəki siqləti,
Könlündəki həycanı.
Hanı elə sənətkar
Göstərə əməlini,
Tamam yaratmış ola
Ananın heykəlini?!
Ana daşqın, ana lal...
Ana axar, ana sal...

Ah, Nigar səpə-səpə
Gözlərinin yaşını,
Ananın sinəsinə
Yaslandırır başını.
Arxasını bir dağa
Dayayan təpə kimi,
Dar ayaqda anaya
Sığınan körpə kimi.
O qırıq-qırıq deyir:
– Keçən axşam... Zindanın...
- Lazım deyil, danışma!
Deyə müdrək ananın
Ağarır yanaqları,
Titrəyir dodaqları:
– Dünən deyirdim, gələr!
Şah nələr etdi, nələr?!
İndən belə ürəyim
Oğul çağırır mələr!..

IX

Qəsri – Mərmər. Günorta.
Müxbirlər konfransı.
Yox, qazanclar meydanı,
Siyasətlər sövdası!
Hökmdar hərbi paltar
Geyinmişdir əyninə.
Təşəxxüslə arabir
Dönüb baxır çiyninə.
Nədənsə çox xoşlayır
Bu hüsnü, bu paltarı.

Sanır ki, o geyimdə
Artır saxta vüqarı.
Ancaq bilmir, o nahaq
Öz-özünü bəzəyir.
Bu görkəmdə o əyyaş
Bir əfsərə bənzəyir.
O danışır: – İrənin
Asayışı xətrinə,
Gərək hörmət saxlayaq
Qanunun hər sətrinə.
(Qanunun, yəni şahın,
Yer üstəki allahın).
O danışır... Mədh edir
Tacı, taxtı, sərvəti...
Deyir ki, “xainlərin”
Ölümdür son qisməti.
Bəli, əcnəbiləri
Bu ölkəyə yürüdən,
– İstiqlal! – deyənləri
Məhbəslərdə çürüdən
Nə utanır, nə çaşır,
Asayışdən danışır.
Deyir ki, öldürülən
Adamların külfəti
Bilsin ki, az deyildir
Dövlətin mərhəməti.
Yox, onlar zərrə qədər
Görməyəcəklər zərər.
Yaltaqlar hökmdara
Əl də çalır otaqda.
Bir dünyanı titrədən
Bu boyda dəhşət haqda

Biri yalan uydurur,
Biri başqa söz yazır.
Lakin kiçik hərfi də
Haqqın özü düz yazır!

X

Şəhərin qırağında
Döşənilmiş bir otaq...
Odur, sakit əyləşib
Dörd nəfər təzə qonaq.
Bax, Nigar, Qönçə, Rəna,
Bir də oğulsuz ana...
Pəncərənin yanında
Bir oğlan var-gəl edir.
Hərdən harasa baxır,
Hərdən xəyala gedir...
Biz onu, beş igidi
İtirəndə tanıdıq!
Nigargilə qəzeti
Gətirəndə tanıdıq!
– Arif qardaş, deyin bir,
Kiminkidir bu otaq?
Bizi öz daxmamızdan
Nahaq gətirdiz, nahaq!
Deyə dillənir Nigar,
Görkəmində bir vüqar...
– Otaq sizindir, o da
Sahibi tək kasıbdır.
Sizi öz yerinizdən
Köçürtdürmək vacibdir!

Bu qarışıq ölkədə
Nələr yaranmır, nələr?
Dövlət sabah sizi də
Dustaq eləyə bilər.
– Bizim ki, külümüzü
Göyə sovurdu dövlət.
Deyin, bir də olarmı
Bundan böyük rəzalət?
– Olar! Qanunun, düzü,
Fəlakətdir hər sözü...
– Dünən günorta çağı
Şah özü demiş axı,
İri hərflərlə yazmış
Neçə Tehran qəzeti,
Öldürülən kəslərin
Bağışlanır külfəti.
– Yox, bacım, elə bir şah
Gəlməyib heç ölkəyə,
Özü ziyana düşsün,
Xeyir versin özgəyə.
Yox, yox, o yalan deyir,
Bilir, vədi hədədir.
Xalqa xeyirli olan
Hökmdara zərərdir.
Bilir, Əyyub yoxsa da
Məsləki var, yolu var!
Hələ öz daxmasında
Balaca bir oğlu var.
Qisas bir qılınc tək
İtiləyəcək onu.
Azadlıq savaşına
İtələyəcək onu.

Bax, bu böyük qorxudur,
Şahı da bu, qorxudur!
Yox, sizi axtararlar,
Sizi qoymazlar rahat.
Axı, hər anınıza
Zəmanətdir təşkilat!
Sizin həyatınız da,
Nakam muradınız da
Bizə əzizdir, bacım,
Azadlıq səsi kimi,
Böyük qələbəmizin
Kiçik hissəsi kimi.
Həyat oyuncaq deyil,
Canlı insan ömrüdür!
Bir də ki, bu məsləhət
Partiyanın əmridir!
Partiya! Baxışlarda
Yüksəldikcə bu mənə,
Qabıq qoymuş dodaqlar
Pıçıldayır, partiya!
Partiya döyüşlərdə
Silahın silahıdır,
Bayrağın bayrağıdır,
Sabahın sabahıdır!

XI

Məxmərli kresloda
Büzüşmüşdür hökmdar.
Masasının üstündə
Nə qədər məcmuə var.

“Nyosunq”, “Drapojon”,
Bir də “Lomond”,
Bir də “Çent”.*
Gör nə yazır, nə deyir
Neçə dost centlimen!
Biri yazır, şahlığın
Titrəyir dayaqları.
İrana borc verərmi
Dostları, qonaqları?
Biri yazır, iranlı
Bir dilənçi halında,
Hökmdar milyon qoyur
Hər mələyin yolunda.
O oxuyur, deyindir:
– Gör nə yazmışlar hələ?
Kimə arxayın olum?
Dost belə, düşmən elə...
Yox, yox, o nahaq yerə
Dostlarını danlayır.
Düşmən düşmən olsa da
Həqiqəti anlayır.
Kapitalın məqsədi
Nə dostluq, nə şəfqətdir.
Tanışı da mənfəət,
Dostu da mənfəətdir!
O kimsədən dəryaca
Xeyir almasa əgər,
Kimsəyə kömək etməz
Dünyada qətrə qədər.

* Xarici ölkələrdə çap olunan jurnallar.

O kor deyil, o görür
Şah son gününü sürür...
Hökmdar addımlayır
Öz “sakit” otağında.
Çiyinləri paqonlu
Bir şəklin qabağında
Dayanır başı açıq,
Baxışlarında acıq...
Deyir ki, sənin qoyub
Getdiyin səltənət də,
Baxtın tək uğursuzdur
Bu çılğın məmləkətdə.
Sən qaçıb bu diyardan
Öldünsə də uzaqda,
Sümüyünü gətirdim,
Basdırdım bu torpaqda.
Sərnizələr dirədib
Millətlərin üzünə,
Sənin kəbirliyini*
Mən qaytardım özünə.
Ancaq öz taleyimşə
Daha da dumanlıdır.
Hər dəqiqəm xətərli,
Hər işim həycanlıdır.
Axı, ağır ayaqda
Qaçmaq da səadətdir.

*böyüklüyünü

Mənəşə yoxdur güman,
Nə böyük fəlakətdir?!
Kim bilir, bəlkə mənim
Adım da qalmayacaq.
Doğulduğum torpaqda
Qəbrim də olmayacaq.
...Yavər gəlir, izn alır
Dalğın hökmdarından.
Deyir ki, tel^{*} almışığı
Təbriz ustandarı^{**}ndan.
Yazır ki, axtarmışığı
Biz səhərlər, axşamlar...
Tapılmır öz yerində
Axtarılan adamlar!
(Tapılmır beş mərhumun
Adamından biri də,
Zəkası tək dərinidir
Partiyanın sirri də!)
Tapılmır. Hökmdarı
Dərd alır, heyrət alır.
Tapılmır. Demək hələ
Kimlər isə sağ qalır.
Tapılmır. Xaricdə də
Dostlar acı söz deyir.
Daxildəki döyüşdən
Düz danışır, düz deyir.

*teleqram
**vali

Hökmdarın gözləri
Alışır... Bu sözləri
Bir də anır: “Şahlığın
Titrəyir dayaqları.
İrana borc verərmi
Dostları, qonaqları?”

Epiloq

Belə örtülüb qalır
Dövrün bir səhifəsi.
“Ağ evin” qara xətlə
Yazdığı bir nəqşəsi.
Yox, o tarix, o dastan
Tamam qapanmır, inan!
Tehran da, Vaşinqton da,
Ankara da, London da
Neçə yol heyrət edib
Təbrizimin sirtinə!
Sabah bu güllələnən
Beş nəfərin yerinə
Yüzlər, minlər, milyonlar
Yetişəcək o yurdda.
Döyüşəcək, bişəcək,
Bərkiyəcək min odda!
Tarixə varaq-varaq
Hünərindən yazacaq!
Yazacaq! Qansız gələn
Bir günə çatmaq üçün,
Yeni, uğurlu, gözəl
Tarix yaratmaq üçün!

May 1960 – mart 1961.

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Əli Tudə	5
Redaktordan	9

Şairin arzusu

Sənət	12
Şeir	12
Nə qədər ki...	14
İlham hardadır?	16
Gərək	16
Yox!	17
Yuxusuz gecələr	19
Yaşamaq hikməti	21
Ürək	22
Əsa	25
Adsız şeirlər	26
Şairin arzusu	29

Mənim yolum

Mənim yolum	32
O nə bilsin...	33
Yazırsan...	34
Ərdəbil	38
Sıramız monolitdir	42
Yaranmamış heykəllər	45
Çinar, fədai, gələcək haqqında ballada	48
Xatirələr	53
İyirmi il	56

Qardaşlıq duyğuları, könül səsləri

Arxası olmasa...	60
Qayğılı günlər	61
Qardaş	62
Muğan	63
Həyatın keşiyində	68
Zirvələr vürğünü	70
İgid partizan	71
Qızıl ulduz	74
İki cəbhənin qəhrəmanı	75
Həyat yoldaşıma	78
Ömür dostuma	82

Sevgi sətirləri

Ancaq	86
Sanma	86
Sevgi zirvəsi	86
Həsret	87
Etiraf	87
Sonra	88
Mavi gözlər	89
Bakıda da, Təbrizdə də	91
Görsən	93
Təklük	94
İki pəncərə	96
Təbəssüm	97
Bir sənətkar tanıyırdım	99
Gecikmiş sevgi	100
Yad kimi	101
Sevgi sətirləri	103
Mənəm	105
Nə deyim sənə	106
Deyirəm	107
Həzin-həzin	108
Oxucu gileyi	109

Zəhmətin tərənnümü

Saat	112
Zəhmətin tərənnümü	112
Əllərin mahnısı	114
Fəhlə əlləri	115
Poladəridən	118
Mən də fəhləyəm	120
Bəna	122
Tələsən usta	124
Külək, işıq, mantyor haqqında ballada	125
Maşinist	127
Ekskavatorçu	130
Burulan yollar	132
Sürücü	134
Dağlarda şəhər	134
Mühəndisin dedikləri	135
Arazda günəş	140
Balıqçılar	143
Bələdçi qız	145
Poçtalyon	147
Təqaüdçü müəllim	148

Mənim nəbzim

Həkim	152
Həkim ürəyi	153
Təkqollu həkim	155
Könlüm şeir istəyir	156
Təki sən inciməyəsən	159
Kitabın başımın altındadır...	162
Qələm	165
Dərman	167
Mənim nəbzim	168
Ümid	169
Təsbehli xəstə	170
Ağ xalətli qız	172

Göz həkimi	173
Şəfqət bacısı	174
Şaxta	175
Sizi düşünürəm	177
İlin son axşamı	179
Yazı masası	183
Puşkinin heykəli	185
Rus qışı	186
Rus meşəsi	188
Qatar gedir...	189
Yolda	190

Humanizm və sülh nəğmələri

Humanizm	196
Mavi ekranda...	198
Müharibə olmasa	200
Dnepr sahilində	202
Qəhrəman şəhər	208
Şəhər meydanında	212
Sülh istəyirik!	213
Dünyaya sülh!	215
Qələm dostuma	216
Doğum evində	218
Xatirə lövhəsi	220
Ağ evin qara niyyətli diplomatu	222
Yeraltı sınaqlar	223
Qisas	225
Vyetnam düşüncələri	229
Üfüqlərə əl edirəm	233
Sərhəddə	236
Afrika oyanıb!	240
Mənim zənci qardaşım	242
Zənci Moskvada	246
Yunanıstan	248
Kubalı dostum	250
“Azadlıq” heykəli	252

POEMALAR

Berlində görüş	258
Qırmızı bayraq altında	268
Tarixin bir səhifəsi	282

Redaktor *Natig Cavadzadə*
Rəssam *Nazim Rzaquliyev*
Korrektor *Fidan Ramazanova*
Kompüter yığıcı *Xanım Əzizova*
 Yaqut Rəhimova
Kompüter işləri *Sevda Allahverdiyeva*

ƏLİ TUDƏ

TARİXİN BİR SƏHİFƏSİ

III cild

Kitab Natig Əli Tudə oğlu Cavadzadənin
şəxsi vəsaiti ilə çap olunub.

Çapa imzalanmışdır 29.03.2015. Kağız formatı 60x90¹/16.
Fiziki çap vərəqi 22,0. Şerti çap vərəqi 22,0. Qarnituru Times.
Sifariş 849. Tiraj 700.

“Azərbaycan” nəşriyyatının mətbəəsində çap edilmişdir.
Az 1073, Bakı, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə.
Tel.: (99412) 5380010. Faks: (99412) 5380014.
E-mail: azerbneshr@yahoo.com

